

Sámedikki jahkediedáhus 2014

Mearriduvvon 5.3.2015

Ášši 007/15

Ávjovárgeaidnu 50
9730 Karasjok/Kárásjohka
+47 78 47 40 00
samediggi@samediggi.no
www.sametinget.no
Sámediggi 2015

Govva: Kenneth Hætta, siidu 6, 17, Ørjan Bertelsen/Riddu Riddu, siidu 21, NRK, siidu 32

Eará govat: Sámediggi

Maren Uthaug lea sárgon govaid 16. siiddus

Plakáhtaid 30. siiddus leat Kárásjoga mánáidskuvlla 2A luohkká ja Gyllenborg skuvlla 6B luohkká Romssas ráhkadan

Sisdoallu

1 ÁLGGAHUS	6
2 SÁMEDIKKI RÁMMAEAVTTUT	7
2.1 SÁMEDIGGI BARGOADDI	9
2.2 DOKUMEANTALOGUT.....	10
2.3 SÁMEDIKKI GUOSSIT.....	11
2.4 STÁHTA EISEVÁLDDIID JA SÁMEDIKKI GASKASAŠ KONSULTAŠUVDNAŠIEHTADUS	11
2.5 BUŠEAHTTAPROSEDYRAT	12
3 GIELLA	13
3.1 OVDDASVÁSTÁDUS JA RÁMMAEAVTTUT.....	13
3.1.1 SÁMEDIKKIS LEA OVDDASVÁSTÁDUS SÁMEGIELAID OVDÁNAHTTIMIS.....	13
3.2 GIELLAGEAVAHEADDJIT	13
3.2.1 JOATKKASKUVLAOHPPIID STIPEANDA.....	13
3.2.2 GIELLAFÁGALAŠ OVDÁNEAPMI.....	13
3.3 SÁMEGIELA GEAVAHEAPMI	15
3.3.1 DIHTOMIELALAŠ JURDDAŠEAPMI SÁMEGIELA BIRRA.....	15
3.3.2 SÁMEGIELA HÁLDDAŠANGUOVLU.....	15
4 KULTUVRA	19
4.1 ČIELGASEAPPO OVDDASVÁSTÁDUS SÁMI KULTUVRRAS.....	19
4.1.1 SÁMI KULTUVRRAS LEA LUNDDOLAŠ JA DEAFALAŠ SADJI RÁĐĐEHUSA OPPALAŠ JA BAJIMUŠ KULTURPOLITIHKAS.....	19
4.1.2 REGIONÁLA JA BÁIKKÁLAŠ EISEVÁLDDIT OVTTAS VÁIKKUHIIT SÁMI DÁIDAGA, KULTUREALLIMA JA SÁMI KULTURÁSAHUSAID OVDDIDEAMI.....	19
4.2 BUORIT RÁMMAEAVTTUT SÁMI DÁIDDÁRIIDDA.....	19
4.2.2 OVDÁNAHTTIM KVALITEHTA DÁFUS BUORI GIRJJÁLAŠVUOĐA MII LEA OLÁMUTTUS SÁMEGILLII.....	20
4.3 SÁMI KULTURÁSAHUSAT SÁMI KULTURGASKKUSTAN- JA VÁSIHANARENAN.....	20
4.3.1 FÁGALAČČAT NANA SÁMI KULTURÁSAHUSAT FAGLIG STERKE SAMISKE KULTURINSTITUSJONER	20
4.4 SÁMI VALÁŠTALLAN	23
4.4.1 VIIDDES JA BUORRE VALÁŠTALLANFÁLALDAT SÁMI ÁLBMOGA VÁRÁS	23
4.5 SÁMI MEDIAT.....	24
4.5.1 HUKSET JA OVDDIDIT SÁMI MEDIAID SERVODATÁŅGIRUŠŠAMA OASSIN.....	24
5 BIBLIOTEHKA	25
5.1 GASKKUSTANDOAIMBA.....	25
5.1.1 GIRJEBUSSET.....	25
5.1.2 SÁMEDIKKI BIBLIOTEHKA.....	25
5.2 BIBLIOTEHKAOVDDIDEAPMI	26
6 MÁHTTU	27
6.1 MÁNÁIDGÁRDI	27
6.1.1 MÁNÁIDGÁRDDI SISDOALLU.....	27
6.1.2 GIELLAMOVTTIIDEAPMI MÁNÁIDGÁRDDIS	28
6.1.3 GIELLALÁVGUNMODEALLAT.....	28
6.1.4 PEDAGOGALAŠ REAIDDUT JA DUHKORASAT.....	28
6.1.5 OVTTASBARGU JA OKTAVUOHTA GASKAL RUOVTTU, MÁNÁIDGÁRDDI JA SKUVLLA.....	28
6.2 VUOĐĐOOAHPAHUS.....	29
6.2.1 SÁMI SKUVLLA SISDOALLU JA ÁRVOVUOĐDU	29
6.2.2 SÁMI OAHPPI VUOIGATVUODAT JA OAHPPANBIRAS	31

6.2.3 OAHPAHUSA LÁGALAŠ JA STRUKTUVRRALAŠ RÁMMAT.....	31
6.2.4 SÁMEDIKKI ROLLA JA VÁLDI.....	32
6.3 ALIT OAHPAHUS JA DUTKAN.....	33
6.3.1 REKRUTEREN ALIT OHPPUI JA DUTKAMII.....	33
6.3.3 SÁMI DUTKAN.....	35
7 DEARVVAŠVUOHTA JA SOSIÁLA.....	36
7.1 EKONOMALAŠ VÁIKKUHANGASKAOAMIT 2014:S.....	36
7.2 DÁŠSEÁRVOSAŠ DEARVVAŠVUOĐA- JA SOSIÁLABÁLVALUS.....	36
7.2.1 SÁMI PASIEANTTAID VUOIGATVUOĐAT JA DÁRBUT DÁŠSEÁRVOSAŠ DEARVVAŠVUOĐA- JA SOSIÁLABÁLVALUSAIDE.....	36
7.2.2 EANET MÁHTTU SÁMI PASIEANTTAID DÁRBBU BIRRA DEARVVAŠVUOĐA- JA SOSIÁLABÁLVALUSAS BUOT DÁSIIN.....	37
7.2.3 SPESIALISTADEARVVAŠVUOĐA BÁLVALUSFÁLALDAT SÁMI PASIEANTTAIDE.....	37
7.2.4 GIELALÁČČAT JA KULTUVRRALAČČAT HEIVEHUVVON DEARVVAŠVUOĐA- JA FUOLAHUSBÁLVALUS SÁMI PASIEANTTAIDE GIELDDAIN.....	38
7.3 DÁŠSEÁRVOSAŠ MÁNÁIDSUODJALANBÁLVALUS.....	38
7.4 DÁŠSEÁRVOSAŠ HEAHTEDIEDIHANBÁLVALUS.....	38
7.5 DÁŠSEÁRVOSAŠ GEDNENDILLI SÁMI FÁŅGGAIDE.....	39
8 AREÁLAT JA BIRAS.....	40
8.1 RÁMMAEAVTTUT.....	40
8.1.1 PROTECT SÁPMI.....	40
8.2 AREÁLAID HÁLDDAŠEAPMI.....	40
8.2.1 BÁDÁDDJO SUOHKANA 2014-2026 SUOHKANPLÁNA AREÁLAOASSI.....	41
8.2.2 SUORTTA GÁVPOTPLÁNA, BLÁBYEN 2014-2026 SUOHKANPLÁNA.....	41
8.2.3 RIDDOAVDÁT ÁRBEVIROLAŠ SÁMI GUOVLLUIN.....	41
8.3 LUONDDURESURSSAT.....	41
8.3.1 KONSEŠUVDNÁŠŠIID ČUOVVLEAPMI.....	41
8.3.2 MINERÁLADOAIMMAT SÁMI GUOVLLUIN.....	42
8.3.3 FINNMÁRKOLÁGA ČUOVVLEAPMI.....	42
8.3.4 GIDDALODDEN.....	43
8.4 LUONDDUVALLJODAT.....	43
8.5 SÁMI VUOIGATVUOĐALÁVDEGODDI.....	43
8.5.1 MEHCIID DAHKAT PRIVÁHTAN JA DAID SÁRGGÁID VUOVDIN MAID STATSKOG HÁLDDAŠA.....	43
8.5.2 MEAHCCEHÁLDDAHUSA ÁLKIDEAPMI.....	44
8.5.3 MOHTORJOHTOLÁGA RIEVDAEAPMI.....	44
9 KULTURMUITOSUODJALUS.....	45
9.1 SÁMI KULTURMUITOSUODJALUSA RÁMMAEAVTTUT.....	45
9.1.1 SÁMI PERSPEKTIIVA NATIONÁLA JA REGIONÁLA KULTURMUITOSUODJALUSAS.....	46
9.1.2 SÁMI KULTURMUITTUID BEAKTILIS JA DÁVGASIS HÁLDDAŠEAPMI.....	46
9.2 SÁMI KULTURMUITTUID HÁLDDAŠEAPMI.....	46
9.2.1 FUNKŠUVNNALAŠ JA EINNOSTAN VEJOLAŠ HÁLDDAŠEAPMI KULTURMUITOLÁGA JA PLÁNA- JA HUKSENLÁGA MIELDE.....	46
9.2.2 SÁMI VISTIID REGISTREREN JA IDENTIFISEREN.....	48
9.2.3 KULTURBIRAS NUORTALAŠ GILIS.....	48
9.3 KULTURMUITTUID OAINNUSMAHTTIN.....	49
9.3.1 SÁMI KULTURMUITTUT GEAVAHUVOJIT DUOĐÁŠTIT MÁHTU RESURSA JA EANADAGA HEIVEHEAMI BIRRA.....	49
9.3.2 SÁMEDIGGI VÁLDOAKTEVRAN SÁMI KULTURÁRBBI GASKKUSTEAMIS.....	49
10 EALÁHUSAT.....	51
10.1 VUOĐDOEALÁHUSAID RÁMMAEAVTTUT.....	51
10.1.1 MARIIDNAEALÁHUSAT.....	51
10.1.2 EANADOALLU.....	52

10.1.3 BOAZODOALLU	52
10.1.4 BORASPIRET	53
10.2 GEASUHEADDJI BÁIKEGOTTIT	54
10.3 KULTUREALÁHUSAT	55
10.3.1 DUODJI	55
10.4 ÁRVOHÁHKAN JA OÐÐA ÁSAHEAMIT	57
11 REGIONÁLA OVDDIDEAPMI	59
11.1 OVTTASBARGOŠIEHTADUSAT FYLKKAGIELDDAIGUIN	59
11.2 OVTTASBARGOŠIEHTADUSAT GIELDDAIGUIN	59
11.3 GIELDAOÐASTUS	60
11.4 INTERREG 2014 - 2020	60
12 SÁMI OVTTASBARGU JA RIIKKAIDGASKASAŠ BARGU	61
12.1 RIIKKAIDGASKASAŠ BARGU	61
12.1.1 ON ÁLGOÁLBMOGIID MÁILMMIKONFERÁNSA	61
12.1.2 MÁILMMIKONFERÁNSSA LOAHPPADOKUMEANTA	61
12.1.3 RAPORTEREN - ILO KONVENŠUVDNA NR. 169 ÁLGOÁLBMOGIID JA ČEARDDALAŠ ÁLBMOGIID HÁRRÁI IEŠMEARRIDEADDJI STÁHTAIN	61
12.2 SÁMI OVTTASBARGU	63
12.2.1 SÁMI PARLAMENTÁRALAŠ RÁÐÐI	63
12.2.2 BARENTSOVTTASBARGU	63
12.2.3 DAVVIRIIKKALAŠ SÁMEKONVENŠUVDNA	63
12.2.4 ÁRKTALAŠ RÁÐÐI	64
12.2.5 DAVVIGUOVLOPOLITIHKKA	64
13 DÁSSEÁRVU	65
13.1.1 SÁMI DÁSSEÁRVOORGANISAŠUVNNAT	65
13.1.2 VEAHKAVÁLDI LAGAŠ OKTAVUOÐAIN	65
13.1.3 ON NISSONKOMMIŠUVDNII SEARVAN	66
14 SÁMEÁLBMOTFOANDDA BUVTTADEAPMI/REANTTUT	67
15 POLITIHKALAŠ DÁSSI	68
15.1 SÁMEDIGGERÁÐÐI	68
15.2 SÁMEDIKKI LÁVDEGODDE- JA DIEVASČOAHKKIMAT	68
15.3 SÁMEDIKKI VÁIDDALÁVDEGODDI DOARJJAÁŠŠIID VÁRÁS	68
15.4 DEATALAŠ ČÁLMMUSTEAMIT SÁMEDIKKIS	68
15.5 SÁMEDIKKI NUORAIDPOLITIHKALAŠ LÁVDEGODDI, SÁNUL	68
15.6 SÁMEDIKKI VUORRASIIDRÁÐÐI	69

1 Álggahus

Jahki 2014 lea leamaš dáhpáhusrikkis jahki. Mii leat ávvudan Sámedikki 25-jagi doaluiguin ja mii leat searvan Vuoddolága 200-jagi ávvudoaluide.

Čakčamánu ledjen mun okta sáhkavuoruid doliid gaskkas ON válđočoahkkima máilmmikonferánssa rahpamis álgoálbmogiid vuoigatvuodaid birra. Máilmmikonferánssa mearridi loahppadokumeantta mas stáhtat váfistit dáhtu ja háliidusa heivehit ON álgoálbmotvuoigatvuodaid julggaštusa sihke riikkaidgaskasaš ja nationála dásis. Dát lea buorre vuodđu viidáseappot bargui álgoálbmogiid vuoigatvuodaiguin.

Miessemánu deaivvadiin mun Dalai Lamain Oslos. Tibehtalaččain ja sámii lea oktasaš ášši nannet dan, ahte álbmogiin ja olbmui lea vuoigatvuolta friijavuhtii ja vuoigatvuolta suodjalit sin kultuvrra ja servodateallima. Dat lei maiddái válđofáddán ságastallamis Dalai Lamain.

Sámegielat leat sami servodagas deataleamos vuoddogaskaomiid gaskkas. 2014:s nammaduvvui almmolaš lávdegoddi mii galgá geahčadit gustovaš ortnegiid, doaibmabijuid

ja njuolggadusaid mat leat sámegielaide várás Norggas. Mis leat stuorra vuordámušat dán lávdegoddi.

Sámi kulturmuittuid suodjaleapmi ja hálddašeapmi lea stuorra oassi min doaimmas. Min fágaolbmot suorggis čadahit jahkásaččat geahčademiid ja registreremiid guovllus masa gullet badjel 134 suohkana Hedmárkku rájes lullin gitta Finnmárkku rádjai davvin. Vistesuodjalanprošeakta lea mielde dán barggus. Ovttasbargguin Riikaantikvárain registreret mii sami visttiid mat leat huksejuvvon ovdal jagi 1925. Dát lea áidnalunddot prošeakta mas mii oazžut deatalaš máhtu.

Dát leat dušše oasážat Sámedikki viiddis doaimmas. Dán jahkediedáhusas muitalit mii min doaimma birra 2014:s. Dás gávnnat movt ovttaskas fágasurggiid válđomihttomearit ja oasemihttomearit čuovvoluvvojit ja movt váikkuhangaskaoamit geavahuvvojedje jagi 2014 bušeahtas.

Aili Keskitalo
Sámedikki presideanta

2 Sámedikki rámmaeavttut

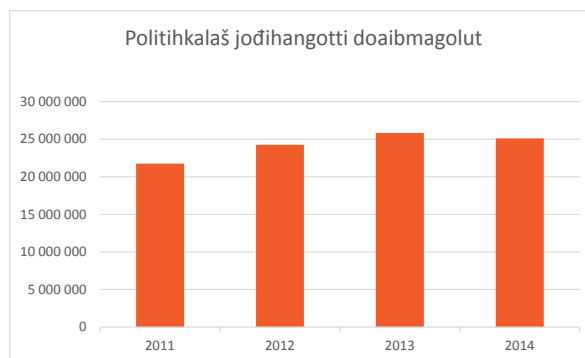
Sámedikki reviderii 2014 bušeahta, ja oktiibuot váldojuvvui 6 969 773 ru sisa.

Dán oktavuodas vuoruhii Sámediggi unnidit

- Stuorámus ohcanvudot doarjjaortnegiid.
- Daid ortnegiid main lei stuorámus liigegeavaheapmi 2013:s.
- ležas prošeavttaid mat eai lean álggahuvvon.
- Ovddidandoarjaga gielddaide sámegeiela hálldašanguovllus.

Politiikkaš dásis válljii Sámediggi bidjat oktii lávdegodde- ja dievasčoahkkinvahkuid skábmamánus ja juovlamánus seamma vahkkui, ii ge nugo lei plánejuvvon guovtti vahku badjel. Dasto bissehuvvojedje ruđat lávdegottiid mátkkiide ja semináraide ja konferánssaide searvamii fágálávdegottiin. Čájeha ahte oktiibuot doaibmagolut politiikkaš dásis 2014:s unniduvvojedje sullii 700 000 ruvnnuin jagi 2013 ektui.

Hálldahusdási doaibmagolut unniduvvojedje 1 000 000 ruvnnuin reviderejuvvon 2014 bušeahtas.

Hálldahus válljii vuoruhit čuovvovaš

doaibmajuid goluid unnideami:

- 2014:s ii lágiduvvon bargiidseminára.
- Mii unnideimmet dulkon/jorgalanguoluid.
- Unnit investeremat.

Sámedikkis ledje 2014:s girjejuvvon juolludusat 421 268 000 ru. Ovddit jagi ollislaš juolludeami ektui lea lassáneapmi 11 374 000 ru dahje 2,8 %. Juolludusat juohkásit sierra departemeanttaid gaska čuovvovaččat:

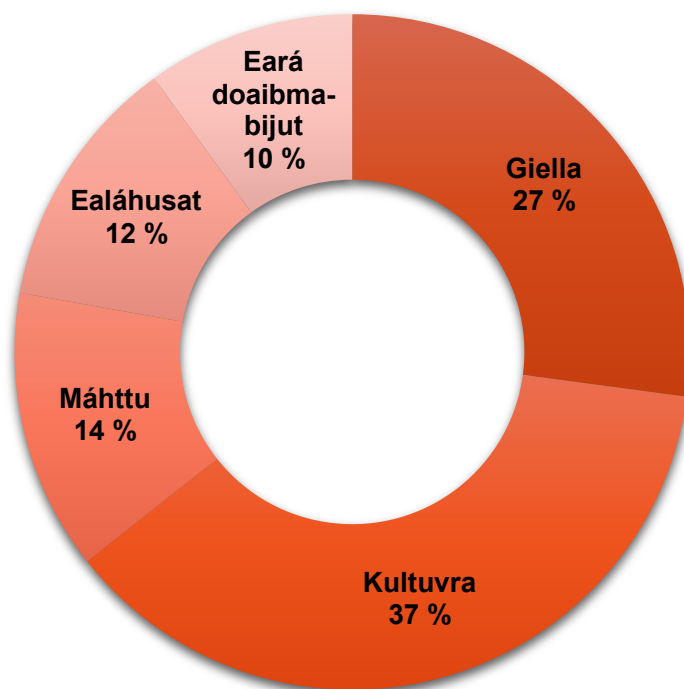
	2013	2014	Erohus	i %
Ođasmahttin-, hálldahus- ja gircodepartemeanta	260 560 000	266 540 000	5 980 000	2,3 %
Máhtodepartemeanta	38 723 000	39 043 000	320 000	0,8 %
Máhtodepartemeanta	14 647 000	15 160 000	513 000	3,5 %
Birasgáhttenpartemeanta	3 195 000	3 307 000	112 000	3,5 %
Kulturdepartemeanta	73 402 000	77 952 000	4 550 000	6,2 %
Dearvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanta	6 036 000	5 247 000	-789 000	-13,1 %
Mánáid-, dásseárvo- ja searvadahtindep.	1 000 000	1 000 000	0	0,0 %
Eanandoallo- ja biebmodep	6 000 000	6 000 000	0	0,0 %
Oljo- ja energiijadepartemeanta	331 000	1 019 000	688 000	207,9 %
Olgoriikadepartemeanta	6 000 000	1 000 000	-5 000 000	-83,3 %
Submi	409 894 000	416 268 000	6 374 000	1,6 %
Sámeálbmotfoanda	0	5 000 000	-5 000 000	-
Submi	409 894 000	421 268 000	11 374 000	2,8 %

Váikkuhangaskaomiid golaheapmi juohkásii ná:

	2013	2014	Erohus	%
Kultuvra	94 370 852	104 115 013	9 744 161	10,3 %
Giella	73 326 708	75 823 916	2 497 207	3,4 %
Máhttu	45 509 304	37 603 803	-7 905 501	-17,4 %
Ealáhusat	35 663 118	34 194 270	-1 468 849	-4,1 %
Eará doaibmabijut	45 959 946	27 867 863	-18 092 083	-39,4 %
	294 829 929	279 604 864	-15 225 064	-5,2 %

Váikkuhangaskaomit juolluduvvojedje 2014:s 279 604 864 ru ovddas. Ovddit jagi ollislaš juolludeami ektui departemeanttain lea lassáneapmi Sámediggái 421 268 000 ru ja lea Sámedikki váikkuhangaskaomiid juolludusas 64 %.

Geavaheapmi – 2014 váikkuhangaskaomiid juogadeapmi

2.1 Sámediggi bargoaddi

31.12.2014 muttus ledje Sámedikki hálddahusas 141 jahkedoaimma. Tabeallas vuolábealde oidno bargiidlogu juohkáseapmi nissonolbmuid ja almmáiolbmuid gaskka.

Sámediggi čadahii bargobirasiskadeami jagi 2013 loahpas. Iskkadeamis konkluderejuvvo ahte Sámedikkis bargit leat hui duhtavaččat bargguin. Sámedikkis leat eanet bargit geat leat rámis, geain lea ambassadevradáhttu ja lojalitehta go buohtastahtta sullasaš organisašuvnnaiguin. Iskkadeamis oaidnit maddái makkár surggiid galgat bisuhit ja maid fas buoridit. Iskkadeami bohtosiid čuovvoleapmái leat ráhkaduvvon doaimmaplánat.

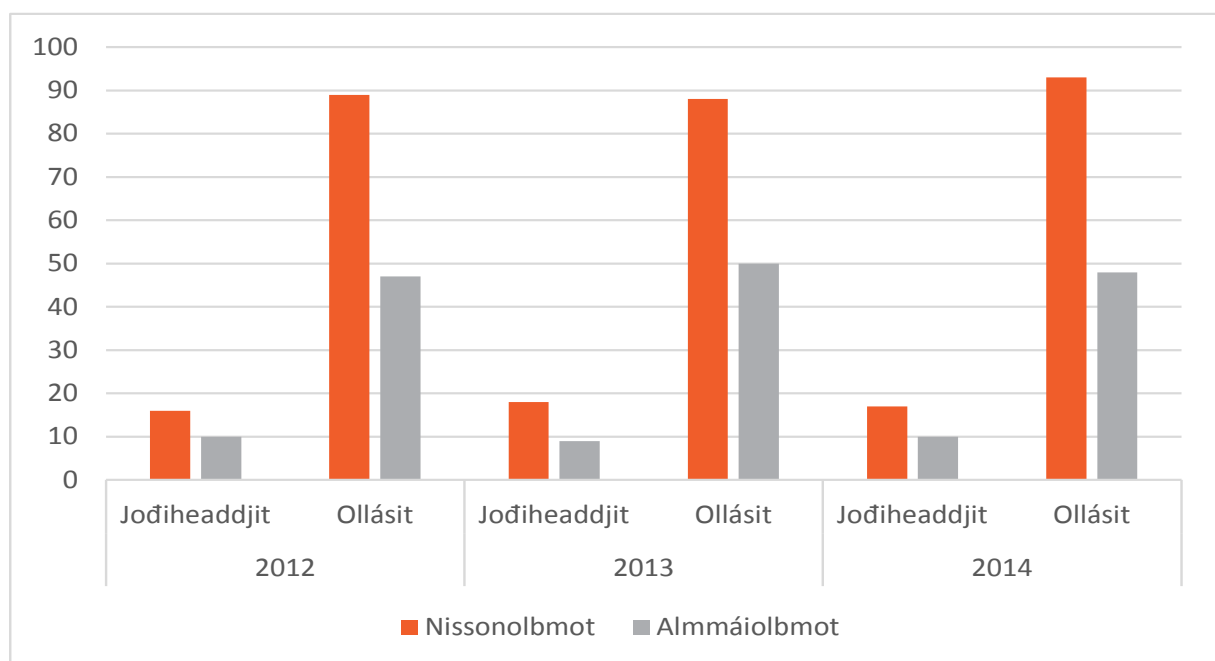
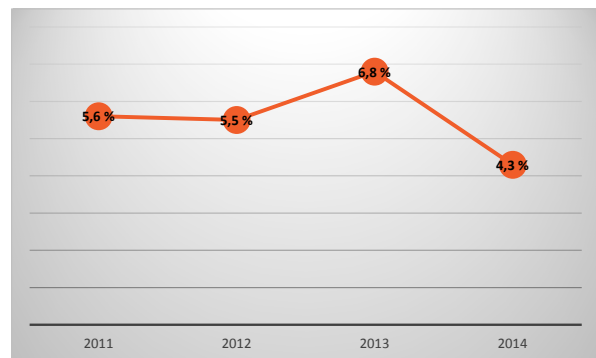
Bealit Sámedikkis, bargoaddi ja bargiidorganisašuvnna leat ovttas ráhkadan Sámedikki bajimus bargiid- ja bálkápolitihka dokumeantta, mii lea ođasmahttojuvvon. Dás mearrida Sámediggi daid mihttomeriid, prinsihpaid ja árvvuid mat galget gustot bargiid ja doaimma gaskasaš oktavuodas.

Sámedikki bargiidnjuolggadusat ođasmahttojuvvojedje 2014:s. Dát ođasmahttojuvvon veršuvdna lea veaháš muddejuvvon guovddáš njuolggadusaid ektui. Sámediggi lea maddái rievdadan

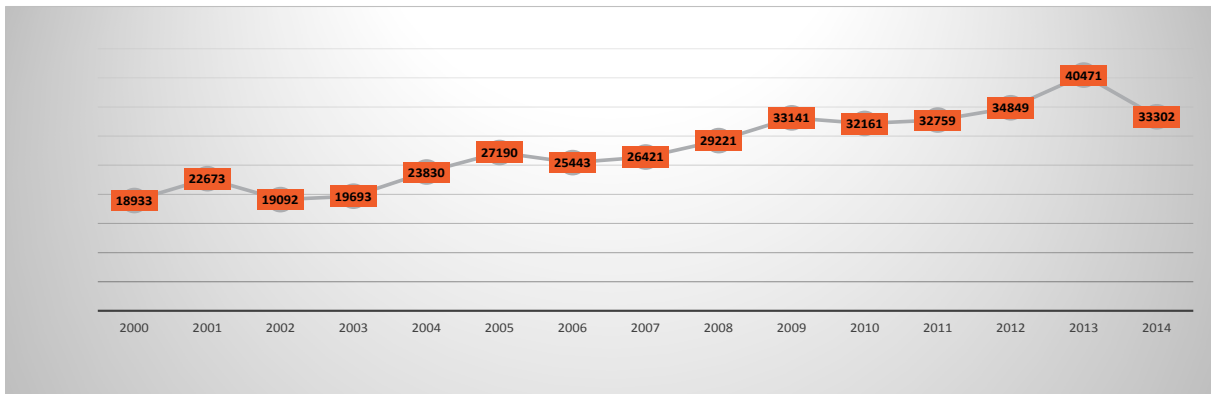
čoahkkinortnega 2014:s, man oktavuodas váldi virgáibidjat direktivrra sirdojuvvui eret Sámedikki dievasčoahkkimis viđa olbmo lávdegoddái, mii válljejuvvo Sámedikki áirasiid gaskkas. Dasto sirdojuvvui bargiidnjuolggadusaid mearridanváldi dievasčoahkkimis Sámediggeráddái. Dát rievdadusat leat dál mielde bargiidnjuolggadusain.

Doaktára diedihán buozalmasvuoda geažil jávkan 2014:s lei 4,3 % ja Sámedikki ulbmilin lea ahte dat ii galgga leat badjel 5,6 %. Vuolábealde sáhtát geahččat man ollu doaktára diedihán buozalmasvuoda geažil jávkán lei jagiin 2011 – 2014.

Doaktára diedihán buozalmasvuoda geažil jávkan %.

2.2 Dokumeantalogut

Govvosis bajábealde sáhtát oaidnit man ollu dokumeanttat leat bohtán ja mannán Sámedikki arkiivavuogádaga bokte. Jagit 2001, 2005, 2009 ja 2013 leat válgajagit, dasa lea čilgehus manne dáin jagiin leat ollu lassánan dokumeanttat.

Sámedikkít dokumeanttat leat manjimuš 15 jagis gaskamearálaččat lassánan gaskal 5 ja 10 proseantta. Dát addá gova Sámediggái lassánan vuordámušain. Dárbu ja beroštupmi Sámedikki bálvalusaide ja bargui lea dadístaga lassánan.

2.3 Sámedikki guossit

Sámedikkis ledje ollu guossit Vuoddolága 200-jagi čalmmusteami ja Sámedikki 25-jagi ávvudeami oktavuodas. Sin gaskkas lei Stuorradiggepresideanta Olemic Thommessen.

Čuovvovaš stáhtarádit fitne Sámedikki guossis:

- Gielda- ja ovttaštáhttinministtar Jan Tore Sanner,
- Eanadoalloministtar Sylvi Listhaug
- Guolástusministtar Elisabeth Aspaker.
- Oljo- ja energijaministtar Tord Lien.

Oddajagimánus 2014 finai Stuorradikki bearaš- ja kulturlávdegoddi Sámedikki guossis.

Sámediggi institušuvdnan oažžu ollu fuomášumi guhkás olggobeallái Norgga rájáid. Ollu sierra stáhtaid almmolašvuoda ja riikkaidgaskasaš organisašuvnnaid ovddasteaddjit fitnet Sámedikki guossis.

Márggat ambassadevrrat, main lea erenoamáš beroštupmi álgoálbmogiid ja ártalaš politihkas, sáddejit iežaset ambassadevrraid Sámediggái. Norgga Austrália ambassadevra finai guossis 2014:s. Ruonáeatnama parlameantta sáttagoddi galledii Kárášjogas čakčamánus 2014. Dasa lassin lei okta Perua álgoálbmotdelegašuvdna Sámedikki guossis ja UNPFII-lahttu Oliver Loode.

Vuollet 5 000 olbmo gallededje Sámedikki 2014:s, ollugat sis ledje turisttat.

2.4 Stáhta eiseválddiid ja Sámedikki gaskasaš konsultašuvdnašiehtadus

SSámediggi lea oaidnán ahte konsultašuvdnaprošedyrat leat nannen ráđdehusa ja Sámedikki gaskasaš oktavuoda ja ovttasbarggu sáme politihkas. Sámediggi lea oaidnán ahte buorit konsultašuvnnaid unnidit giččuid ja váikkuhit buoret legitimatehta sámi servodagas stáhta eiseválddiid dahkan mearrádusaide. Sámediggi lea movtta go ráđdehus iežas politihkalaš

vuoddogaskaoamis nu čielgasit lea dovddahan ahte konsultašuvdnaortnet galgá bisuhuvvot. Dattetge lea deatalaš ahte goappašagat bealit doahttalit konsultašuvdnašiehtadusa, ja ahte beliin lea oktasaš áddejupmi das movt konsultašuvdnašiehtadus geavahas galgá doaibmat. Mii oaidnit ahte dán oktavuodas leat stuorámus hástalusat Sámedikki ja stáhta eiseválddiid gaskasaš ovttasdoaibmamis.

Konsultašuvnnaid leat buorit ja deatalaš gaskaoamit main Norgga eiseválddit leat beaggán riikkaidgaskasaččat. Deatalaš lea deattuhit ahte ieš konsulterengeatnegasvuolta lea leamaš Norggas dan rájes go Norga 1990:s vuosttaš stáhtan dohkkehii ILO konvenšuvnna 169.

Maŋná álgoáigodaga vuosttaš jagiin eat álohii lean ovttamielalaččat das movt konsultašuvdnaprošedyraid galggai dulkot, muhto dadistaga lea ásaiduvvan geavahus eanaš departemeanttaiguin. Mis leat dál ollu ovdamearkkat buriin ja konstruktiiva konsultašuvnnaid ráđdehusapparáhta sierra osiiguin, man oktavuodas Gielda- ja odasmahttindepartemeanttas lea deatalaš rolla oktiordnendepartemeantan.

Čujuhettiin Sámedikki maŋimus raportii ILO áššedovdilávdegoddi, eat leat dattetge lihkestuvvan gávdnat doarvai buriid konsultašuvdnaprošedyraid Eanadoallo- ja biebmodepartemeantta ovddasvástádussuorggis ja Norgga Čáhce- ja Energijadoaimmahagain. Dát lea ain váttisvuolta.

Eanaš surggiin lea ásahuvvon geavahus ja goappašiid guvlui áddejupmi das ahte Sámedikki áddejupmi dat galgá biddjojuvvot vuodđun dalle go galgá konsulterejuvvot. Ollu áššit maŋimus áiggis leat dattetge buktán fuola Sámediggái, go sierra departemeanttat ja stáhtarádit ieža okto leat biehtalan Sámedikkiin konsultašuvnnaid áššiin mat áibbas čielgasit guoskkahit sámi beroštumiid. Dát rihkku čielgasit sihke konsultašuvdnašiehtadusa ja geatnegasvuodaid mat Norggas leat álbmotrievtti mielde.

Dasto lea maiddái dáhpuhuvvan nu ahte Sámedikki politihkalaš jodihedjjiide dahje hálddahussii lea njálmálaččat válđojuvvon oktavuoha doaimbajuid birra maid ráđdehusapparáhta lea juo álggahan dalle go dát doaimbajut leat šaddan almmolaččat, mii lea čielgasit vuostá konsultašuvdnašiehtadusa čuoggá ollislaš diehtujuhkima birra ášši buot muttuin. Dán lágan geavahus rihkku sihke konsultašuvdnašiehtadusa ja álbmotrievtti. Sámediggi deattuha ahte konsultašuvdnašiehtadusas deattuhuvvo beliid gaskasaš perspektiiva ja dan vuodul ii sáhte ráđdehus ieš okto dahkat disposišuvnnaid.

Sámediggi lea oaidnán ahte áššiin main ii soabaduvvo dahje addojuvvo ovdagihtii friija dieđihuvvon miehtan Sámedikki beales, lea konsultašuvdnaproseassas leamaš váilevaš diehtujuohkin ja Sámediggi lea maŋŋit searvuhuvvon. Dán áššiin lávejit eiseválddit juo dahkan mearrádusa, dahje váldán almmolaš oainnu, ovdal go konsultašuvnnaid álggahuvvojit dahje dan botta go leat konsultašuvnnaid. Sámediggi oaihvilda ahte dát rihkku duodalaččat daid geatnegasvuodaid mat čuvvot ILO-169 gudát ja čihččet artihkkaliid.

Konsultašuvdnageatnegasvuoha álbmotrievtti mielde guoská maiddái Stuorradiggái. Stuorradiggi lea ovdal unnán geavahan dan. Sámedikki árvvoštallama mielde fertešii geavatlaš ovtasbarggu Stuorradikki ja Sámedikki gaskka viidáseappot ovddidit gozihan dihte álbmotrievtti konsultašuvdnageatnegasvuoda áššiid meannudeamis mat gusket sámiide njuolga.

Sámediggi doaivu ahte mii soabadivččiimet áiggis ovddas guvlui buori konsultašuvdnageavahusa Sámedikki ja stáhta eiseválddiid gaskka buot surggiin mat gusket sámiide njuolga.

2.5 Bušeahttaprocedyrat

Sámediggi lea čoaikkimis finánsaministariin ja gielda- ja ođasmahttinministariin guovvamánus 2014 evttohan ahte buot stáhta juolludusat Sámediggái sirdojuvvošedje dálá sierra fágadepartemeanttain, ovttá bušeahttapostii Gielda- ja ođasmahttindepartemeanttas. Gulahallan ja proseassa Sámedikki bušeahta oktavuodas unnošii dalle prosessii Sámedikki ja ovddasvástideaddji departemeantta gaskka.

Sámediggi válddii ášši fas ovdan čoaikkimis, mii dollojuvvo juohke jagi, stáhtarádiin Jan Tore Sanneriin juovlamánus 2014.

Gielda- ja hálddašanlávdegotti árvalusas Sámedikki 2013 doaimma birra bohtá ovdan ahte Gielda- ja ođasmahttindepartemeanta árvvoštallá ášši ovttas Sámedikkiin ja guoskevaš fágadepartemeanttaiguin. Lávdegotti eanetlohku, buohkat earret Olgešbellodaga ja Ovddádusbellodaga lahtut, bivdá ahte dán barggu čuovvleapmi válddahuvvo stuorradiggediedáhusas Sámedikki doaimma birra dán jagi.

3 Giella

Váldomihttomearri:

- Eanet giellageavaheaddjit ja eambo giellageavaheapmi

3.1 Ovddasvástáduš ja rámmaeavttut

3.1.1 Sámedikkis lea ovddasvástáduš sámegielaide ovdánahttimis

3.1.1.1 Guorahallat sámegielaide dili

Demográfalaš rievvdadusat, almmolaš eiseválddiid organisašuvdnarievvdadusat, ja riikkaidgaskasaš vuoigatvuodaovdáneapmi leat dagahan odđa dárbbuid ja dát gáibidit ahte rámmaeavttuid ferte rievdadit. Sámedikki mielas lei danne dárbu guorahallat lágaid, doaimmaid, ja ortnegiid mat gusket sámegielaide. Sámediggi lea digaštallan dán ráđdehusain, ja dás lei boadusin ahte ráđdehus lea ásahan almmolaš lávdegotti mii galgá guorahallat dáid áššiid. Sámediggi ja ráđdehus leat konsultašuvnnain soahpan lávdegotti mandáhta. Sámediggi lea maid árvalan lahtuid lávdegodái. Lávdegotti ásehii ráđdehus čakčamánu 2014:s ja raporta galgá gárvis guovvamánu 15. b. 2016:s.

3.1.1.2 Giellasoahpamuš

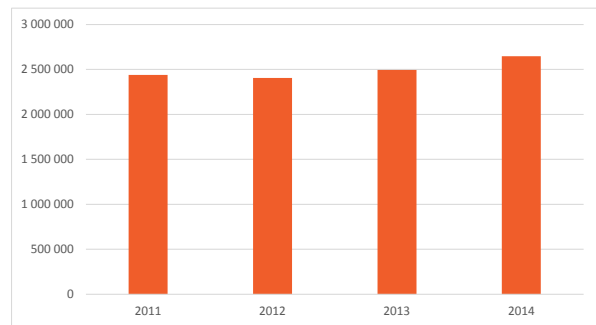
Ráđdehus lea sádden 6. raportta Eurohpáráđđái mas čilgejit sámegielaide stáhtusa eurohpálaš minoritehtaid- ja regiovdnagielaide giellasoahpamuša vuodul. Dán oktavuodas lea Sámediggi sádden suoivvaraporta. Sámediggi lea vuosttaš gearddi sádden dákkár raportta. Suoivvaraporttastis čállá Sámediggi ahte julev- ja máttasámegiela stáhtus ii leat áibbas čielggas giellasoahpamušas. Dáid gielaide eai leat čilgen dan láhkai ahte dain lea seamma stáhtus go davvisámegielas. Ii nuortalašgiellage leat namuhuvvon. Sámediggi maid ávžžuhii ahte giellasoahpamuš guoskkašii kvenagilliige.

3.2 Giellageavaheaddjit

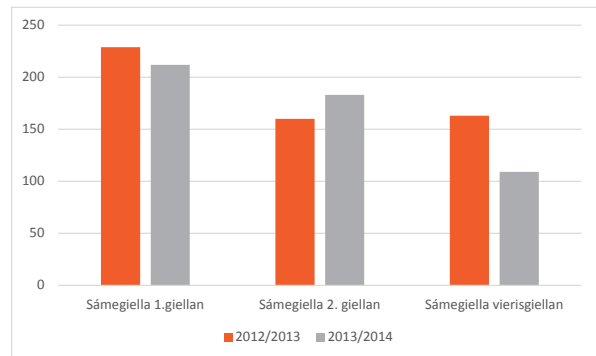
3.2.1 Joatkkaskuvlaohppiid stipeanda

Vátnon leat oahppit, guhte leat ohcan stipeandda oahppat sámegiela vuosttaš- ja amasgiellan. Seammás lea lassánan ohccit geain lea sámegiella nubbingiellan.

Geavaheapmi - stipeanda ohppiide geain lea sámegiella fágan joatkkaskuvllas

Ohcciidlohku skuvlajagi 2012/2013 rájes 2013/2014 rádjai

3.2.2 Giellafágalaš ovdáneapmi

3.2.2.1 Davviriikkalaš giellaovttasbargu

Sámi Giellagáldu máttasámegiela giellajuogus lea 2014:s dohkkehan logi odđa tearbmalistu, oktiibuot 899 tearpma ja 144 odđa riikkanama leat dohkkehuvvon. Julevsámi giellajuogus lea ges dohkkehan 392 odđa tearpma. Sámi Giellagáldu lea oktan gielladutkiin kárten ja guorahallan mo heivehit julevsámegillii, erenoamážit vokálad, ruota- ja dárogieala loatnasániid. Sámi Giellagáldu lea maid lágidan giellaseminára mas fáddán leat loatnasánit, goallossánit ja báikenamat.

Davvisámegiela giellajuogus lea 2014:s dohkkehan 29 tearpma ja normeren 193 stáhta nama. Nuortalašgiela giellajuogus lea normeren 229 suoma loatnasáni čállinvuogi ja 107 oanádusa. Anárašsámegiela juogus lea dohkkehan 221 tearpma, normeren suomagiela namaid sojahanhámiid, ođasmahttanánárašsámegiela alfabehtalaš ortnega ja muhtin sojahemiid main lea -is/-es geažus.

Sámi Giellagáldu lea maid ráhkadan ođđa neahttasiidduid, giella.org. Fálloteavsttat leat mátta-, julev-, davvi-, anáraš-, ja nuortalašgillii, ja dasa lassin vel dáro-, ruođa-, ja suomagillii. Buot ođđa tearpmat, normeremat ja čoahkkingirjiit leat almmuhuvvon dán neahttasiidduin. Sámi Giellagáldu lea maid aktiivvalaččat bargan giela gáhttet ja fállan giellabálvalusa sosiála mediain. www.facebook.com/SamiGiellagaldu. Dán siiddus ledje 1190 čuovvut 2014 loahpas.

Sámi Giellagáldu prošeaktaáigodat nogai 30.6.2014, muhto Sámi Parlamentáralaš ráđđi lea mearridan guhkidit barggu 2014 lohppii.

SPR lea maid mearridan sihkkarastit bistaš ruhtadeami, nu ahte Sámi Giellagáldus šattašii bistaš doaibma. Ruhtadeapmi ii leat vel čielgan, muhto dánna leat bargamin.

3.2.2.2 Sámi terminologija- ja giellaovdánahttinbargu

Sámediggi lea oktan Divvumiin ja Sámi Giellateknoin Romssa Universitehtas almmuhan ođđa digitála sátnegirji sátni.org – báhko.org – baakoe.org. Dát girji lea bohtán risten.no sadjái.

Sámediggi lea ođasmahttimin girji Čállinrávagirji. Dát girji lea veahkkeneavvun sidjiide geat čállet davvisámegillii. Galget almmuhit golbma gihppaga, čállinrávagihppaga, giellagáhttengihppaga ja sámi báikenammagihppaga.

Sámediggi maid joatká bargat davvisámegiela hállansyntesain, dán barggu álggahii 2013:s ja lea dál loahpahan muttos. Gárvvis buvttá

galgá almmuhuvvot 2015 álggus. Dát lea giellateknologalaš reaidu buohkaide geain lea lohkan- ja čállinváttisvuodat, ja daidda geat man nu sivas rahččet lohkat.

3.2.2.3 Sámi báikenamat

Sámediggi lea oktan Sámi Giellagálduin nevvon áššis mii guoská Skoltebyen nuortalašgielat nammii. Máttá-Várjjat gielda lea mearridan geavahit nuortalašgillii Säämsijddán dán gili namman. Dasa lassin lea Sámediggi árvalan čállinvugiid almmolaš geaidno- ja guovllučujehusaide Omasvuona, Kárášjoga, Deanu ja Mátlatvuomi gielddain. Dasa lassin lea Sámediggi nevvon áššiin mat gusket luonddunamaide ja gilinamaide Gáivuonas ja Fuoskkus. Sámediggi lea álggahan báikenammaáššiid Álttá suohkanis, dáid gaskkas namat mat lea báikenammaprošeavttaid bokte čohkkejuvvon. Fuoskku gielda lea maid mearridan geavahit julevsámi paralleallanama Fauske – Fuosko.

Sámediggi lea oasálastán jahkásaš, oktasaš ráđđádallančoahkkimis Stáhta Kártadoaimmahagain, ja eará báikenammakonsuleanttaiguin mat bohtet miehta Norgga. Čoahkkima fáddán lei báikenammalága rievdeapmi. Sámediggi loktii ášši mii guoská nuortalašgielat báikenamaide, ja Sámediggi dáhtošii ahte nuortalašgiella maid galggašii namuhuvvot ja suodjaluvvot báikenamalága bokte.

Sámediggi lea maid oasálastán 28. UNGEGN (United Nations Group of Experts on Geographical Names) sešuvnnas. Sámediggi lea rapporteren sámi báikenamaid dilis ja mitalan váilevaš báikenammalága implementeremis mii guoská sámi báikenamaide.

3.3 Sámegeiela geavaheapmi

3.3.1 Dihtomielalaš jurddašeapmi sámegeiela birra

Giellakampánnja, "Sámás muinna" lea boktán stuorra beroštumi, ii dušše Norggabeale, muhto maid Suoma- ja Ruotabeale. Ollugat jearahit kampánjabuktagiid ja miehtá Sámi leat olbmot gallestallan ruovttusiiddu.

Kampánnja lea sosiála mediain ovddiduvvon, ja gávdno sihke facebookas ja Instagrammas. Lea maid ráhkaduvvon sierra kámpannjablogga, mas nuorat ieža besset almmuhit teavstaid. 24 giellaambassadevrra, maid Sámediggi nammadii 2013:s, leat leamaš kampánnja ovdavázzit. Sii leat ovddidan ja juohkán dieđuid kampánnjás. Ambassadevrrat leat eaktodáhtolaččat ja ánggirit bargan olles áigodaga.

Statistihka čájeha ahte kampánnja lea olahan eanemus olbmuid 18-44 jagi gaskka, ja eanemusat nissoniid.

3.3.2 Sámegeiela hálddašanguovlu

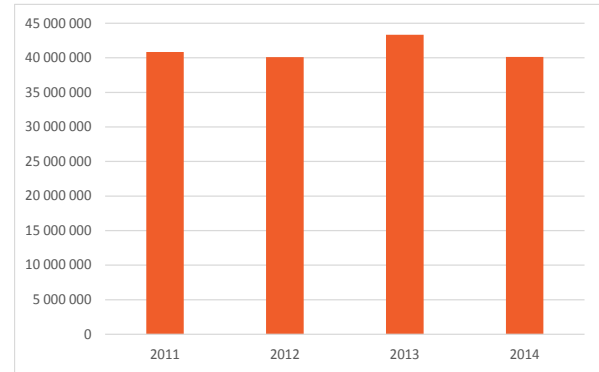
3.3.2.1 Guovttegielatdoarjja sámi hálddašanguovllu gielddaide

2014:s ožžo 10 gieldda ja njeallje fylkkagieldda guovttegielatdoarjaga Sámedikkis, oktiibuot 48 429 000 ruvnu. Dán doarjaga lea máksán ovttasbargošiehtadusaid vuodul maid vuolláičálle 2012:s, ja sáddejuvvon aktivitehtaplánaid rapporterejuvvon bohtosiid vuodul mat sáddejuvvojedje 2013:s.

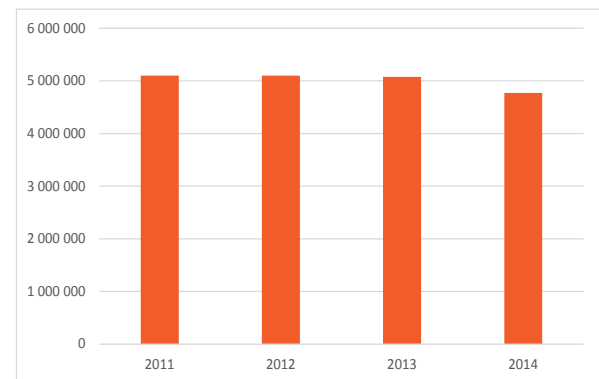
Ovdánahttinruđa juohkin čájeha ahte gielddat ja fylkkagielddat, mat aktiivvalaččat ovddidit sámegeiela, ožžot stuorát oasi ovdánahttindoarjagis. Dát soahpá sámedikki áigumušain čalmmustahttit ja lasihit giellageavaheami sámi hálddašanguovllus.

Ovttasbargošiehtadusat gielddaiguin ja fylkkagielddaiguin biste 2014 lohppii. Sámediggi lea čielggadan gielddaiguin ja fylkkagielddaiguin ja guhkidan šiehtadusaid 2015 lohppii. Seammás galget ovttasbargošiehtadus ja rehkkenuštinnjuolggadusat árvoštallot 2015:s.

Geavaheapmi - gielddaid guovttegielatvuoda doarjjar

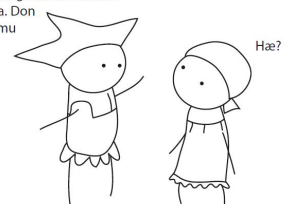
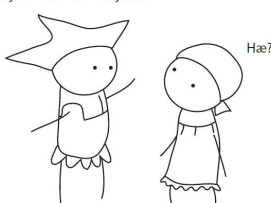
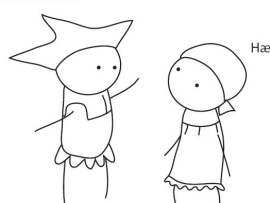
Geavaheapmi - Fylkkagielddaid guovttegielatvuoda doarjjar

3.3.2.2 Čállin- ja lohkanveahkki vuorasiidda

Sámediggi ja Guovdageainnu suohkan leat evalueren 3-jagi ovddasmanniprošeavtta "Lohkan- ja čállinveahkki vuorasiidda".

Dás lea boadusin ahte gielddat sáhttet ohcat ruđa giellaprošeavttaid doarjagis.

<p>Don leat buot fávrnumus ja vitmadeamos nissonolmmoš ja leat dego hearvarási, mun in leat goassige ovdal deaivan diekkára. Don ollistat mu eallima.</p> <p>Sámás Muinna Oahpa fal davvisámegiela. Dan it boade goassege gáhtat.</p>	<p>Datne dihte favroehkomes jih vihtehkomes jih bööremes gujne maam manne gäess'akt ráakeme. Datne mov jieledeim ellies darjoh.</p> <p>Saemesth Muinnien Lierh áarjelsaemien. Ih gäessie gænnah sijnth saangerdih.</p>	<p>Dån le tjáppemus ja sluohkasamos ja hávsskemus nissun gev mån gudik goassak lav iejvvim. Dån állidahtá muv iellelav.</p> <p>Sámasta Muina Áhpa julevsámegiela. Dav dån i goassak sánjarda.</p>
--	---	--

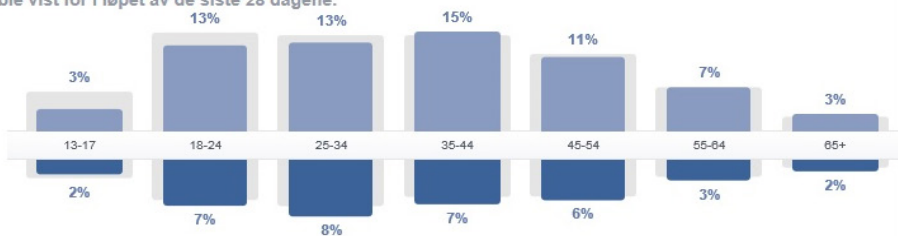
Antall personer innlegget ditt ble vist for i løpet av de siste 28 dagene.

Kvinner

■ 64% Personer nådd
■ 69% Dine tilhengere

Menn

■ 34% Personer nådd
■ 30% Dine tilhengere

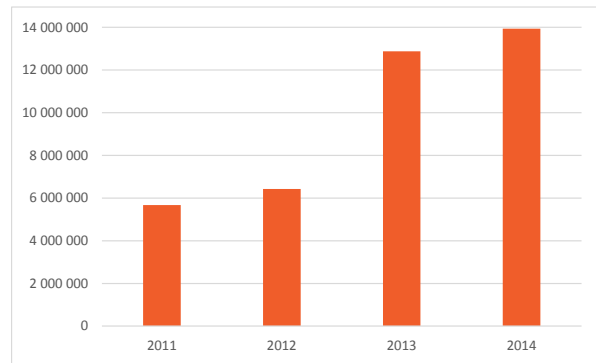
Land	Personer nådd	By/sted	Personer nådd	Språk	Personer nådd
Norge	2 619	Karasjok, Finnmark	389	Norsk (bokmål)	2 257
Finland	480	Kautokeino, Finnmark	302	Finsk	421
Sverige	215	Tromsø, Troms	259	Engelsk (USA)	260
Guatemala	23	Oslo, Oslo	242	Svensk	213
USA	17	Alta, Finnmark	187	Engelsk (Storbritannia)	113
Danmark	14	Guovdageaidnu, Finnmark	97	Nynorsk	57
Russland	13	Rovaniemi, Lapland	84	Nordsamisk	52
Canada	12	Helsinki, Southern Finland	77	Spansk	26
Storbritannia	11	Drag i Tysfjord, Nordland	69	Russisk	15
Island	6	Trondheim, Sør-Trøndelag	69	Dansk	9

3.3.3 Sámi giellaguovddážit

Maŋŋil go giellaguovddážit evaluerejuvvojedje 2012:s, de leat giellaguovddážit cealkán ahte háliidit eanet einnostahtti rámmaeavttuid. Sámediggi lea lasihan njuolggodoarjaga 100.000 ruvnnuin juohke guovddáži, nu ahte juohke guovddáš oažžu dál 825 000 ruvnna. Dasa lassin lea Sámediggi várren 3 miljovna giellaguovddážiidda aktivitehtaplánaid vuodul maid giellaguovddážit leat sádden sisa.

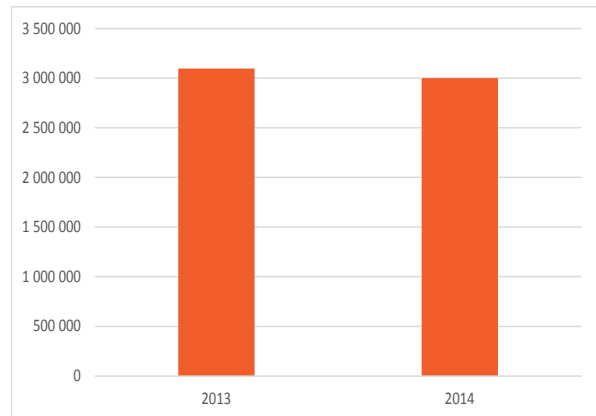
Oktiibuot ledje 13 giellaguovddáža mat ožžo njuolggadoarjaga Sámedikkis. Giellaguovddážiid doaimmat; giellakurssat, giellaarenat, ávdnasat ja buktagat čájehit ahte dat barget ánggirit giellaovddidemiin iežaset doaibmaguovlluin.

Geavaheapmi - doarjja sámi giellaguovddážiidda

Sivvan stuorámus lassáneapmái 2012 rájes 2013 rádjai leat ovddidandoarjagat

Geavaheapmi - ovdánahttindoarjja sámi giellaguovddážiidda

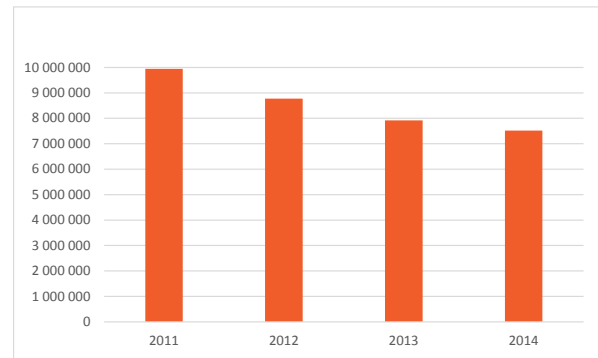

3.3.4 Sámi giellaprošeavttat

Sámediggi lei 2014:s váren 7,9 miljovna ruvnu doarjan giellaprošeavttaide. Doarjagat galge veahkin nu ahte sámegiela geavahuvvo eanet, eanet olbmot ohppet sámegiela ja ahte huksejuvvojit eanet arenat gos geavaha sámegiela.

2014:s bohte 80 ohcamuša miehtá riikka. Odđa trendan lei ahte bohte ollu ohcamušat doarjagaga oazžut ráhkadit odđa applikašuvnnaid fiehttotelefovnaide ja dihtordulbosiidda. Sámedikki ii nagodan buot dáid doarjut vátna veahkkeváriid geažil. Sámediggi lea maid juolludan doarjaga nannet giela sihke gávpogiin ja čoahkkebáikkiin. Dasa lassin doarjui sámediggi ruđain giellaleairraid ja giellaarenaid miehtá riikka. Dán lea Sámediggi jo dahkan mánga jagi.

Geavaheapmi - doarjja sámi giellaprošeavttaide

Sää'mte'gǯ

*2014:s
mearriduvvui
Sámedikki namma
nuortalašgi*

4 Kultuvra

Váldomihttomearri:

- Ealli ja girjás sámi dáiddár- ja kulturbiras mas lea buorre dássi ja mii lea oľahanmuttus buohkaide.

4.1 Čielgaseappo ovddasvástádus sámi kultuvrras

4.1.1 Sámi kultuvrras lea lunddolaš ja deatalaš sadji ráđdehusa oppalaš ja bajimuš kulturpolitihkas

Sámedikkis leat hálddahuslaš oktavuolta čoahkkimat Kulturdepartemeanttain oktii juohke jahkebealis, gos juohkit dieđuid ja ságaškuššat áigeguovdilis áššiid birra. Go Sámediggi lei bivdán, de dollojuvvui čoahkkin kulturministariin Thorhild Widvey i 2014. Soabaimet das ahte ásahuvvo fásta ortnet čoahkimiid várás politihkalaš dásis Kulturdepartemeanttain.

Gulahallamis guovddáš eiseválddiiguin kulturášiid birra lea Sámediggi váldán ovdan Saemien Sijte huksema, Beaivváš Sámi Našunála teáhtera ovddidanplánaid, sámi museaid rámmaeavttuid muđui norgga museaid ektui ja Bäästede máhčanprošeavtta.

Sámediggi lea čielgasit dadjan ahte kulturárgirusšamis lea áigumuš addit:

- sámi dáiddáriidda ovddidanvejolašvuodaid dáiddáršiehtadusa bokte
- sámi kulturásahusaid ohcanvuđot ortnegiid bokte buriid rámmaeavttuid.

4.1.1.1 Sámi álbmoga ávvudeapmi 2017:s

Guovvamánu 6. b. 2017 lea 100 jagi áigi das go sámi álbmoga vuosttaš riikkačoahkkin dollojuvvui Troanddimis. Dat lea deatalaš dáhpáhus, maid Sámediggi áigu čalmmustahttit, sihke oktasaš sámi ávvudemiin ja nationála ávvudemiin. Ávvudeami ulbmilin lea gaskkustit máhtu sámi

kultuvrra ja historjjá birra, ja čájehit historjjálaš ovdáneami mearkkašumi sámiide go lea álgoálbmot.

Sámediggi lea ovdanbuktán ávvudanplánaid Stuorradikki presideantagoddái ja Gielda- ja odasmahttindepartementii. Dáid ovdanbuktimiid vuodul lea Sámediggi ohcan ruđaid Gielda- ja odasmahttindepartemeanttas jagiide 2015-17 hálddahussii ja čalmmusteami plánemii.

Lea ásahuvvon stivrenjoavku mas oasseváldin leat Troanddima suohkan, Mátta-Trøndelága fylkkasuohkan ja Sámediggi, ja dasto prošeakta Sámi Latnja. Sámediggái lea leamaš deatalaš sihkarastit báikkálaš ja regionála fakki prošeavttas.

4.1.2 Regionála ja báikkálaš eiseválddit ovttas váikkuhit sámi dáidaga, kultureallima ja sámi kulturásahusaid ovddideami

Sámedikkis lea maiddái 2014:s leamaš buorre ovttasbargu Norgga kulturráđiin, mii lea váikkuhan sámi kultuvrra nannema, maiddái ávnnaskeattes sámi kulturárbbi.

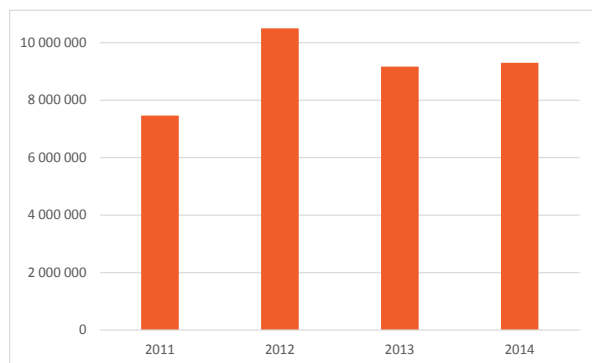
4.2 Buorit rámmaeavttut sámi dáiddáriidda

4.2.1 Nana ja árjjalaš sámi kulturoorganisašuvnnat

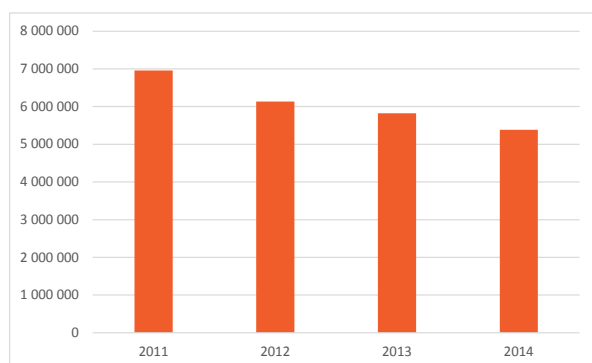
Sámediggi lea ollu jagiid bargan vuogádatlaččat ovttasbarggu nannemiin Sámi dáiddárráđiin (SDR) ja láchčan diliid nu ahte SDR ja dan vuollásaš ráđit sáhttet ovddidit iežaset. Dáiddáršiehtadus lea leamaš guovddáš gaskaoapmi dán barggus ja maiddái 2014:s ledje buorit šiehtadallamat maid boadus lei buorre ja mainna bealit ledje duhtavaččat.

Sámi dáiddárráđdi ja Sámediggi lágidit oktasaš dáiddárkonferánssa juohke nuppi jagi. Jagi 2014 dáiddárkonferánssa dollojuvvui Guovdageainnus,

Geavaheapmi - musihkka ja girjjálašvuota

Geavaheapmi - kulturoaibmajut

gosa ledje bohtán sámi dáiddarat viidát. Konferánssa fáddán ledje luohiti, visuála dáidda ja sámi filmmat. Sámi dáiddáriid mielas lei deatlaš gozihit sin vuoigatvuodaid dáid dáiddasurggiid siskkoabealde, sihke nationála ja riikkaidgaskaš rievtti ektui ja sámi riekteádejumii ektui

4.2.2 Ovdánahttit kvalitehta dáfus buori girjjálašvuoda mii lea olámuttus sámegillii

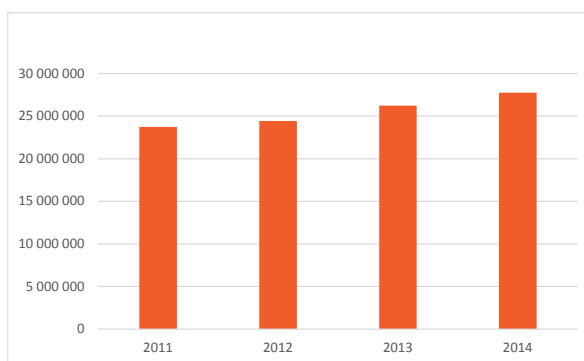
Sámediggi lea 2014:s álggahan plánet girječálliproševtta. Proševtta ulbmilin lea movttiidahttit eanet almmuhit čáppagirjjálašvuoda dan bokte ahte rekruttere girječálliid geat čállet sámegillii. Proševtta bokte galggašedje nuorat girječállit oažžut duohta vejolašvuoda mánusa čállimii bagadeami, gelbbolašvuoda ovddideami ja fierpmádatčoahkkanemiid bokte. Sámedikkis lea ovtasbargu Sámi dáiddárrádiin proševtta čadaheamis ja administreremis.

4.3 Sámi kulturásahusat sámi kulturgaskkustan- ja vásihanarenan

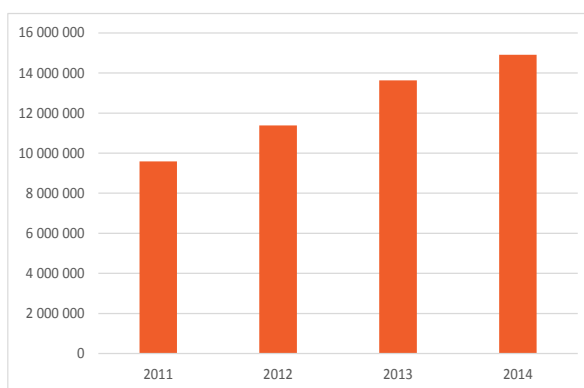
Mii leat joatkán ovtasbarggu ja gulahallama sámi kulturásahusaiguin 2014:s, ja Sámedikkis leat leamaš gulahallančoahkkimat ollu ásahusaiguin. Sámediggi lea ráhkadišgohtán sámediggediedáhusa sámi kulturásahusaid birra, mii galgá gárvvistuvvot 2015:s. Dan oktavuodas lea Sámedikki dievasčoahkkin geassemánus meannudan čilgehusa sámi kulturásahusaid birra, ja Sámediggi lea doallan rávačoahkkimiid sámi kulturásahusaiguin.

4.3.1 Fágalaččat nana sámi kulturásahusat Faglig sterke samiske kulturinstitusjoner

Geavaheapmi - sámi museat

Geavaheapmi- kulturviesut ja kulturgaskkustanarenan

4.3.1.1 Saemien sijte

Saemien Sijte Snoasas dárbbáša divdna ođđa vistti, gos lea vejolašvuohta gaskkustit máttasámi kultuvrra ja historjjá, muhto maiddái eanet ánggiruššat mátkeealáhusaiguin ja barggolašvuodain guovllus.

Ođđa vistti ruhtadeapmi viessoláigoortnega bokte ii vuoruhuvvon jagi 2015 stáhtabušehtas. Sámediggi lea bivdán Stuorradikki oažžut Ráddehusa čielggadit ođđa Saemien Sijte stáhtusa ja ahte čilgejuvošii ovdánanplána birra dálá huksenplána ođđa molssaeaktun jagi 2015 áigge.

4.3.1.2 RiddoDuottarMuseat

Sámediggi lea maiddái 2014:s bargan árjjalaččat buoridan dihte ovttasbargodiliid RiddoDuottarMuseas. Dan vuodul lea Sámediggi ráhkadan raportta RiddoDuottarMusea birra 2014:s. Raporttas rávvejuvvo earret eará ahte

- vuodđudusas ásahuvvo ráđđi
- stivra viiddiduvvo nu ahte buot eaiggádiin lea ovddasteddji
- museaid báikkálaš faggi nannejuvvo
- fuolahuvvo buresdoaimbi stivrenorgána

Ođđa stivra lea vállejuvvon. Sii barget dál dáid rávvagiid čadahemiin, ja buoret ovttasbargodiliid láchčimiin RDM:s ja og fokusere musea ovddideami.

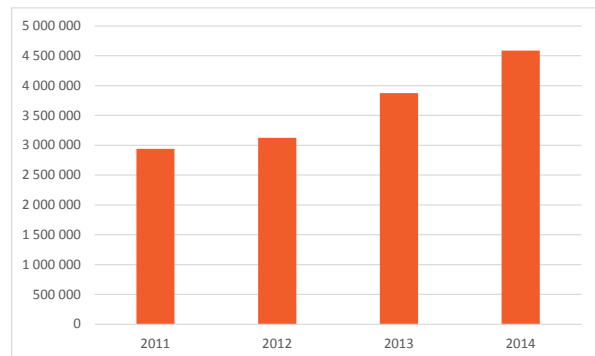
RDM hálddaša Sámedikki dáiddaoastinortnega ja sisaoastinlávogoddi lea maiddái 2014:s oastán árvvolaš dáidaga čoahkkádussii. Hástalussan lea dat go árvvolaš dáiddačoahkkádussii eai leat dál doarvái buorit dahje stuorra rájadanvejolašvuodát Sámi Vuorkádáviriin Kárášjogas. Sámediggi ja RDM álggahedje 2014:s proseassa dainna áigumušain ahte láigohit eará lokálaid dáiddačoahkkádussii. Álgá leat hoahppu bargagoahtit fas proševttain Sámi dáiddamusea.

4.3.1.3 Nuortasámi musea

Sámedikkis lea buorre ja lágga gulahallan Deanu ja Várjjat musea siiddain (DVMS) man oassi Nuortasámi musea lea. DVMS lea maiddái

Geavaheapmi - festiválat

2014:s bidjan ollu resurssaid Nuortasámi musea gárvvisteapmái. Ođđa teknihkalaš hástalusat museas leat dadistaga mañidahttán gárvvisteami. Sámediggi ja DVMS leat muitalan čielgasit Stáhta huksenfitnodahkii, mas lea ovddasvástádus vistti gárvvisteamis, ahte mii eat leat duhtavaččat ovdánemiin. Jagi 2014 loahpas dagai Stáhta huksenfitnodat juoga dan oktavuodas mainna Sámediggi ja DVMS leat duhtavaččat.

4.3.1.4 Båástedde - sámi kulturárbbi máhcaheapmi

Sámediggi lea dahkan šiehtadusa das ahte sámi dávvirat mat leat Norgga álbmotmuseas ja Kulturhistorjjálaš museas máhcahuvvojit sámi museaide. Mii leat bálkáhan bargi ráhkkanit dán bargui, muhto konserveren ja magasineren goluid ruhtadeapmi ii leat čovdojuvvon. Sámediggi ii nagot dán okto čoavdit ja lea bivdán guovddáš eiseválddiid gávdnat čovdosa.

4.3.1.5 Prosjekteren Beavváš Sámi Našunálateáhter

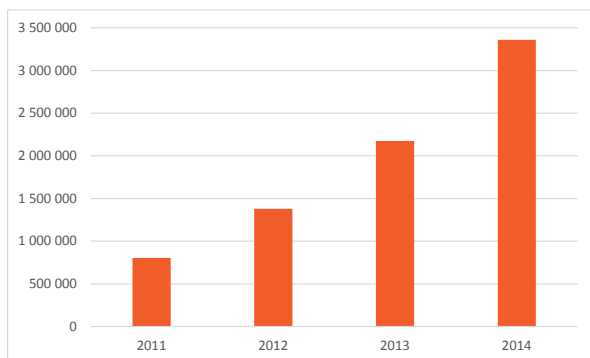
Sámedikki dievasčoahkkin lea meannudan Beavváš Sámi Našunálateáhtera ođđa teáhtervistti huksenprográmmaproševtta. Sámediggi doarjjui ahte huksenproševttain jotkojuvvo ovdaprošeaktan, 25.10.11 huksenprográmma rámmaid siskkobeaalde.

Sámediggi lea geargus váldit hálldašano vddasvástádusa Beaivváš Sámi Našunálateáhteris dan bokte ahte geatnegahtá iežas nannet ja ovddidit doaibmabušehta dalle go teáhtervisti duohtan dahkkojuvvo. Mihttomearrin lea oazžut várrejuvot ruđaid stáhtabušehtas ovdaprošekterema álggaheapmái, ohcama vuodul mii lea sáddejuvvon Kulturdepartementii.

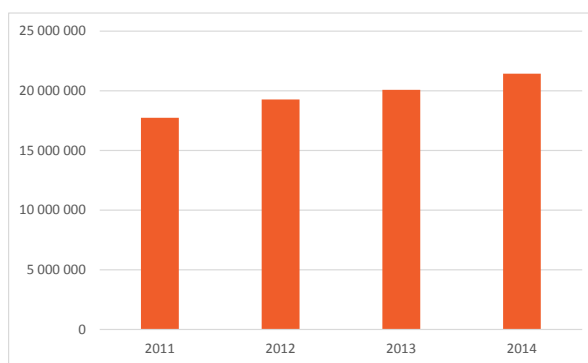
4.3.1.6 Várdobáiki Sámi guovddáš

Várdobáiki Sámi guovddáš márkasámi guovllus lea dán jagi čadahan oddasis organiseren- ja ovddidanproseassa dainna ulbmilin ahte ráhkkanahhtit guovddáža huksema. Oddasis organiseren Oasusearvin lea čadahuvvon Sámedikki ruhtademiin.

Geavaheapmi - dáidda- ja kulturgaskkkustanarenat

Geavaheapmi - teáhterat

4.3.2 Sámi ášahusat leat sámi dáidaga ja kultuvrra deatalaš gaskkusteaddjít

4.3.2.1 Sámi teáhterat

Sámedikkis lea oktasaš álgga Davvi-Trøndelága Allaskuvllain ja Beaivváš Sámi Našunálateáhteriin ja leat ovtas mearridan álggahit proševtta sámegeielat neavttároahpu ektui. Proševtta mihttomearrin lea oazžut neavttáriid geaid bargogiella lea sámegeiella, go dakkár olbmot váilot sakka.

4.3.2.2 Sámi filmmat

Sámi filmmain lea buorre ovdáneapmi ja dain leat buorit buvttadeamit 2014:s ja maid ollu nuorra sámi buvttadeaddjit leat dahkan. Sámediggi doarju barggu davviriikkalaš sámi filmbabuvttadeami ovddidemiin nu ahte mis leat eaiggátoasit ođđa Riikkaidgaskasaš sámi filbmainstituhtas.

4.4 Sámi valáštallan

4.4.1 Viiddes ja buorre valáštallanfálaldat sámi álbmoga várás

2014:s ledje ollu buorit ohccit Sámedikki kultur- ja valáštallanstipendii. Sin gaskkas válljiimet vihtta dáiddára ja valáštalli oazžut stipeandda, 25 000 ru juohkehážžii.

4.4.1.1 Arctic Winter Games

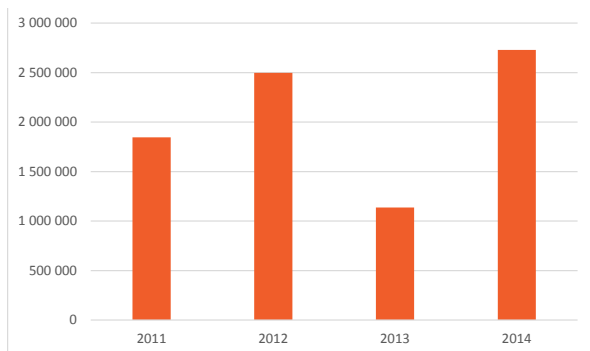
Arctic Winter Games (AWG) lágiduvvui njukčamánu 2014 Fairbanks nammasaš báikkis Alaskas. Sámiid valáštallanlihttu searvvai ja mielde ledje čuoigat, spábbačiekčit ja dáiddarat sihke Norgga, Ruota ja Suoma beale Sámis. Sámi oassálastit ožžo ollu medáljaid ja ovddastedje sámi álbmoga goargadis vuogi mielde.

Sámedikki presideanta lei mielde doaluin ja beasai deaivvadit lágideddjiid ovddasteddjiiguin ja oasseváldi surggiid ovddasteddjiiguin.

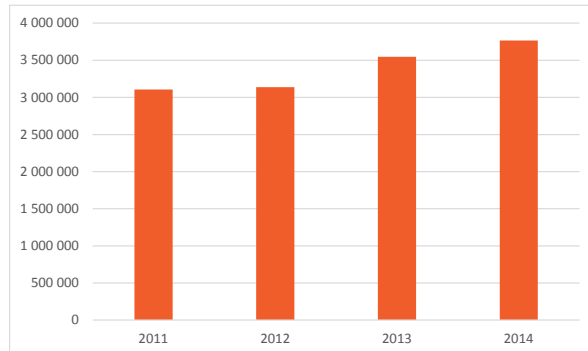
4.4.1.2 Spábbačiekčan

2014:s áсахuvvui odđa sámi spábbačiekčansearvi, FA Sápmi. Dát searvi organisere sámi spábbačiekčandoaimmaid govdotat- ja njunušdásis. FA Sápmi lea CONIFA lahttu mii organisere spábbačiekčama daid riikkaid ja guovlluid várás mat eai leat UEFA/FIFA lahtut. 2014:s lágiduvvui Conifa World cup Staares Ruota bealde, ja FA Sápmi searvvai dáid čiekčamiidda ovttain dievdojoavkkuin.

Geavaheapmi - sámi valášttallan

Geavaheapmi - sámi mediafálaldat

4.5 Sámi mediat

Sámediggi lea 2014:s joatkán eanaš ánggiruššamiiguin sámi mediaid ektui ja lea dasa lassin addán prošeaktadoarjaga earret eará Guovdageainnu lagaš radioi ja Siellaga ođđasiidda. Goappašagat dain mat leat namuhuvvon leat buorit ovdamearkkat deatalaš oalgebuktagiidda sámi mediamáilmmis.

4.5.1 Hukset ja ovddidit sámi mediaid servodatáŋgiruššama oassin

4.5.1.1 Gulaskuddanvástádus NRK-plakáhtii
Sámediggi lea addán gulaskuddanvástádusa Kulturdepartementii NRK-plakáhta birra. Sámediggi deattuhit erenoamážit plakáhta sisdoalu gulaskuddanvástádusas. Dasto deattuhii Sámediggi daid prinsihpalaš vuoigatvuodaid ja gáibádusaid mat sámi álbmogis leat go guoská ollislaš mediafálaldahkii.

Čoahkkimis NRK-stivrrain lea Sámediggi dovddahan makkár vuordámušat das leat NRK:ii. Sámediggi deattuhii ahte lea dárbu nannet mánáid-tv fálaldaga ja viiddidit govdodaga ja eanet čiekŋudeami sierra áššesurggiid siskkoalalde sámi oainnu vuodul. Dat makkár mearkašupmi NRK:s lea sámeielaid ovddideamis ja goziheamis váldojuvvui maiddái ovdan, mii eaktuda nannet ja buoridit mediafálaldaga sámi álbmoga várás.

5 Bibliotehka

Váldomihttomearri:

- Buorre sámi bibliotekafálaldat.

5.1 Gaskkustandoaibma

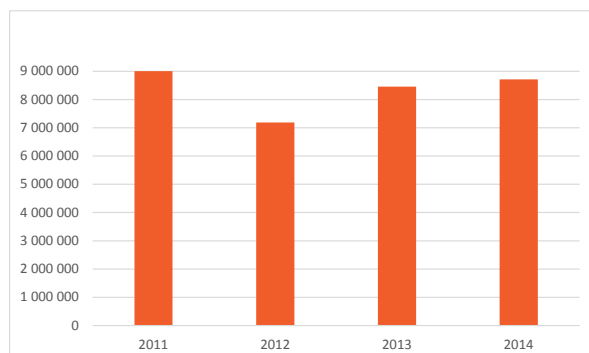
5.1.1 Girjebusset

Sámediggi lea addán njuolggadoarjaga gávccii sámi girjebussii 2014:s. Oktiibuot dat doarjja lei 8 711 000 ru.

Sámedikkis lea 2014:s leamaš okta oktavuohačoahkkin busiid bargiiguin. Muhtun busset doibmet kulturbussen, main lea stuorát fokus čájáhusaide ja sierra doaluide busse luoikkaheami lassin. Árbevirolaš girjebusset leat gáržžit čájáhusaide ja doaluide, ja daid váldodoaibman lea luoikan. Eanaš busiin lea bargiin sámi gelbbolašvuoha, dahje lea ovtasbargu sámi ášahusain gos vižžet dárbbaslaš sámi gelbbolašvuoda.

Sámediggi lea rievdadan girjebussedoarjaga juolludaneavttuid 2012:s. Ođđa eavttuid mielde galget girjebusset buktit statistihka man ollu dain leat sámi mediát ja man ollu leat daid luoikan. Čájeha ahte girjebussii lea váttis buktit statistihka sámi ávdnasiid oastimiin ja luoikamiin, danne go bibliotekavuogádat ii sirre dan. Sámediggi áigu ain bargat dan ala ahte šattašii vejolaš oazžut statistihka sámi girjjálašvuodas ja eará mediain.

Geavaheapmi - sámi girjebusset

5.1.2 Sámedikki bibliotehka

Sámedikki girjerádju galgá nannet ja ovddidit bibliotekafálaldaga sámi álbmoga várás. Girjerádju lea sámi girjjálašvuoda ja sámi bibliotekabálvalusa máhttogoovddáš, ja lea Sámedikki politihkkariid ja bargiid hálddašanbibliotehka.

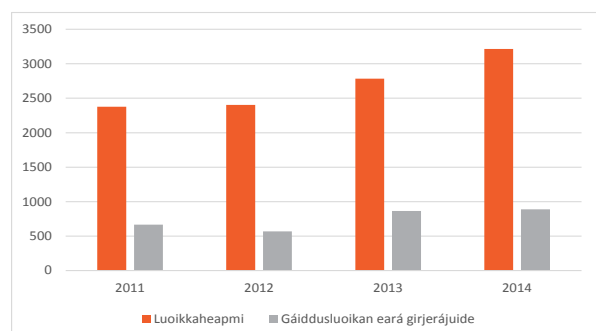
Čoahkkádusas leat eanemusat girjjálašvuoha, musihkka, jietnagirjjit ja filmmat sámegeillii ja sámi diliid birra guđe gillii ihkinassii.

Oassi luoikkaheamis dinggojuvvojit eará fága- ja álbmotbibliotekaid bokte. Sámedikki girjerádju luoiká girjebáhkaid girjebussiide ja eará bibliotekaide.

Ovtas Deichmann mánggagielat bibliotekain Oslos sádde Sámedikki bibliotehka sámi girjjálašvuoda girjebáhkaid miehtá riikka čalmmustahttin dihtii eatnigiela beaivvi guovvamánus 2015.

Bibliotehka lea 2014:s geargan registreremiin boarráset, árvvolaš girjjiid mat gullet spesiálačoakkáldahkii. Dáid sáhtta ocat girjerádjuvuogádagas.

Luoikkaheapmi Sámedikki girjerádjosis

5.2 Bibliotekaovddideapmi

Sámediggi lágiidlii Sámi girjjálašvuodabeivviid čakčamánuš Sámedikki bibliotekas. Sámediggái lea deatalaš ahte bibliotekat ieža váldet ovddasvástádusa sámi girjjálašvuoda ovddideamis ja gaskkusteamis. Sámedikki bibliotekka váikkuha dasa dakko bokte ahte lágida fágalaš semináraid lokten dihtii bibliotekáraid ja earáid gelbbolašvuoda sámi girjjálašvuodas ja kultuvrras.

Ollu min sámi girječállin, geat leat leamaš nominerejuvvon Davviriikkalaš rádi girjjálašvuodabálkkašupmái, ledje bovdejuvvon seminárii. Sii ledje hui giitevaččat go besse bidjat ovdan girjjiideaset, ja oassálastit ledje hui duhtavaččat prográmmain.

Sámedikki bibliotekka lei ovddidan cealkámušaid ja evttohusaid Finnmárkku riikkaidgaskasaš girjjálašvuodafestivála sámi ovdanbuktimiidda. Festivála lágiduvvui Álttás skábmamánuš, ja doppe lei buorre ja mánggabealat prográmma ja girječállit miehtá Davviriikkaid oassálaste.

6 Máhttu

Váldomihttomearri:

- Sámi álbmogis leat máhttu, gelbbolašvuotta ja gálggat mat gáibiduvvojit jus galgá sáhttit gáhttet ja ovddidit sámi servodaga, ja vai sáhtta aktiivvalaččat oassálastit sámi, našunála ja riikkaidgaskasaš servodagas.

6.1 Mánáidgárdi

Doarjjaortnegiid bokte mat mis leat, lea mánáidgárddiin main lea sámegejlfálaldat, vejolašvuotta ohcat doarjaga. Vásihusat mánáidgárddiin mitalit ahte doarjjaortnegat leat stuora ávkin mánáidgárddiide vai sáhttet čalmmustahttit sámi perspektiivva mánáidgárddis. Doarjjaortnegat leat dál árvvoštallama vuolde, ja Nordlandsforskning čađaha dán barggu.

Sámediggediedáhusa čuovvoleapmái sámi mánáidgárdefálaldaga birra, lea Sámedikkis dál jođus proseassa hábmet doaibmaplána. Doaibmaplána lea fokus dihto doaimmaide mat galget biddjot johtui boahte njeallje jagi. Jus galgá nagodit olahit mihttomeari ahte ásahtit buriid bajásšaddaneavttuid sámi mánáidgárdefálaldaga bokte, de lea guovddáš ášši ahte sáhtta bargat struktuvrralaččat nu ahte doaimmat biddjojitt johtui.

6.1.1 Mánáidgárddi sisdoallu

Deháleamos váikkuhangaskaomiin mánáidgárdesuorggis leat doarjjaortnegat sámi mánáidgárddiide ja mánáidgárddiide main lea sámegejlossodat. Rapportaid bokte maid mánáidgárddit addet midjiide, diehtit mii ahte ruđat geavahuvvojit bálkáhít kulturguddiid geat sáhttet gaskkustit sámi kultuvrra, muhto maiddái čalmmustahttit sámi kultuvrra oinnolaš áđaid ja dovdomearkkaid bokte.

Sámedikki diehtujuohkingihpa sámi mánáidgárdefálaldaga birra lea ođasmahttojuvvon, ja gihpa lea ávkkálaš go galgá juohkit dieđuid sámi mánáid vuoigatvuodaid birra oazžut sámegejlfálaldaga mánáidgárddis. Sámedikkis lea ovttasbargu fylkkamánniiguin Trøndelágas, Nordlánddas, Romssas ja Finnmárkkus viidáset kártema birra buot suohkaniin gos leat sámi mánát geat háliidit sámegejlfálaldaga.

Sámedikki neahttasiiddut mánáidgárddiid birra lea ođasmahttojuvvon ja addet dehálaš dieđuid áigeguovdilis bealálaččaide. Mánáidgárdečálus "stullan" lea dakko bokte lotnahuvvan eret digitála neahttasiidduiguin.

Sámediggi lea 2014:s lágidan guokte mánáidgárdeseminára mánáidgárdebargiid várás. Mii leat lágidan lullisámi seminára ovttasbarggus Davvi- ja lulli-Trøndelága ja Nordlándda fylkkamánniiguin, gosa čoahkkanedje sullii 30 oasseváldi. Seminára fáddán lei kulturdiehtu, -máhttu ja -ipmárdus ja gielladikšun mánáidgárddis. Lullisámi giellaambassadevrrat ovdanbukte Sámedikki giellakampánja "Sámás muinna" semináras.

Nubbi mánáidgárdeseminára lágiduvvui Álttás ja doppe ledje sullii 100 oasseváldi. Fáddán ledje giella, kulturipmárdus mánggakultuvrralaš servodagas ja digitála oahppanressurat. Eai goasse ovdal leat leamaš ná ollu oasseváldit ovttá mánáidgárdesemináras. Dát čájeha ahte mánáidgárdebargiin geat barget sámi mánáidgárdefálaldagain, lea dárbu oktasaš arenai gos deaivvadit. Goappašiid semináraid maŋŋil muitaledje oasseváldit ahte ledje duhtavaččat semináraid sisdoaluin ja ahte seammás lei ávkkálaš deaivvadanbáiki vásihuslonohallamii, gelbbolašvuoda loktemii ja kvalitehtaovddideapmái.

6.1.2 Giellamovvttiideapmi mánáidgárddis

Sámediggi lea lágidan giellamovvttiidanseminára Romssas skábmamánu, ovttasbarggus Finnmárkku ja Romssa fylkkamánniiguin ja Lohkanguovddážiin. Seminára fáddán ledje giellabargu mánáidgárddis ja geahčadeapmi muhtin mánáidgárddiid giellabargguin. Seminárii oassálaste sullii 40 olbmo.

Okta deháleamos váikkuhangaskaomiin dasa ahte mánát ožžot nannejuvot giellamovvta davvi-, lulli- ja julevsámegielas lea doarjjaortnet sámi giellaoahpahussii. 2014:s ledje 127 máná geat ožžo sámegielloahpahusfálaldaga dáža mánáidgárddiin. 106:s sis ožžo davvisámegielloahpu, ovccis ožžo julevsámegielloahpu ja 12 ožžo fálaldaga lullisámegielloahppui. Mánáidgárddiid lohku gos fáallet sámegielloahpahusa rievddada jagis jahkái.

2013 ja 2014 loguin oaidná Sámediggi ahte mánáidgárddiid lohku lea veahá njedjan Finnmárkkus, muhto lea lassánan Romssas, Nordlánddas ja Lulli- Trøndelágas. Oktiibuot ožžo 26 mánáidgárddi doarjaga sámegielloahpahussii 2014:s, ja 22 mánáidgárddi ožžo 2013:s.

Mánáidgárddiid raporttaid vuodul oaidnit mii ahte ruđat geavahuvvojit vuosttažettiin giellaovttasbargiid báikkágoaluide.

6.1.3 Giellalávgunmodeallat

Sámediggi lea bargame ovddidit buriid ovddidanmodeallaid giellaoahppamii mánáidgárddiide gos lea sámegielfálaldat. Dáid galgá sáhttit geavahit ovttaskas olbmo gielladili mielde ja báikkálaš diliid ektui.

2014:s juolluduvvo giellaprošeaktaruđat báikkálaš ovdánahttinprošeavttaide oktiibuot lahka 1 000 000,- ruvnno ovddas. Dát muitala ahte mánáidgárddiin main lea sámegielfálaldat lea dárbu ovdánahttinprošeavttaide main sáhttet anit vuodđun daid eavttuid mat mánáidgárddis leat. Oktasaš ášši dáin prošeavttain lea ahte biddjojit searat sámi giellaoahpahussii.

6.1.4 Pedagogalaš reaidut ja duhkorasat

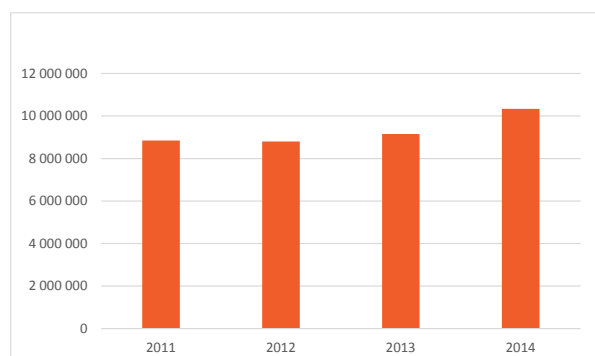
Sámediggi lea 2014:s kárten pedagogalaš reaiduid, duhkorasaid ja oahppanressaid oaivvilduvvon mánáidgárddiide. Dán kártemis leat sullii 350 nama. Namat leat kategoriserejuvvon fágasurggiid mielde mánáidgárddi rámmaplána mielde. Kárten čájeha ahte gávnojit sullii 150 fáddághppaga, sullii 140 máinnasgirjji, sullii 20 doasa main leat koarttat/ ságastallankoarttat, unnit go logi spealu ja jietnagirjjiit ja sullii 10 cuoigungirjji.

1 289 000 ruvnno doarjja juolluduvvui pedagogalaš reaiduide ja duhkorasaide, golmma prošeaktii. Dát ledje konkretiserenreaidut ja applikašuvvnat main lea fokus sámi gillii. Sisa bohte ohcamat 1,5 ja 1,7 miljovvna ruvnno ovddas doarjjaohcamiin jorgaleapmái ja heiveheapmái digitála reaiduin sámegillii, dáidda ii lean Sámedikkis ruhta.

6.1.5 Ovttasbargu ja oktavuoha gaskal ruovttu, mánáidgárddi ja skuvlla

Sámediggi áigu sihkarastit oktavuoda ja ovdáneami oahpposidoalus mánáidgárddis skuvllii, nu ahte lea kontinuehta sámi giela ja kultuvrra barggus. Sámediggi áigu eanet konkrehta searvat prosessii ja lea dan oktavuoda gulahallan earret eará Romssa ja Finnmárkku fylkkamánniiguin. Viidáset lea Sámedikkis leamaš áirras mánáidgárddiid váhnenlávdegottis našunála dásis. Sámediggái lea dehálaš sihkarastit "sámi váhnenjiena" áigejuovdilis mánáidgárdepolitihkalaš áššiin.

Geavaheapmi - sámi mánáidgárdefálaldat

6.2 Vuodđoahpahus

6.2.1 Sámi skuvlla sisdoallu ja árvovuodđu

6.2.1.1 Doarjja sámi oahppanressurssaide

Válđoángiruššan dábálaš oahpponeavvuin vuodđoahpahussii lea ollásit gokči oahpponeavvut sámegielas nubbigiellan, go dát fága lea mas oahppoplána lea eanemusat rievdan manjil oahppoplánaodasteami 2012:s ja 2013:s. Proseanttaid mielde lea maid ohppiid lohku njedjan sin gaskkas geain lea sámegiella nubbigiellan manjil Máhttoloktema doaibmama.

Erenoamážit heivehuvvon oahpponeavvuid gaskkas lea Sámediggi vuoruhán oahppanressurssaid raporterejuvvon dárbbuid mielde molssaevttolaš ja lasiheadđi gulahallama várás. Doarjja lea juolluduvvon ollásin oažžut kártenreaidduid giellaovddideami várás ja ollásin oažžut ráiddu mas leat girjjit maid lea geahpas lohkat. Dasa lassin lea juolluduvvon doarjja digitála oahpponeavvuide lohkan/čállinváttisvuodaid suorggis ja matematihkas.

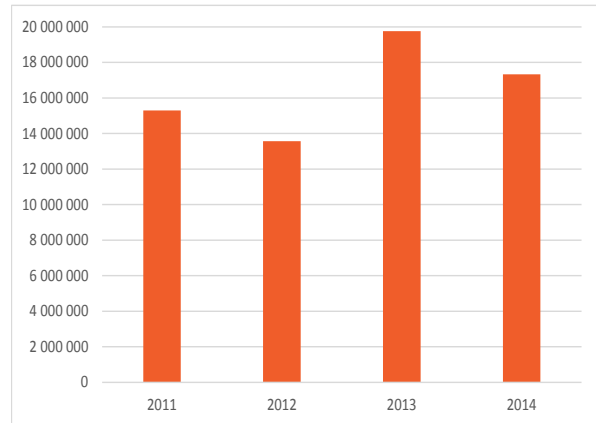
3 323 000 ruvno lei várrejuvvon viidásetfievrreapmái matematihkkagirjjiid Multi jorgaleamis vuodđoskuvlla várás. 2014:s leat Multi-girjjit 1.-7. jahkecehkiide válbmejuvvon davvisámegillii.

Matematihkkagirjjiid Sirkel, 8.-10 jahkecehkiid várás, leat dál jorgaluvvon. Dál leat vel báhcán jorgalit Multi- girjjiid 1.-7. jahkecehkiid várás julev- ja lullisámegillii. Dát bargu lea váldán guhkit áiggi go plánejuvvon, go fágas lea váilon terminologijja.

6.2.1.2 Oahpponeavvuid buvttadeami doaibmaplána 2015-2018

Sámedikki dievasčoahkkin mearridii golggotmánu 2014 Sámedikki doaibmaplána oahpponeavvo buvttadeami várás 2015-2018. Doaibmaplánas leat višuvnnat, doaibmabijut ja fokussuorggit sámi oahpponeavvuid buvttadeamis gustovaš plánabuktosa ektui vuodđoahpahussii ja láidesta danin Sámedikki barggu odđa sámi oahpponeavvuid buvttadeamis.

Geavaheapmi - oahpporesurssaid ráhkadeapmi

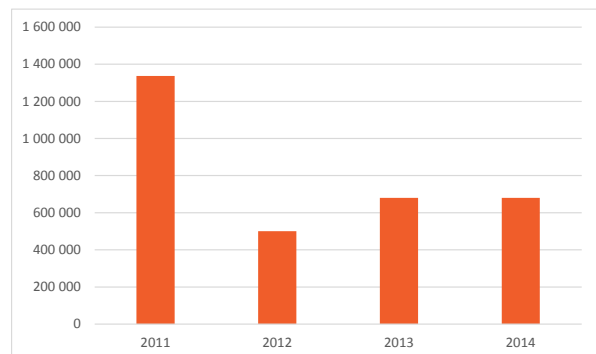
Sámediggi lea 2014:s deattuhan váilivuoda sámi oahpponeavvuin ruhtadanministarii, máhttoministarii, gieldda- ja odasmahttinministarii ja Stuuradikki gieldda- ja hálddašánlávdegoddái, muhto eat ožžon eanet ruđaid oahpponeavvuid buvttadeapmái.

Dasa lassin lea dat váldon bajás čoahkkimiin bearaš- ja kulturlávdegottiin.

Sametinget har i 2014 pápekt situasjonen med manglende samiske læremidler overfor finansministeren, kunnskapsministeren, kommunal- og moderniseringsministeren og Stortingets kommunal- og forvaltningskomité, uten at dette ga uttelling for overføringene til utvikling av læremidler.

I tillegg er dette tatt opp i møter med familie- og kulturkomitéen.

Geavaheapmi - árbediehtu ja sámi meahcásteapmi vuodđoskuvllas

6.2.1.3 Sámi oahpponeavvoportála - Ovttas-Aktan-Aktesne

Sámedikkis lei maid 2014:s ovttasbargu Sámi allaskuvllain oahpponeavvoportála birra. Oahpponeavvuid mat gávdnojit portálas sáhtta oážžut luoikkas, dat gávdnojit Sámedikki oahpponeavvohagas, gos buot luoikkaheapmi hálddašuvvo.

6.2.1.4 Árbediehtu ja sámi meahcásteapmi vuoddoskuvllas

- Sámediggi lea 2014:s juolludan ruđa:
- Billávuona mearrasámi bajásšaddanguovddáži
- Deanu sámeskuvlii
- Guovdageainnu mánáidskuvlii
- Tárnet skuvlii
- Máze lagasbirasguovddáži

Earret eará lea Billávuona mearrasámi bajásšaddanguovddáš ožžon doarjaga prošehtii mii galgá lasihit skuvlla, oahppi ja oahpaheaddji gelbbolašvuoda ávkkástallat biebmoresurssain lagasbirrasis. Buot dat galgá addit skuvlii stuorat vejolašvuoda ávkkástallat báikkálaš resurssain ja báikkálaš máhtus, mat leat oassin mihtuin Máhttolokten - sámis.

6.2.1.5 Lullisámi tearbma- ja oahpponeavvobuvttadeapmi

Sámediggi lea šiehtadusáigodagas juolludan 2 miljovna ruvnno dán ovttasbargui. Šiehtadusa doaibmaáigodat lea 2013-2015. Sámedikkis lea mihttomearri váikkuhit dasa ahte šiehtadus odastuvvo 2015:s.

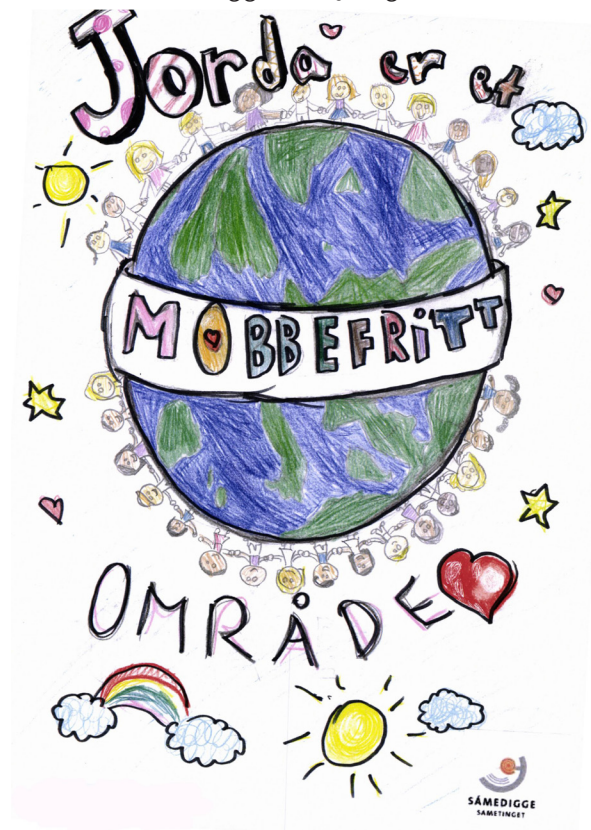
6.2.1.6 Sámi lohkanguovddáš

Sámediggi lea čoahkkimis gieldda- ja odasmahttindepartemeanttain ovddidan min oainnu Sámi lohkanguovddáža rolla ja stáhtusa birra. Go geahččá guovddáža viiddis mandáhta ja dili mas sámi gielat leat, de lea váttis ipmirdit manin vuoddojuolludus guovddáži lea ollu badjel 4 miljovna unnit go eará našunála guovddážiidda.

Sámediggi lea danin bivdán ahte guovddáš galgá oážžut seamma stáhtusa ja rámmaid go muđui našunála guovddážit.

6.2.1.7 Gáiddusoahpahus

Fylkkamánneámmáhat Nordlánddas ja Finnmárkkus leat bargame sámi gáiddusoahpahusássiin. Sámediggi lea bivdán oážžut dieđuid barggu birra ja áigu bivdit

konsultašuvnna sámi gáiddusoahpahusa rámmabuktosa birra, ovdal go dat loahpalaččat mearriduvvo.

6.2.2 Sámi oahppi vuoigatvuodát ja oahppanbiras

Sámediggi lea 2014:s bargan dan nala ahte buot mánáin ja nuorain galgá leat riekti bajásšaddan- ja oahppanbirrasii gos ii gávdno givssideapmi dahje vealaheapmi.

6.2.2.1 Sámedikki doaimmat buori ja oadjebas oahppanbirrasa ektui

Sámediggi lea 2014:s čadahan gilvvu, gos skuvllat ja skuvlaluohkát hástaluvo ráhkadit plakáhta givssideami vuostá barggu birra. Vuoitit šadde 2A luohkká Kárášjoga mánáidskuvllas ja 6A luohkká Gyllenborg skuvllas Romssa suohkanis ja sii juogadedje vuoittu mii lei 10 000 ruvnno. Vuoitoplakáhtat bohtet geavahuvvot Sámedikki barggus givssideami vuostá sihke báikkálaččat ja našunála dásis.

Sámedikkis lea leamaš čoahkkin Djupedal- lávdegottiin. Lávdegoddi galgá geahčadit movt sáhtta buoridit skuvlabirrasa ja unnidit givssideami. Čoahkkima fáddán lei ohppiid psykososiála biras ja digitála givssideapmi. Sámediggi buvtii cealkámuša lávdegoddái hástalusaid birra givssideamis sámi skuvlaárgabeaivvis, ja buvtii evttohusa movt sáhtta easttadit ja garvit givssideami. Sámediggi searvvai maid dalle go Djupedal- lávdegottis lei rabas digaštallan fáttá birra Litteraturviesus Oslos.

Sámediggi lea buktán čálalaš cealkámuša Ludvigsen- lávdegotti bargui, ja lea leamaš mielde gulahallankonferánsas man lávdegoddi lágidii. Ludvigsen- lávdegoddi galgá árvvoštallat vuoddoahpahusa fágaid gelbbolašvuoda gáibádusaid ektui servodat- ja bargoeallimii boahpteáiggis. Sámediggái lea dehálaš ahte gávdno skuvlastruktuvra mii vuhtiiváldá sámi ohppiid rievtti oahpahussii gielas ja kulturárvvuin, sámi ovttasbarggus riikarájaid rastá, dálkkádaga ja birrasa birra, árbevirolaš máhtu birra, areála-

ja kulturgaskkusteami birra, iešmearrideami birra, álgoálbmotpolitihka birra ja diđolaš giellaoahpahusa ja –hálddašeami birra.

6.2.2.2 Sámegieloahpahusa fierpmádat, NetSam Sámegieloahpahusa fierpmádat, NetSam, mii vuodđuduvvui 2013:s, lea riikaviidosas ja galgá leat ávkin oahpaheddjiide ja earáide geat barget oahpahusain sámegielas ja sámegillii. Lea leamaš stuora beroštupmi fierpmádahkii, ja dál leat badjel 80 oahpaheaddji ja earát geat barget sámegieloahpahusain, searvan miellahttun.

Sámi lohkanguovddáš Sámi allaskuvllas lea čállingoddi ja oktiiveiveha fierpmádaga. Sámediggi juolludii 300 000 ruvnno 2014:s fierpmádahkii. Sámi allaskuvllain lea čállojuvnon šiehtadus dan birra movt ruđat galget geavahuvvot.

6.2.3 Oahpahusa lágalaš ja struktuvrralaš rámmat

6.2.3.1 Lágaid ja lánkaásahusaid ođasmahttin Sámediggi lea buktán gulaskuddancealkámušaid ja gulahallan ráđđehusain go lágat ja lánkaásahusat rivdet oahpahusa suorggis.

Sámedikki dievasčoahkkimis miessemánu 2014 meannuduvvui ášši oahpahusláhka ja privátaskuvlalahka – sámi ohppiid vuoigatvuodát. Mearrádušas lohka Sámediggi ahte sámi mánáid ja nuoraid vuoigatvuodát mat leat vuodđuduvvon vuodđolágas ja riikkaidgaskasaškonvenšuvnnain ja julggaštusain, eai boade doarvai bures ovdan dálá oahpahus- ja privátaskuvlalahka. Sámediggi gáibida ollislaš geahčadeami ja ođasmahttima oahpahuslágas ja privátaskuvlalahka, man ulbmil lea sihkarastit ja nannet sámi ohppiid rievtti oahpahussii sámegielas ja sámegillii, ja sámi kulturárvvuid vuodul.

Vai dievasčoahkkinmearráduš doaimbagohtá, de lea Sámedikkis leamaš čoahkkin máhttoministariin 2014:s, gos dát ášši ovdanbuktojuvui ja gos

ministtar bivdojuvvui ođasmahttit oahpahuslága ja priváhtaskuvlálaga sámi mánáid vuoigatvuodaid ektui. Sámediggi áigu čuovvolit ášši 2015:s

6.2.3.2 Oahppoplánaid ulbmilolahusa dovdomearkkat

Sámediggi lea hábmen ulbmilolahusaid dovdomearkkaid maŋŋil 10- luohká sámegeielas vuosttašgiellan, ja maŋŋil 3. ja 6. dási sámegeielas nubbigiellan. Dovdomearkkat muitalit kvalitehta das maid oahppi hálddaša go geahččá obbalaččat gelbbolašvuodamihtuid ja dát galget leat veahkkin oahpaheaddjái árvvoštallanbarggus.

6.2.4 Sámedikki rolla ja váldi

6.2.4.1 Sámi joatkkaskuvllaid stivrra bagadus
Sámediggi ja máhttodepartemeantta leat 2014:s konsulteren " Sámi joatkkaskuvllaid stivrra bagadusa" birra. Sámediggái lea dehálaš ahte Sámediggi nammada lahtuid stivrii.

6.3 Alit oahpahuš ja dutkan

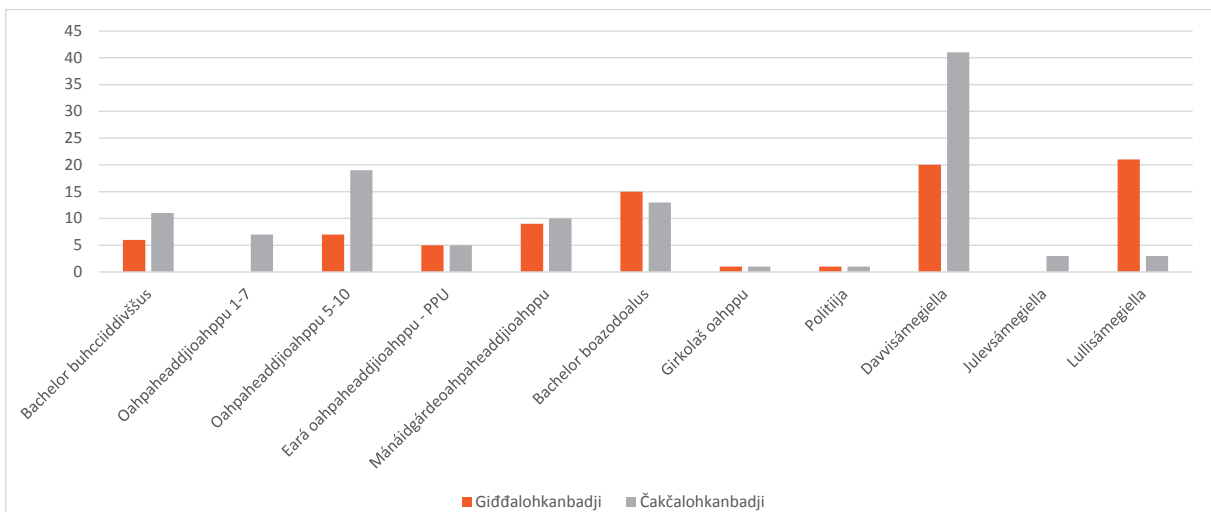
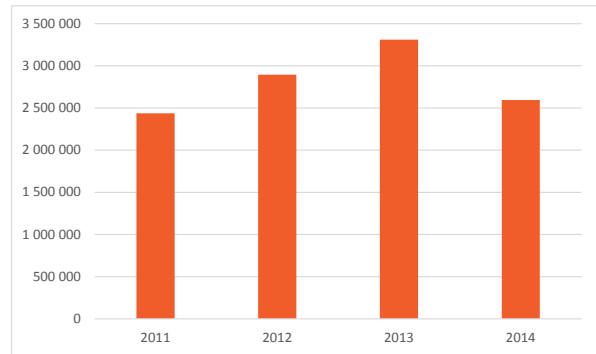
Sámediggi lea 2014:s lágidan álggahanseminára Sámediggedieđáhusa hábmema oktavuodas alit oahpu ja dutkama várás.

6.3.1 Rekruteren alit ohppui ja dutkamii

Sámediggi lea áici Ovttasbargoorgánas sámi oa hpaheaddjioahpporegiovnna, SAK 7 – sihke rekruterema bargojoavkkus ja stivrenjoavkkus mas lea bajimus ovddasvástádus. SAK 7s lea leamaš ovddasvástádus "Našunála rekruterenstrategiija sámi alit ohppui 2011 – 2014". SAK s lea 2014:s lágidan árvoštallankonferánssa rekruterenstrategiija birra, gos Sámediggi bivddii ain ovttasbarggu vai olaha mihttomeari oážžut eanet studeanttaid sámi alit ohppui.

6.3.1.1 Stipeanda alit ohppui

Stipeanddat leat juhkkuojuvvon čuovvovaš oahpuide:

6.3.2 Sámi alit oahppu

6.3.2.1 Ovttasbargu oahpahusásahusaiguin

Sámedikkis lea leamaš čoahkkin rektoriiguin Sámi allaskuvllas ja UiT, Norgga ártkalaš universitehtas, ja maid Nordlándda universitehta rektoriin. Fáddán čoahkkimiin lea leamaš earret eará ásaheaid ángiruššan sámi gielas ja fáttáin, vejolašvuhta eanonuhanduopmáriid oahpus, sámi oahpaheaddjioahppu ja odđa rámma-plána sámi sisdoalu čuovvoleapmi oahpaheaddjioahpus ja mánáidgárdeoahpaheaddjioahpus. Sámediggi lea maid gaskkustan vuordámušaid dan birra ahte álgoálbmotperspektiivva oidnošii ásaheaid fágalaš ángiruššamis.

6.3.2.2 Čuovvunjoavku odđa

mánáidgárdeoahpaheaddjioahpus

Sámedikkis lea okta áirras čuovvunjoavkkus odđa mánáidgárdeoahpaheaddjioahpus (FG-BLU). Čuovvunjoavkkus lea lágidan konferánssa buot oahpahusásahusaide Norggas, gos maŋimus raportta geigejuvvui. Konferánssas lei Sámedikkis sáhkavuorru sámi perspektiivva birra mánáidgárdeoahpaheaddjioahpus.

6.3.2.3 Oahpaheaddjioahpu riikkaráđđi (NRLU)

Sámediggi lea searvan dárkojeaddjin NRLUs. Čoahkkima guovddáš fáddá lei goappaš 4-jahkasaš vuoddoskuvlaoahpaheaddjioahpuid rievdadit 5-jahkasaš masteroahppun. Dát šaddá maid hástalussan sámi oahpaheaddjioahpuid maid Sámi allaskuvla lea áidna ásahe mii fállá.

6.3.2.4 Butenschøn-lávdegotti čielggadeami čuovvoleapmi

Čuovvoleapmin Butenschøn-lávdegotti čielggadeamis, lea Máhttodepartemeanta 2014 reviderejuvvon bušehtas juolludan 250 000 ruvno nammadit fágastrategalaš ovttadaga sámi alit oahpu ja dutkama várás Universitehta- ja allaskuvlaráđđái (UHR).

Fágastrategalaš ovttadaga ásaheami oktavuodas lea Sámedikkis leamaš čoahkkin Máhttodepartemeanttain ja UHR ja lea maid digaštallan ásaheami čoahkkimiin Sámi allaskuvllain. Sámediggi lea, ovttas

máhttodepartemeanttain ja Gieldda- ja ođasmahttindepartemeanttain, oassálastán dárkodeaddjin álggahančoahkkimis fágastrategalaš ovttadagas. Čoahkkima oassálastit ledje Romssa ja Nordlándda universitehtat, Davvi-Trøndelága allaskuvla ja Sámi allaskuvla. Fágastrategalaš ovttadaga ásaheapmi sámi alit oahpu ja dutkama várás UHR:s lea áidna Butenschøn-lávdegotti árvalusain mii dássázii lea čuovvoluvvon.

Sámediggi lea gulahallan máhttodepartemeanttain eará doaibmabijuid čuovvoleami birra Butenschøn-lávdegotti čielggadeamis. Máhttodepartemeantta lea čájehan unnán beroštumi čuovvolit čielggadeami árvalusain. Departemeanta oaivvilda ahte muhtin árvalusat lávdegottis sáhttet ipmirduvvot sierraortnegin ja dan sivas eai leat departemeantta ovddasvástádussuorggis.

6.3.2.5 Strukturiedáhus alit oahpu várás

Sámedikkis lea leamaš čoahkkin Máhttodepartemeantta politihkalaš jodiheddjiin ja iešguđet lágan berošteaddjiorganisašuvnnaiguin, dan oktavuodas go máhttodepartemeanta lea hábmeme strukturiedáhusa alit oahpu várás. Stáhtačállit deattuhii ahte sámi allaskuvlii eai čuoza árvaluvvon strukturievdadusat njuolga.

6.3.2.6 Kvalifiseren- ja rekruterenprográmma sámi giela várás alit oahpus

Kvalifiseren- ja rekruterenprográmma válbmanii 2014:s. Sáhtta lohkat ahte prográmma lea bures lihkestuvvan. Sámi allaskuvla lea čadahan prográmma, ja loahpparaportta geigejuvvui juovlamánu 2014. Raporttas bohtá ovdan ahte 491 studeanta leat oassálastán prográmmas jagiid 2009 – 2014. Sin gaskkas leat 360 čadahan ja ceavzán eksámena. Sámi allaskuvla lea prográmmaáigodagas ovttasbargan logiin sámi giella- ja kulturguovddážiin.

6.3.3 Sámi dutkan

6.3.3.1 Akkrediteren PhD- oahpus sámegeielas ja girjjálašvuodas

Sámediggi lea gulahallama bokte Máhttodepartemeanttain rahčan ahte Sámi allaskuvla oažžu sierralobi Našunála orgánas oahpahusa kvalitehtas (Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen (NOKUT) mastergrádaohppiid logu gáibádusas ásašusas. NOKUTa áššedovdi lávdegoddi konkluderii ahte PhD- prográmma lea fágalaččat erenoamáš buorre. Go Sámi allaskuvla ii sáhte duhtadit gáibádusa ahte leat unnimusat 15 PhD- studeantta badjel vihtta jagi, de ii sáhte akkrediteren rávvejuvot. Seammás ávžžuhii lávdegoddi ahte Sámi allaskuvlii addo sierralohpi kvantitatiiva gáibádusain.

Sámediggi lea 2014:s ovddidan doarjaga ohcamii ja ávžžuhan máhttodepartemeantta čuovvolit ášši, kvalitehtasihkkarastima ja kvalitehtaovddideami láhkaásahusa ektui alit oahpuid ja fágaskuvlaoahpuid várás.

6.3.3.2 Gulahallan Sámedikki stivraiguin ja rádiin
Lea čadahuvvon čoaħkin stivraáirasiiguin ja várrelahtuiguin maid Sámediggeráđdi lea nammadan, Regionála dutkanfoandaid stivrrain Gaska- ja Davvi- Norggas. Sámediggi lea ásaħan fásta gulahallančoaħkimiid Dutkanráđi báikkálaš áirasiin Finnmárkkus, VRI Finnmark.in (Virkemidler for regional FoU og innovasjon), ja Regionála dutkanráđiin Davvi- Norggas Finnmárkkus.

6.3.3.3 Árbiedieđu kárten

Sámediggi lea juolludan ruđa Sámi allaskuvlii vai beassá duodaštít ja gaskkustít sámi árbiedieđu.

Árbiedieđu-prošeavttat leat mielddisbuktán ahte lea huksejuvvon erenoamáš gelbbolašvuoha Sámi allaskuvlii, ja mii lea mielddisbuktán ahte dat dál sáhtá fállat oahpu árbiedieđu. Oahppu galgá addit formálalaš oahpu duodašteamis ja gaskkusteamis árbiedieđu, ja addá 30 oahppočuoggá. Oahpu olahusjovkui gullet

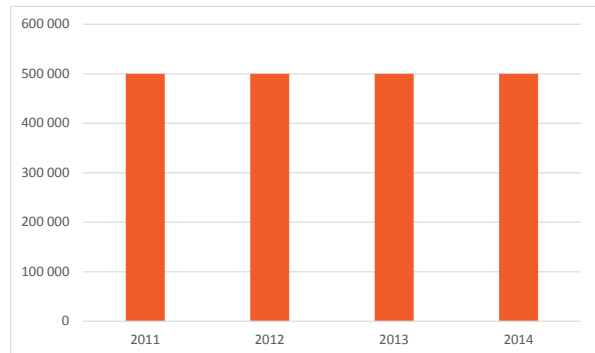
hálddašeadjit, oahpaheaddjit ja earát geain lea beroštupmi árbiedieđui. Ođđa lohkanbadji mas leat 22 oahppi álggahuvvui 2014 čavčča.

Prošeakta manná dál loahpaguvlui, ja lea dárbbalaš veardádallat prošeavtta boahhteáiggi.

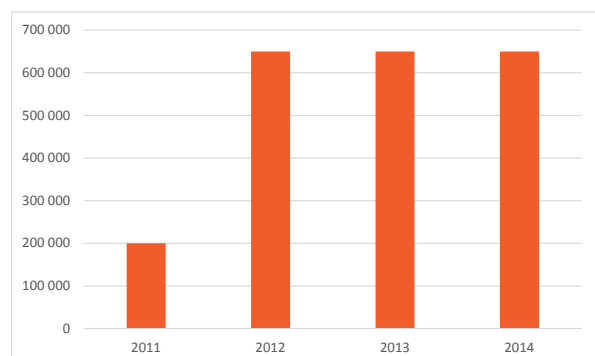
6.3.3.4 Árbiedieđu suddjen

Sámediggi searvvai Norgga delegašuvdnii čoaħkkimis Ávnnaskeahtes rievtti máilmmiorganisašuvnnain (WIPO) árbiedieđu birra njukčamánu 24.-28.b. 2014.

Geavaheapmi - sámi luonddudoalu gelbbolašvuodaguovddáš

Geavaheapmi - árbiedieđuid vuogádatlaš kárten

7 Dearvvašvuoha ja sosiála

Váldomihttomearri:

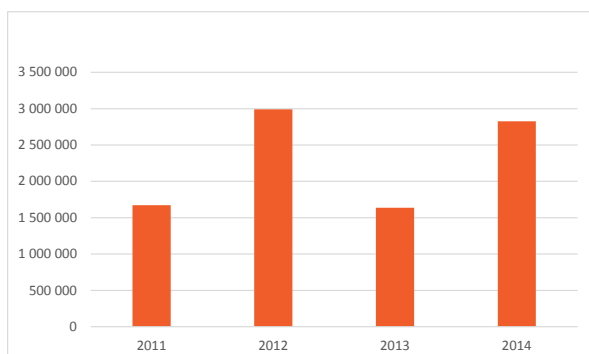
- Dásseárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusat sámi álbmogii sámi giela ja kultuvrra vuodul. Bálvalusat galget heivehuvvot sámi álbmoga vuoigatvuodaid ja dárbbuid mielde.

7.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit 2014:s

Sámediggái leat bohtán 27 doarjjaohcama dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttaide, maid submii oktiibuot lea 6 808 300 ru. 2 883 500 ru juolluduvvui doarjjan 19 prošeaktii. Dán jagi lea eanaš prošeavttain leamaš áigumuš ovdánahttit máhtu sámi giela ja kultuvrra birra dálá dearvvašvuoda- ja sosiálafálaldagas. Dát dávista doarjjaortnega váldomihttomearrái, ja váikkuha dásseárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálafálaldaga sihkkarastima sámi álbmoga várás.

Dasto lea Sámediggi juolludan 547 000 ru njuolggadoarjjan Várdobáiki sámi guovddážii Evenášši suohkanis geavaheaddjioiddot doaimbajuid sámi boarrásiid várás, ja 150 000 ru Sámi doavtterservái sámegeielat dearvvašvuoda bargiid rekrutteremii.

Geavaheapmi - dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttat

7.2 Dásseárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalus

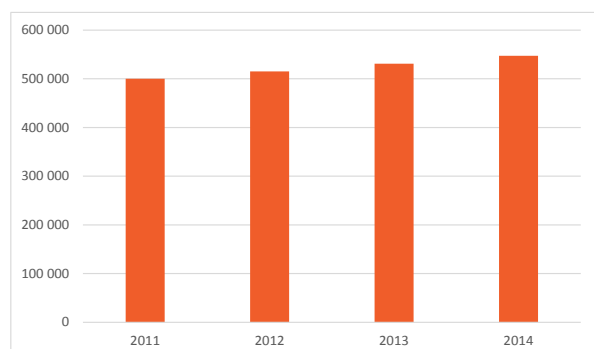
7.2.1 Sámi pasieanttaid vuoigatvuodát ja dárbbut dásseárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaide

Sámediggái ferte addojuvvot duohta vejolašvuoha váikkuhit dearvvašvuoda- ja sosiálafálaldagaid ovddideapmái sámi álbmoga várás. Danne lea Sámediggi váldán ovdan dearvvašvuodaministariin ahte regionála ja vuollásaš dearvvašvuodadoaimmahagain ferte leat sámi ovddastus maid Sámediggi lea nammadan.

Sámediggi lea bivdán nu árrat go vejolaš beassat searvat bargui dalle go Ráđđehus áigu ovddidit nationála dearvvašvuoda- ja buohcciviessoplána, mas analyseret spesialistadearvvašvuoda stáhtusa ja hástalusaid 2015:s. Sámediggi lea maiddái bivdán oazžut sámi ovddastusa Ráđđehusa áššedovdijovkui plána ektui, muhto dadi bahát eat leat ožžon dasa vástádusa.

Sámediggi diehtá ahte Ráđđehus áigu ovddidit dieđáhusa vuoddearvvašvuodabálvalusa birra ja lea dan oktavuodas dahkan mearrádusa dievasčoahkkimis. Mearrádusas čujuhit ahte dárbu lea odđasis ja ollislaččat ángiruššat vuoddearvvašvuoda bálvalusain maiddái sámi álbmoga várás. Sámediggi lea bivdán ahte ráhkaduvvošii odđa doaimmaplána dearvvašvuoda bálvalusaid birra sámi álbmoga várás, go ovddit plána (Márggabealatvuoha ja ovtadássásašvuoha) heittii gustomis 2005:s.

Geavaheapmi - geavaheaddjifálaldagat boarráset sámiide

7.2.2 Eanet máhttu sámi pasieanttaid dárbbu birra dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusas buot dásiin

Sámedikki oaivila mielde lea dárbu buoridit máhtu sámi pasieanttaid dárbbu birra dearvvašvuodabálvalusain. Danne lea Sámediggi searvan Davviriikkalaš álbmotdearvvašvuoda konferánsii, mas mii, ovttasbargguin Sámi dearvvašvuoda dutkama guovddážiin ja Sámi nationála psyhkalaš dearvvašvuoda gealboguovddážiin (SÁNAG), lágideimmet seminára álbmotdearvvašvuoda ja álbmotdearvvašvuoda dutkama birra sámi álbmoga gaska.

Sámediggi lea maiddái searvan seminárii maid Ártkalaš ráddi doalai, mas beaiveortnegis lei psyhkalaš dearvvašvuoda ja iešsoardimiid eastadeapmi cirkumpolára guovlluin. Sámediggái lea deatalaš bidjat fokusa movt rasisma, stigmatiseren ja hástalusat árbevirolaš ealáhusain váikkuhit sámi mánáid ja nuoraid psyhkalaš dearvvašvuhtii.

Sámedikki oaivila mielde lea maiddái deatalaš ahte máhttu sámi pasieanttaid ja eará bálvalusdárbbášeddjiiid dárbbu birra gozihuvvo iešgudege oahpuin. Kvalitehta dáfus buorre bálvalusfálaldat sámi pasieanttaide ja geavaheddjiide sorjá das ahte mis leat fágaolbmot geain lea máhttu sámi gielaid ja kultuvrra birra. Dál váilot ollu sámegielat fágaolbmot sihke dearvvašvuoda- ja fuolahussuorggis ja eará bálvalusfálaldagain. Earret eará sierra sámi buohccidivššároahppu sáhtášii váikkuhit eanet gielalaččat ja kultuvrralaččat heivehuvvon dikšun- ja fuolahusfálaldaga sámi pasieanttaide. Danne lea Sámediggi válljen váikkuhit strategijaseminárain ja fágaovddidanprošeavttain sierra profešuvdnoahpuin, ja nie lokten dán hástalusat oahppobirrasiid. Sámi gielddain leat hástalusat nugo earret eará ahte váilot kártenreaidut mat leat heivehuvvon sámi demeansaolbmuide, váilot sámegielat bargit ja gelbbolašvuoda buorideapmi váilu.

7.2.3 Spesialistadearvvašvuoda bálvalusfálaldat sámi pasieanttaide

Sámediggi oaivilda ahte Sámi nationála gealboguovddážiis – psyhkalaš dearvvašvuoda suodjalus ja gárrendili dikšun (SÁNAG) lea guovddáš rolla dikšunfálaldagain ovddeamis sámi pasieanttaid várás psyhkalaš dearvvašvuodas ja gárrendili dikšumis. Danne lea Sámediggi duhtavaš go mii konsultašuvnnaid bokte leat nagodan formaliseret SÁNAG stáhtusa nationála gealboguovddážiin gárrendili dikšumis ja psykiatriija siskkobealde, ja ahte eará regionála dearvvašvuoda doaimmahagat geatnegahttojuvvojit soahpat ovttasbarggu Dearvvašvuoda Davvin/SÁNAG:in, vai SÁNAG fálaldat buktojuvvo buot sámi pasieanttaid olámuddui.

Sámediggi lea čoahkkimis guovddáš eiseválddiiguin ja Dearvvašvuoda Davvin RHF:in čujuhan ahte sámi pasieanttaid somáhtalaš spesialistafálaldahkii ferte bidjat eanet fuomášumi. Erenoamážit lea dárbu buoridit fálaldaga surggiin nugo geriatriija ja demeanssa čielggadeapmi, vuoinŋašvigat dahje eará dávdadaid mat kognitiivvalaččat váikkuhit, lášmmodahttin ja guhkálmas dávdadaiguin birgen, ja fálaldaga sámi mánáide ja doaimmahehttejuvvomiidda. Sámediggi lea váldán dán ovdan konsultašuvnnaid regionála dearvvašvuodadoaimmahagaid barggahandokumeanttaid ektui ja lea duhtavaš go Dearvvašvuoda Davvin 2015:s lea ožžon bargun ásahit dakkár fálaldaga geriatriija ja lášmmodahttima siskkobealde mas gozihuvvo sámi giella ja kulturáddejuvvo.

Sámediggi lea čoahkkimis dearvvašvuodaministariin váldán ovdan min vuorjašuvvama dan ektui ahte dadistaga bidjet gažaldagain láchčojuvvon bálvalusdárbbu ektui sámi pasieanttaide dalle go ođđasis organiseren ja seastinproseassat álggahuvvojit. SÁNAG lea ekonomalaččat ja organiserema dáfus lágiduvvon Finnmárku buohcciviesu vuollásažžan ja ođđasis organiserenproseassas lea SÁNAG 2014:s mángii evttohuvvon vuoruhuvvot bodnái. Sámediggi lea čujuhan ahte lea nationála ovdasvástádus

láhčit bálvalusfálaldagaid sámi pasieanttaide, ja ii ge sáhte leat ovttaskas báikkálaš doaimmahaga ekonomalaš dili ja vuoruhemiid duohken.

Sámediggi deattuha ahte lea dárbu jurddašit ollislaččat ja bajimuš dásis sámi pasieanttaid bálvalusfálaldagaid organiserema ja ovddideami oktavuodas. Danne lea Sámediggi maiddá čujuhan ahte lea dárbu oktii organiseret somáhtalaš fálaldaga ja psyhkalaš dearvvašvuoda ja gárrendili fálaldaga sámi pasieanttaid várás. Dát lea deatalaš sihke rekrutteremii ja nana sámi fágabirrašiid ovddideapmái ja fágaresurssaid dávgasis geavaheapmái.

Sámegiela pasieanttaid vejolašvuota geavahit sámegiela spesialistadearvvašvuodabálvalusas lea ráddjejuvvon. Sámediggi lea mánggaid jagiid bargan dán buoridemiin ja lei danne duhtavaš go Dearvvašvuota Davvin dulkaprošeakta, mii čadahuvvui áigodagas 2011-2013, galggai jotkojuvvot 2014:s. Šállošit go prošeakta ii leat jotkojuvvon, ja ággan dasa lei dat go doaimmaheadji dearvvašvuodadoaimmahat ii lean dan vuoruhan. Dán šálloša Sámediggi ja lea duhtavaš go dulkaprošeakta čuovvuvuo fas 2015 bargahandokumeanttain.

7.2.4 Gielalaččat ja kultuvrralaččat heivehuvvon dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalus sámi pasieanttaide gielddain

Sámedikkis leat 2014:s leamaš čoahkkimat sierra gielddaiguin earret eará dan dihte ahte bidjat fuomášumi sámi pasieanttaid dárbbuide. Lea buorre go gielddalaš ovttasbargoprošeavttat sámi guovlluin, nugo gielddaidgaskasaš medisiinnalaš guovddáš Evenášši, Dielddanuori ja Skániid suohkaniin, háliida searvahit Sámedikki sin bargui sámi geavaheddjiid goziheami várás.

Sámedikki vásihusat čájehit maiddá ahte lea erohus sámi ássiid vuordamušain dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalussii ja das maid gielddat fálet. Guovlomedisiinnalaš guovddáša ásahandárbu julevsámi guvlui lea ovdamearka das go sámi

ássit oaivildit ahte sin gielda ii guldal sin. Dán áššis lea Sámediggi leamaš gulahallanguoibmin. Dearvvašvuoda- ja fuolahusbálaldat sámi pasieanttaide gozihuvvo danne maiddá Sámedikki barggus ovttasbargošiehtadusain gávpogiiguin mat háliidit dahkat šiehtadusa Sámedikkiin.

7.3 Dásseárvosaš mánáidsuodjalanbálvalus

Sámediggi lea addán gulaskuddancealkámuša lánkaásahussii mánáid vuoigatvuoda birra leat mielde váikkuheamen ja mánáid vejolašvuoda birra oazžut sierra luohhtámušolbmo iežas mánáidsuodjalanáššis. Sámediggi lea duhtavaš go lánkaásahusas čuožžu ahte máná etnikkalaš, oskkoldat, kultuvrralaš ja gielalaš duogáš, maiddá sámi mánáid giella ja kultuvra, galgá gozihuvvot mielde váikkuheamis.

Sámediggi diehtá maiddá ahte ráddehus lea álkiduhttimin mánáidsuodjalanlága ja ahte dan oktavuodas lea nammaduvvon lánkalávdegoddi. Sámi mánáid vuoigatvuodaid sihkkarastima goziheami geažil lea Sámediggi bivdán konsultašuvnnaid áššis. Mii leat bivdán oazžut sámi ovddastusa lánkalávdegoddá, muhto šállošit go dasa ii leat bohtán vástáduš.

Sámedikkis lea maiddá leamaš čoahkkinn Norgga Biebmuoruohtoserviin, mas fáddán lei sámi giella ja kultuvrra goziheapmi mánáin geat leat biebmuoruohttus.

7.4 Dásseárvosaš heahdedieđihanbálvalus

Heahdedieđihanbálvalusa buorideami ja organiserema oktavuodas boahhteáiggis, lea Sámedikkis leamaš gulahallančoahkkinn servodatsihkarvuoda ja gearggusvuoda direktoráhtain, gielddaiguin mat gullet sámegielaid hálddašanguvlui ja 110-guovddášiguin mat bálvalit dáid gielddaid

heahtediedáhusaiguin. Sámediggi áigu doalvut gulahallančoahkkimis boahtán hástalusaid ja oainnuid viidáseappot konsultašuvnnaide Ráddehusain.

7.5 Dásseárvosaš gednendilli sámi fánnggaide

Sámediggi lea 2014:s ovttasbargan Davvi guovllu rihkusfuolahusain ja leat ráhkadan doaibmabidjoplána sámi fánnggaid ja gednemii dubmejuvvomiid várás. Okta doaibmabijjuin plánas lea ahte čohkket daid ovttasbargoguimmiid main lea gelbbolašvuhta suorggis fierpmádatseminárii juohke jagi. Sámediggi lea 2014:s searvan rihkusfuolahusa fierpmádatseminárii Romssas.

Siviilaáittardeaddji lea ásahan eastadanovttadaga sin várás geain lea friijavuolta rivvejuvvon biinnideami ja olmmošmeahtun meannudeami geažil. Sámediggi lea addán rávvagiid movt sámiid vuoigatvuodaid sáhtášii gozihit friijavuoda rivvema oktavuodas ja lea bivdán dieđuid sámi fánnggaid gednendili birra, Romssa giddegasa vuosttaš raportta vuodul.

8 Areálat ja biras

Váldomihttomearri:

- Guoddilis luonddu ja resursavuodu hálddašeami vuodul sihkkarastit ja ovddidit sámi kultuvrra, ealáhusbarggu ja servodateallima.

8.1 Rámmaeavttut

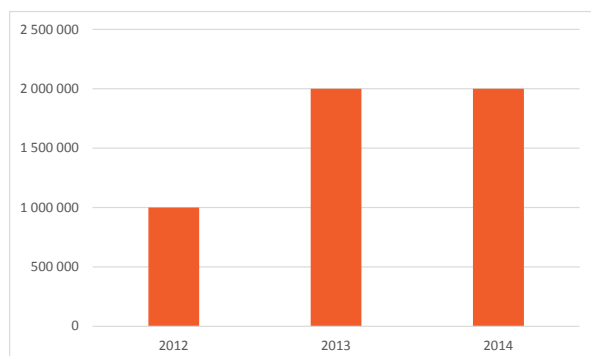
8.1.1 Protect Sápmi

Protect Sápmi lea vuodđudus maid Norgga Boazodoallosámiid Riikasearvi ja Ruota Sámiid Riikasearvi leat álggahan. Sámediggi nammada ovttá áirasa stivrii. Vuodđudus galgá fágalaččat veahkkin fuolahit sámi vuoigatvuodalaččaid areálaberoštumiid, eana- ja resursavuoigatvuodaid ja ovdánahttinvejolašvuodaid.

Dán barggu ektui oažžu Protect Sápmi njuolggodoarjaga vai sámi vuoigatvuodalaččat sáhttet addit friddja ja ovddalgihtii diedihuvvon miediheami huksehusáššiin. 2014:s leat Protect Sápmis 4 olbmo mat servet doaimmahusa barggus.

Sámediggi bidjá vuodđun ahte Protect Sápmi vuodđudussii ferte eanet ja eanet vuoddorhtadeapmi boahit eará almmolaš ja/ dehe eahpealmmolaš eiseválddiin, nu ahte Sámedikki ruhtadanoassi dađistaga sáhtta unniduvvot. Sámediggi lea márgga dilálašvuodas,

Geavaheapmi - Protect vuodđudus

maŋemus juovlamánu 8. b. 2014 čoahkkimis ealáhusministariin, sihtan ráđdehusa veahkehit Protect Sápmi vuoddorhtademiin.

8.2 Areálaid hálddašeapmi

Moatti 2014 areálaplánain lea Sámediggi árvvoštallan nu ahte plánat livčče sáhtán buktit mearkkašahtti váikkuhusaid sámi kultuvrii dehe ealáhusaide. Danin leat mii geavahan min váidinrievtti. Váidinrievttit leat konkretalaččat ovddiduvvon boazodoalu, árbevirolaš riddoguolásteami ja kulturmuitoárvvuid dihte. Áššit leat čoavdašuvvan dássáži dialoga bokte suohkaniiguin dehe soabademiin Fylkkamánni bokte.

Ođđa areálageavahanvuogit dagahit lossa noadi árbevirolaš sámi guovlluide. Dát sáhtta leat sakka hástaleaddji sámi árbevirolaš ealáhusaide, ja sáhtta muhtin dilálašvuodain dagahit soahpameahttun beroštusriidduid. Dakkár áššin oaidná Sámediggi ahte lea dehálaš go lea buorre dialoga plánaeiseválddiiguin juo plánabarggu álggaheamis.

8.2.1 Bådådjo suohkana 2014-2026 suohkanplána areáloassi

Vuosttaldeapmi ovddiduvvui sihkkarastin dihte luondduvuođu sámi kultuvrii, ealáhusdoaimmaide ja servodateallimii oppalaččat, dasto vel earenomážit sámi kulturmuittuide ja boazodoalloealáhusii. Ášši čovdojuvvui dialoga ja soabadeami bokte Fylkkamánniin. Plána heivehuvvui nu ahte luondduvuođu lea doarvái sihkkarastojuvvon nu ahte vuosteággii ii leat šat vuoddu.

8.2.2 Suortta gávpotplána, Blåbyen 2014-2026 suohkanplána

Vuosteákkat ovddiduvvojedje boazodoalu dihte, ráddjejuvvon dan plánaoassái mii gullá linnasullui. Sámedikki, Suorta suohkana ja guoskevaš boazodoalloorohagaid gaskkas lea gulahallan. Sis lea ovttaoavilvuolta gávdnat konkrehta molssaeavttuid plánaide ja proseassaide mii čoavdá vuosteákkaid. Dát ášši čatnasa Hålogaland-geainnu huksemii, mii manná čada plánaguovlu, ja dan boazodoallofágalaš váikkuhančielggadeapmái maid dál hábmejit geaidnoprošektii.

8.2.3 Riddoavádat árbevirolaš sámi guovlluin

Sámediggái lea deatalaš sihkkarastit areálaid árbevirolaš bivdosajiide ja goddosajiide. Dát guovllut leat resursavuoddu eallinnávccalaš guolásteapmái sámi riddo- ja vuotnaguovlluin. Sámediggi lea ávžžuhan gielddaid váldit atnui ovddalgihtii várrugasvuoda prinsihpa go áigot guovlluid váldit atnui akvakultuvrralaš áigumušaide. Dakkár diliin go odđa geavahanvuogit áitet árbevirolaš bivdosajiid ja goddosajiid dahje sáhttet mielddiset buktit ahte ii leat vejolaš máhcahit báikkálaš guolásteami vahágahttima, de lea Sámediggi válljen vuosttaldit plána. Dasa lassin leat mii ávžžuhan gielddaid

váldit atnui árbedieđu ja báikkálaš máhtu riddo- ja mearraguovlluid geavaheami birra plánaproseassas.

8.3 Luondduresurssat

8.3.1 Konsešuvdnaáššiid čuovvoleapmi

Sámediggi lea buktán cealkámuša bieggafápmoprošeavttaide Øyfjellet bieggafápmorusttegi, Riehppi bieggafápmorusttegi, Kopperaa bieggafápmorusttegi ja Markavola, Hyllfjellet ja Sognvola bieggafápmorusttegiidda. Buot daidda prošeavttaide leat ovddiduvvon vuosteákkat.

Konsultašuvnnat leat čadahuvvon Norgga čázadat- ja energijadirektoráhtain (NČE) Mussere bieggafápmorusttega ja Øyfjellet bieggafápmorusttega oktavuodas, dasto vel Kopperaa, Markavola, Hyllfjellet ja Sognvola prošeavttaid oktavuodas. Konsultašuvnnain ii boade ovdan makkár mearrádusa NČE dahká. Danin ii sáhte árvvoštallat leago eiseváldiin ovttaoavilvuolta vai ii.

Jagi 2014 mielde lea Sámediggi ovddidan vuosteákkaid smávafápmorusttega ohcamiidda Fuoskku, Bådådjo ja Báhcavuona suohkaniin ja Oarje-Finnmárkkus. Sámedikkis lea dat ipmárdus ahte dát doaimmat eai leat árvvoštallon noadđin boazodollui. Ja dasto ii leat árvvoštallon leat go makkár ge mearkkašahhti negatiivvalaš váikkuhusat smávafápmohukseamis boazodollui. NČE lea sádden dáid ohcamiid gulaskuddamii oktan eanet seamma guovllu smávafápmorusttetohcamiiguin ja mat leat meannuduvvon oktanaga. Dakkár oktasaš áššemeannudeapmi addá eanet vejolašvuoda fuobmát man stuoris noadđi oppalohká gárte boazodollui go geahččá stuorát guovllu.

Ráddádallama oktavuodas NČE:in smávafápmorusttegiid birra ii leat NČE geažuhan mii šattašii boadusin. Sámediggi oaivila mielde eai leat konsultašuvnnat čadahuvvon dainna áigumušain ahte juksat soabalašvuoda.

8.3.2 Mineráladuoaimmat sámi guovlluin

Sámediggi lea 2014:s mearrádusastis sihtán ráddehusa jođánit váldit iniciatiivva konsultašuvnnaide minerálalága rievdadeami dihte nu ahte dat eahpitkeahhtá lea siskkobealde álbmotrievtti. Dát lea earenoamážit čadnon geatnegasvuhtii mas galgá váldit sámi kultuvrra vuhtii buot sámi guovlluin, rievttit mineráladuoaimmaid konsultašuvnnaide ja ásaheapmi ovdamunneortnegiid mii mielddisbuktá ahte ávkkástallanárvu ruvkeduoaimmain boahhtá buorrin sámi servodahkii ja vuoigatvuodalaččaide.

Ráddehus lea borgemánus 2014 dohkkehan ON Olmmošvuoigatvuodaráđi ávžžuhusa ovddidit dialoga oažžun dihte ovttaoavilvuoda mineráladuoaimmaid birra davvin. Sámediggi vuohtta maid ahte Stuoradikki gieldda- ja hálddašankomitea Evt. 57 S (2014-2015) miedihá ahte lea dehálaš oažžut oktasaš ipmárdusa movt minerálaressurssat sámi guovlluin galget hálddašuvvot ja mii maid sáhtta ovtastuvvot boazodoaluin, ja dát ferte fuolahuvvot dialoga bokte gaskal eiseválddiid ja Sámedikki. Čoahkkima bokte lea Sámediggi ovddidan ealáhusministarii minerálalága rievddama gažaldaga. Ealáhus- ja guolástusdepartemeanta ii leat addán makkárga signálaid das ahte áigot go árvvoštallat rievddadit minerálalága.

Dát dilli dagaha hui váttisin Sámediggái addit makkárga miediheami mineráladuoaimmaide sámi guovlluin. Sámedikki minerálaveahki lea dárbu ovdánahttit dakkár minerálapolitiikalaš lávdiin mii lea eanet čadahuvvon ja ođasmahtton. Dán ferte eanet heivehit fuolahá dihte nu ahte váldet vuhtii guoskevaš sámi beroštumit ja vuoigatvuodalaččaide.

Gieldda- ja ođasmahttindepartemeanta (GOD) ii leat váldán vuhtii Sámedikki váidalusa Nussira ja Gumpenjuni ruvkeduoaimma regulerenplánii Falesnuori suohkanis. GOD dohkkehii regulerenplána manjel čoahkkima

gielddaministariin, muhto almmá dan konsultašuvnnaid haga. Sámediggi lea álggahan konsultašuvnnaid Birasdirektoráhtain Nussir ASA ohcama birra oažžut ohcanlobi nuoskidanlága vuodul. Loahpalaš mearrádus Nussira ja Gumpenjuni ruvkeplánaid ektui ovddiduvvo sierrá áššin Sámedikkis.

8.3.3 Finnmárolága čuovvoleapmi

Sámediggi lea guorahallan Finnmárolága ollislaččat. Sámedikki meannudeapmi guoská dasa movt Finnmároláhka čuovvovuo praktihkalaččat ii ge dasa makkár dárbu lea rievddadit lága.

Sámedikkis lea leamaš politihkalaš ja hálddahuslaš dialoga Finnmárkkuoopmodagain movt čuovvolit dievasčoahkkinnmearrádusa ja vásiha dán dialoga nu konstruktiiivan ahte berre joatkit.

Eatnamiid ja resurssaid kárten- ja dohkkehanbargui Finnmárolága ektui lea juolluduvvon menddo uhcán ruhta. Sámediggi lea sihtán stádabušehta olis várret ruđa Finnmárokommisuvnna bargui sierra poasttas.

Sámediggi oavvilda ahte muhtun lágalaš árvvoštallamat maid Finnmárokommisuvdna lea dahkan, leat moaittehahttit. Danne lea Sámediggi deattuhan ahte ovdalaš stádalaš hálddašemiid ferte dulkot álbmotrievtti rihkkun- ja vealahansuodjalusa vuodul go vuollásaš rievttit galget kártejuvvot ja dohkkehuvvot. Dát ferte gullat dan oapmerievttálaš árvvoštallamii mii dáhkkovuo Finnmárokommisuvnna barggus. Stuoradiggi lea bidjan vuodđun ahte sápmelaččain ja sámi báikegottiin lea oktasaš oamastanvuoigatvuohta Finnmárkkuo guovlluide, ja sihkarit maid siseatnan osiide Finnmárkkus (gč. Finnmárolága §§ 5, 9 ja 10 ja justisialávdegotti čállosa beaiváduvvon 21.03.05). Dasa ferte Sámedikki oainnu mielde biddojuvvot stuorat mearkkašupmi Finnmárokommisuvnna árvvoštallamiin go identifiserejit vuoigatvuodaid Finnmárkkus.

8.3.4 Giddalodden

Sámediggi oaivvilda ahte otnáš geahččalanortnet ii leat vuodduvuvvon árbevirolaš giddaloddema vieruiduvvan vugiide. Dán lea Sámediggi dovddahan ILO-konvenšuvnna nr. 169 Norgga raporterema bokte. Sámedikki sávaldat lea ahte giddalodden galgá dohkkehuvvot sámi árbevirolaš kulturguoddin ja ahte loddenrámmat viiddiduvvojit nu ahte dat lea árbevirolaš vuogi mielde, muhto seammás leat siskkobeaalde dan mii adnojuvvo biologalaš ceavzilin.

Sámedikkis leat leamaš čoahkkimat Dálkkádat- ja birasgáhttendepartemeanttain gos soabadedje ahte máhtolašvuodavuoddu ferte buoriduvvot. Birasdirektoráhtta lea ožžon barggu čielggadit vejolašvuoda heivehit bivdorámmaid nu ahte dat leat árbevirolaš giddaloddenvugiid mielde nugo árbevirolaččat lea bivdojuvvon buolvvas buolvii.

8.4 Luondduvalljodat

2014:s nammaduvvui álbmotmeahcce- ja suodjalusguovlostivrraide odđa sámi stivraáirasat. 20 dán oktiibuot 39 álbmotmeahcce- ja suodjalusguovlostivrra sámi áirasis ledje válggas. Sámediggi lei duhtavaš go Birasdirektoráhtta čuovvolii Sámedikki nammadanárválus. Nannen dihtii suodjalusguovlostivrraid sámi stivralahtuid čuovvoleami ráhkaduvvui bagadallangihpa Sámedikki nammadan stivralahtuid várás.

Sámediggi háliida láchit eanet oktavuoda ja fierpmádathuksema suodjalusguovlo- ja álbmotmeahccestivrraid sámi áirasiid gaskka. Sámediggi lea álggahan digaštallanforuma sosiála medias áirasiid várás.

Femundsmarka álbmotmeahci ja daidda lagas eanasuodjalusguovlluid hálddašanplána birra lea Sámediggi leamaš konsultašuvnnain Birasdirektoráhttain. Dáid konsultašuvnnaid oktavuodas ollašuvai ovttaoaiivilvuhta hálddašanplána ektui. 12. oasehasčoahkkimii oassálastima bokte dán jagi lea Sámediggi čuovvolan biologalaš šláddjivuoda konvenšuvnna

(CBD) artihkal 8 (j) barggu. Oasehasčoahkkinn mearridii ahte tearbma indigenous peoples and local communities galgá geavahuvvot boahttevaš mearrádusain mat gullet konvenšuvdnii.

Sámediggi lea šiehtadan Suoma ja Ruota bealde Sámedikkiiguin guorahallat vejolašvuodaid lagat ovttasbargui áššiiguin mat gusket konvenšuvnna 8 (j) artihkkalii, ja dasto vel Nagoya-protokolla birra.

8.5 Sámi vuoigatvuodálávdegoddi

Sámediggi dovddaha vuorjašumi váilevaš áššejođu geažil sámi vuoigatvuodálávdegoddi bargguin ja atná unohassan go sámiid oktasas ja oktagaslaš eana- ja resursavuoigatvuodát olggobealde Finnmárkku eai leat vel čielggaduvvon.

Seammás go sámi vuoigatvuodálávdegoddi ii čuovvoluvvo, de lassána deaddu sámi kultuvrra, ealáhusdoaimmaheami ja servodateallima areála- ja resursavuodđui. Ráđđehus álggaha proseassaid ja doaimmaid mat váikkuhit njuolgga čuolbmačilgehusaide maid Sámi vuoigatvuodálávdegoddi lea čielggadan. Dát gustojit mohtorjohtolatlága rievdeapmái, meahccehálddahusa álkideapmái ja mehciid priváhtan dahkamii ja daid sárggáid vuovdimii maid Statskog SF hálddaša.

8.5.1 Mehciid dahkat priváhtan ja daid sárggáid vuovdin maid Statskog hálddaša

Statskog joatká nu gohččoduvvon sárgávuovdimiin. Sámediggi lea dovddahan ahte lea prinsihpalaččat vuostá dakkár eananvuovdima sámi guovlluin ovdalgo dat leat kártejuvvon nu go Sámi vuoigatvuodálávdegoddi lea mearridan ja álbmotriekti eaktuda. Ovttasbargošiehtadus Sámedikki ja Statskog gaská ii dasto fátmmas konsultašuvnnaid dakkár vuovdimii birra maid Sámediggi lea prinsihpalaččat vuostá. Eanan- ja biebmodepartemeantta gohččun Statskog SF stivrii ahte privatiseret doaimmahanveara vuvddiid, fátmasta maid sámi guovlluid ja sáhtá diedusge

váikkuhit sámi vuoigatvuodaide ja beroštumiide almmá Sámedikkiin konsulterema haga. Eanan- ja biebmodepartemeanta lea diedihán Sámediggái ahte jus vuovdin árvoštallo áššeguovdiliin dán guovlluin, de galget čađahuvvot konsultašuvnna. Sámediggi ii oainne ahte dakkár vejolaš vuovdin dehe oasseprivatiseren dávista álbmotrievtti geatnegasvuodaide sámi álbmoga ektui ja dan proseassaipmárdussii mii olles áiggi lea leamaš vuodđun Sámi vuoigatvuodalávdegotti ásaheapmái ja čuovvoleapmái.

8.5.2 Meahccehálddaha álkideapmi

Sámediggi ii konsulterejuvvon dan fágajoavkku mandáhta ja oktiibidjama birra. mii galggai addit raportta meahccehálddaha álkideami birra. Gieldda- ja ođasmahttinministtar válljii diedihit Sámediggái ahte Sámediggi konsulterejuvvo jus leat vejolaš doaimmat mat sáhttet guoskat sámi beroštumiide. Sámedikkis lea leamaš hálddahaslaš suokkardallančoahkkin fágajoavkkuin ja áigu addit gulaskuddancealkámuša raportii mii ovddiduvvui juovlamánus 2014. Sámedikki čielgá oaivil lea ahte álkidandoaimmat galget leat mielde nannemin sámi álbmoga oassálastima meahcceresurssaid hálddašeapmái, eai ge láivudit dan.

8.5.3 Mohtorjohtolága rievdadeapmi

Sámedikkis leat leamaš konsultašuvnna Birasgáhttendepartemeanttain skohterláhtuid birra suodjalanguovlluin Finnmárkkus ja Davvi-Romssas. Sámediggi doarju johtolatgildosa suodjalanguovlluin, muhto oaivvilda ahte berrešii addot liiba dán árvoštallat suodjalanguovlluid ásaheami oktavuodas ja bidjat lánkaásahusmearrádusaid dasa. Sámediggi deattuha ahte gielddus sáhtta dagahit hástalusaid Finnmárkkus gos juo leat láhtut suodjalanguovlluin.

Go gusto dasa ahte miehtát mohtorjohtoláhkii stáhta oktasašmehciin, de ii hálit Sámediggi ahte ráđdehus galgá dahkat rievdadusaid das

gii dat galgá addit lobi mohtorjohtoláhkii stáhta oktasašmehciin dál. Gažaldat ferte guorahallot sámi vuoigatvuodalávdegotti 2 čuovvolanbarggu oktavuodas.

Dán gažaldaga oktavuodas ferte Sámediggi konsulterejuvvo. Oppalaččat lea midjiide deatalaš ahte eai lihkahallojuvvo vuollásaš oamastan- ja geavahanvuoigatvuodat mat eai leat vel kártejuvvon ja identifiserejuvvon.

9 Kulturmuittosuodjalus

Váldomihttomearri:

- Duodaštit, gaskkustit ja hálddašit daid dieduid vássánaiggis boahhteáiggi várás, maid sámi kulturmuittut ja kulturbirrasat ovddastit.

Sámi kulturmuittosuodjaleamis leat leamaš ollu doaimmat 2014:s. Sámedikkis lea leamaš oktavuoha informánttaiguin, giliserviiguin, boazodoallorohagaiguin, gielddaiguin ja ovttaskas olbmuiguin. Mis leat leamaš 152 geahčadeami, man oktavuodas leat registrerejuvvon kulturmuittolokalitehtat sámi kulturmuittuiguin, mat buot leat biddjojuvvon Riikaantikvára kulturmuittobásii Askeladdenii. Namuhuvvon lokalitehtaid siskkobealde leat registrerejuvvon 6047 odđa dahje rievdan ovttaskas muittu, 413 dáid gaskkas leat gávdnon Noiddiidčearus (Várnjárggas) ráhkkaneaddji máilmmiárbe barggu oktavuodas.

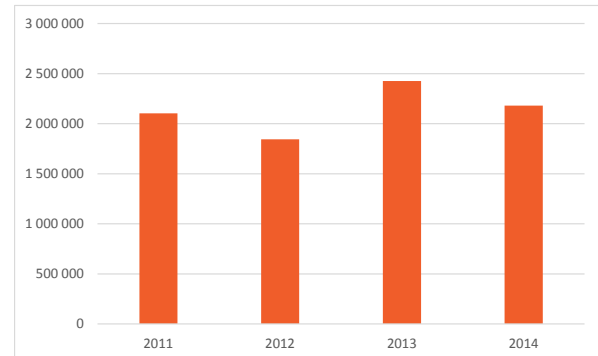
Norlándda davit oasis leat čadahuvvon 15 geahčadeami ovttas iešgudege informánttaiguin, ja registrerejuvvojedje 46 odđa ovttaskas muittu, 12 lokalitehtas. Dát registreremat leat eanaš dahkkojuvvon dan geažil go báikkálaš ovttaskas olbmot geain lea beroštupmi kulturmuittosuodjalussii leat váldán oktavuoda Sámedikkiin. Buorre ovttasbargu jagiid mielde lea buvttihan duodaštuvvon árvvolaš odđa máhtu.

Sámediggi lea proševtta "sámi visttiid identifiseren ja registreren" bokte jagi 2012 rájes registreren birrasii 600 sámi vistti, main sullii 210 leat áittit ja sullii 180 leat ássanviesut. Dát prošekta lea deatalaš sámi ássama duodašteapmái.

Registreremat ja doaimma muđui kulturmuittobarggus čájeha ahte Sámediggi buori vuogi mielde lea leamaš mielde duodašteamen, gaskkusteamen ja hálddašeamen máhtu sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid birra Norggas. Mii oaidnit dattetge ahte gávdnojit suorggit sámi kulturmuittosuodjalusa siskkobealde

maidda ain lea dárbu bidjat eanet fuomášumi. Dat guoská ovdamearkka dihte ávnnaskeahtes kulturmuittuide, maiguin ain ferte ánggiruššat juksan dihte biddjojuvvon mihttomeari.

Geavaheapmi - sámi kulturmuittosuodjalus

9.1 Sámi kulturmuittosuodjalusa rámmaeavttut

Ohcanvuđot ruđaid leat eanaš ožžon museat dahje eará sámi organisašuvnnat. Čuovvovaččat leat muhtun ovdamearkkat 2014:s:

Aajege giellaguovddáš oaččui ruđaid sámi visttiid registreremii Mearohkes, cukasiid ja mitalusaid duodašteapmái Rööroses, ja kulturmuittuid láchimii báikkis Forollhogna.

- Saemien Sijte oaččui ruđaid registreret kulturmuittuid jasain. Rievdan dálkkádaga geažil suddá eanet muohta ja jiekŋa, ja danne sáhttet ihtit boarráset sámi dávvirat iešgudege báikkiin.
- Spittá gilisearvi oaččui doarjaga eanadatarkiteakta goluid máksimii detáljja dási plána ráhkadeami oktavuodas guovžahávddiid sihkkarastimis kulturbálgá guoras.
- Árran julevsámi guovddáš oaččui ruđaid joatkit mángga jagáš soahtemuittuid registreremiid, ja dasto duodaštit bálvvosbáikki Oarje-Fuolldás.
- Gaska-Romssa musea oaččui ruđaid sámi vistti odasteapmái Gahpervákkis.

Riikaantikvára suodjalanprográmmas juolluduvvojedje ruđat ráfáidahttojuvvon priváhta visttiide. Stuurát odastanprošeavttaid gaskkas maidda juolluduvvojedje ruđat, leat Gaskabivuopmi Ráisavuonas, Fjellidal Rivttáin, Kjelvik nammasaš láigodálolašsadjji Oarje-Fuolldás, Tuva Hápmiris, Tolkhuset - Buorresárku Unjárggas ja skielttarskadjá Deanus.

Go guoská sámi huksensuodjalussii muđui, de lea Varsi-viessu Sirmás ceggejuvvon šihttojuvvon tomtii, ja vistti gárvvistemiin leat bargamin. Viessoeaiggát lea maiddái ožžon doarjaga Norgga kulturmuifoanddas ceggemii. Menna-viessu Sandnes (Goađát) báikkis Máttá-Várjjaga gielddas lea maiddái divoduvvon olggobealde, plána mielde maid Sámediggi lea dohkkehan ja lea addán doarjaga.

9.1.1 Sámi perspektiiva nationála ja regionála kulturmuifosuodjalusas

Sámediggi lea searvan Goarahaga ja Njárgga, Válljejuvvon kultureanadaga Finnmárkkus regionála stivrenjovkui ovttas Finnmárkku fylkkagielddain, Fylkkamánniin ja FeFo:in. Sámediggi lea leamaš mielde guovllu oktasaš geahčadeamis, ja lea searvan kulturmuifovánddardeapmái ovttas preassain ja báikkálaš ovttasbargojoavkkuin. Sámediggi lea maiddái juolludan ruđaid Mearrasámi gelbbolašvuodaguovddáži, vai dát sáhttet registreret kulturmuiftuid guovllus. Dieinna lágiin sáhttit oainnusmahttit mearrasámi perspektiivva riddokultureanadagas.

Sámediggi lea 2014:s nammadan Sverre Fjellheim Sámedikki odđa ovddasteaddjin Röörose Bergstad ja birrasa máilmmiárberáddái. Dát searvan lea deatalaš máttasámi kultuvrra oainnusmahttimii máilmmiárbeguovllus Rööroses.

9.1.2 Sámi kulturmuiftuid beaktilis ja dávgasis hálddašeapmi

Sámediggi lea buktán árvalusaid Riikaantikvára 2015 vuoruhanreivii ja lea earret eará čujuhan ahte bidjat sámi vistesuodjaleami ja Várjjat Siidda UNESCO máilmmiárbelistii áigeguovdilis áššin maiguin Sámediggi bargá árijalaččat viidáseappot.

Go guoská Sámedikki hástalusaide, de leat mii erenoamážit čujuhan 100 jagi rádjái kulturmuifolággas sámi kulturmuiftuid ektui ja Askeladden kulturmuifobása kvalitehta dárkkisteami ja áigeguovdilastima ektui.

9.2 Sámi kulturmuiftuid hálddašeapmi

9.2.1 Funkšuvnnalaš ja einnostan vejolaš hálddašeapmi kulturmuifolága ja plána- ja huksenlága mielde

Sámediggi lea ovttasbargguin Finnmárkku fylkkagielddain (FFG) guovtti gieddeáigodagas dievasmahtán registreremiid Inggášguolbana ja Hálkavári báhčin- ja hárjehallansiljuin Porsárggu gielddas. 2014:s leat registrerejuvvon 56 sámi kulturmuiftu. Oktiibuot leat odđaregistreremat 82 kulturmuiftus, ja dasa lassin diehtit ahte báhčin- ja hárjehallansiljus leat badjelaš 430 ovttaskasmuiftu. Eatnašiin dain sáhtta leat sámi oktavuohhta.

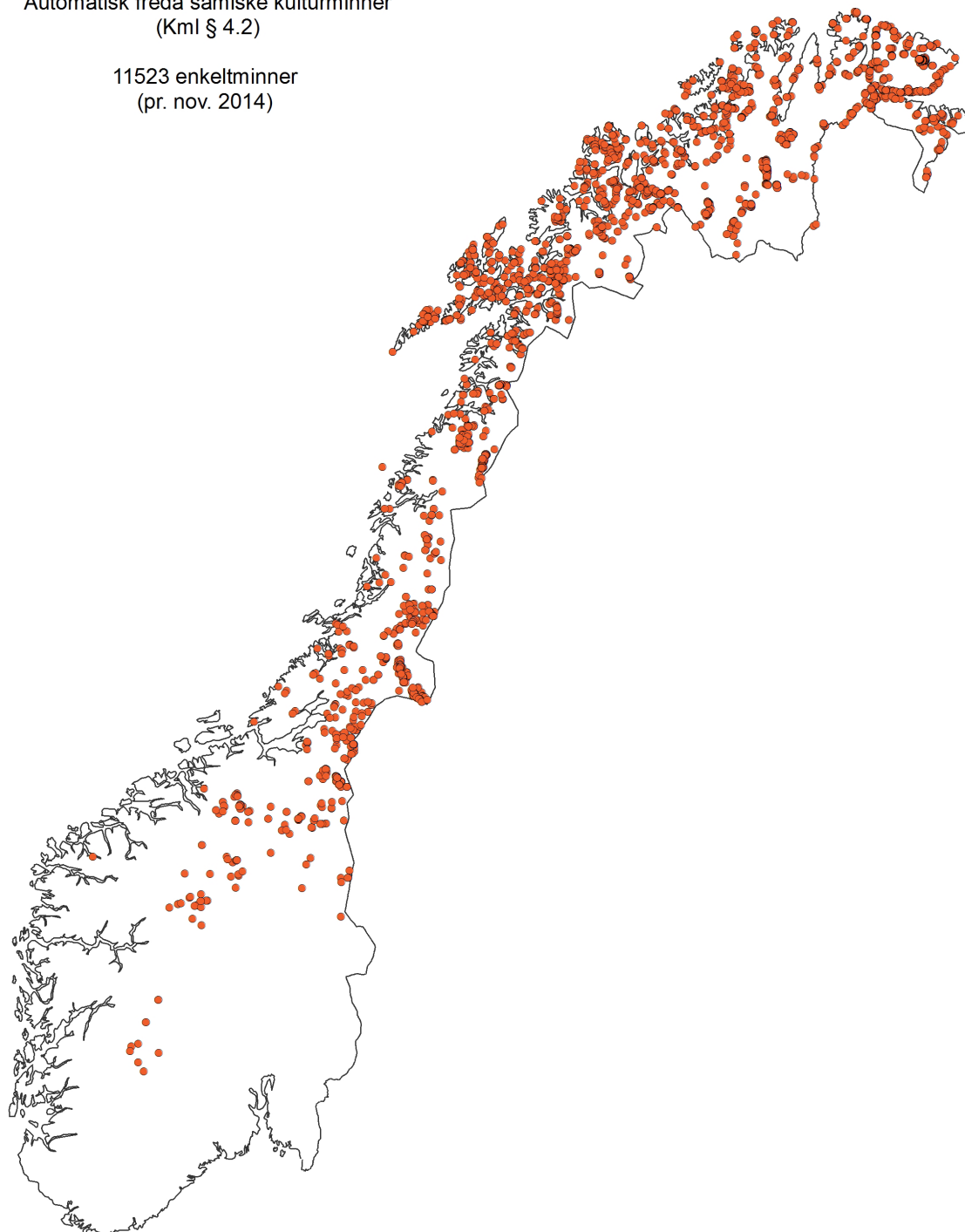
Sámediggi lea 2014:s gilván odđasis kulturmuifoguovllu Høyvikhøyden báikkis Čáhcesullo gielddas. Guovllus leat earret eará ollu sámi dološhávdit. Vahágat šadde dalle go Avinor divui čuovggaid Čáhcesullo girdigiettis 2007:s. Bioforsk nammasaš fitnodat čadahii geavatalaš barggu. Ášši lea jorran kulturmuifohálddašeamis mánggaid jagiid, ja dat lea dál loahpahuvvon dilálašvuodaid mielde dohkálaš vugiin.

Sámediggi oaččui 2014:s doarjaga Riikaantikváras bearráigehččojuvvon kulturmuiftuide Lenesjávrris/Leinavann Bearddus. Prošeakta lei ovttasbargu Romssa fylkkasuohkaniin. Dán jagáš registreremiid ulbmilin lei oažžut

Kárta čájeha kártii merkejuvvon automáhtalaččat ráfáiduhthtojuvvon sámi kulturmuittut Norggas skábmamánu 2014 muttus. Eanjilmuittuid lohku Askeladdenis lea 11523, muhto lea dušše bealli mii lea merkejuvvon kártii ja čájehuvvojit kárttas. Várra leat maid eanet kulturmuittut diehtovuodas mat leat sámi, ja mat ihtet dan oktavuodas go ávdnasiid kvalitehta loktejuvvo eanet. Bjørn Berg, Sámediggi, lea ráhkadan kárta.

Automatisk freda samiske kulturminner
(Kml § 4.2)

11523 enkeltminner
(pr. nov. 2014)

áigeovuodilis geahčastaga kulturmuittuin ja oazžut daid kártejuvvot odđa teknologiija vehkiin (jierbmás GPS). Iskkadeamit duodaštit dan maid leimmet jáhkkan ahte Lenesjávrris leat ollu kulturmuittut ja stuorra variašuvdnagovdodat ja áigeolli kulturbirrasis. Barggu bohtosiin ledje sullii 50 registrerejuvvon kulturmuittu, main 32 ovta ja seamma sullos (Duopmásasuolu/ Tomasholmen). Odđa máhtu geažil defineriimet maiddái oddasis kulturmuittuid. Čájeha ahte sullos maid ovdal gieddeberggu oktavuodas dovddaimet hávdesuolun, ledjege maiddái boares ovdahistorjjálaš goddebivdolokalitehtat.

Go Norlánda fylkkamánni bivddii, de lea Sámediggi 2014:s registreren kulturmuittuid Møysalen álbmotmeahcis ja eanadatsuođjaluovllus. Møysalen álbmotmeahcci galgá oktiibuot sihkkarastit stuorát, oktilaš luonddu- ja kultureanadatguovllu.

Válljiimet golbma ráddjejuvvon guovllu Møysalen álbmotmeahci siskkobealde Sámedikki gieddeberggu várás, doppe registreriimet 23 kulturmuittu. Dát kulturmuittut čatnasit boarráset sámi boazodollui, dat leat árranat, goahtesajit ja állit; kulturmuittut mat čatnasit boarráset sámi dálolaččaide ja kulturmuittut mat čatnasit šerpe-/ruvkedoibmii 1900-logu álggus. Dán jagi kulturmuiregistreremat leat leamaš árvvolaččat ja deatalaččat go guoská boarráset sámi ássama ja sámi kulturmuittuid oainnusmahttimii dán guovllus Sámis.

Stuorámuš registrerenprošeakta máttasámi guovllus 2014:s lea dahkkojuvvon plánejuvvon 420 kV elrávdnjelinjá oktavuodas Fovsenis. Doppe registrerejuvvojedje vihtta automáhtalaččat ráfáidathttojuvvon sámi kulturmuittu, daid gaskkas guokte gâetie-sijjeh/goahtesaji, okta gaelmie/dološhávd, okta aernie/dollasadji ja okta tsiegle/mearkageađgi. Registreremat leat deatalaš duodaštusat boarráset ággiid sámi geavahasas ja ássamis Fovsen-njaarke guovllus. Sámediggi lea maiddái, Statnett šiehtadusaid mielde, rievvdadan elrávdnjedoaimbajuid amas oktage dain kulturmuittuin rihkkašuvvat dahje biliduvvot elrávdnjelinjá huksema oktavuodas.

9.2.2 Sámi visttiid registreren ja identifiseren

Prošeavtta oktavuodas, sámi visttiid identifiseren ja registreren, leat 2014:s čađahuvvon geahčadeamit Guovdageainnu, Leangáviikka, Ránáidsullo, Birgi, Málattuomi, Ráisavuona, Divrráid, Ivvárstáddi, Siellaga ja Loabaga suohkaniin. Gieddeáigodagas leat geahčaduvvon 180 vistti.

Oktiibuot 180 vistti geahčaduvvojedje, konkluderejuvvui ahte dain leat 107 sámi vistti. Eará visttiid ektui lea veaháš árrat konkluderet, muhto várra birrasii beali dain sáhtta rehkenastit sámi vistin. Oktiibuot lea sáhka sullii 51 viesus/barttas, earát leat áittit, návehat/stállat/láđut, ja loahppa eará unnit olgovisttit ja goadit. 42 vistti dan 145 vistti gaskkas lea dárbu divodit ollu ja bidjat johtilis doaimbajuid daid gádjumii. Ollu visttit lohkkajuovvojit sámi vistin, jorbassii go rehkenastá de lea 40 visttis dilledássi TG3, mii mearkkaša dan ahte dát visttit dárbbášit jodánis doaimbajuid ja ollu divoduvvot.

9.2.3 Kulturbiras nuortalaš gilis

Nuortalaš gili dikšun 2014:s lea čađahuvvon plánaid mielde ja loahppaboadus lea buorre. Eanadat lea dikšujuvvon, bohtut leat čuhppojuvvon ja gieddečorgenmašiidna lea geavahuvvon dulbet gázzáris bovnnaid. Svanhovd birasguovddáš lea bálkáhuvvon šaddadit báikái heivvolaš siepmanniid mat leat gilvojuvvon hávdedievvá.

Dasto lea Sámediggi fuolahan dan ahte St. Georg kapealla lea buollinsihkkarastujuvvon. Dan oktavuodas lea biddujuvvon čievra vistti birra hehttet gullubuollima leavvamis kapellii. Leat maiddái bálkáhan bohcebidji divvut Halonen-vistti čáhcerusttega.

Sámediggi lea gulahallama bokte Stáhta geaidnodoaimmahagain ja Máttá-Várjjaga gielddain čielggadan ahte Nuortalaš gillái biddjojuvvo golmmagielat báikenammagalba.

Plána ahte buohkat galget beassat Geavvngis nammasaš bivdosadjái, lea gárvvis ja sáddejuvvo fáldalaga viežžama várás.

9.3 Kulturmuittuid oainnusmahttin

9.3.1 Sámi kulturmuittut geavahuvvojit duodaštit máhtu resursa ja eanadaga heiveheami birra

Sihke Sámediggi ja Riikaantikvára leat juolludan doarjaga Árran julevsáme guovddáži prošeavtta joatkimii, Soahtemuittut Davvi Sálttus, mii lea oassi árvohákkamis kulturmuittogovllus. Prošeavtta bohtosat gaskkustuvvojit earret eará blogga bokte, krigsminner.blogspot.no. Fáddá lea leamaš erenoamáš áigeguovdil nuppi máilmmisoadi fuomášumi oktavuodas 2014:s.

9.3.2 Sámediggi váldoaktevran sámi kulturárbbi gaskusteamis

Prošeakta sámi kulturmuittuid registreremis miehtá 420 kV elrávdnjelinjá Báhccavuonas – Hámmárfestii lea loahpahuuvvon. Registrerenprošeavttas lea ráhkaduvvon loahpparaporta. Registrerenprošeakta lei áigodagas 2010-2012, ja birrasii 1000 sámi kulturmuittu leat registrerejuvvon. Loahpparaporttas oidno boarráset sámi geavahus ja ássan guoskevaš guovlluin rittus duoddarii ja buktá nie eanet máhtu kulturhistorjjá birra Sámis.

Guovddáš kulturmuittopolitihka boadusin lea Riikaantikvára álggahan mánga suodjalanprográmma kulturmuittuid várás. Okta dain lea suodjalanprográmma válljejuvvon arkeologalaš kulturmuittuide 2010-2020 (BARK). Sámediggi lea ožžon juolludusa Riikaantikváras BARK bargui, ja mii leat ráhkadan guhkesáiggi dikšunplána sámi kulturmuittuid várás.

Sámediggi lea 2014:s sihkkarastán, láchán ja galben sámi kulturmuittuid Spittás ja girkogárdiin báikkiin Nuortarávdnji ja Skárfu Návuona suohkanis, Sarinanjuanas Raavrhvijkke suohkanis ja dasto lea sihkkarastán sámi kulturmuittuid

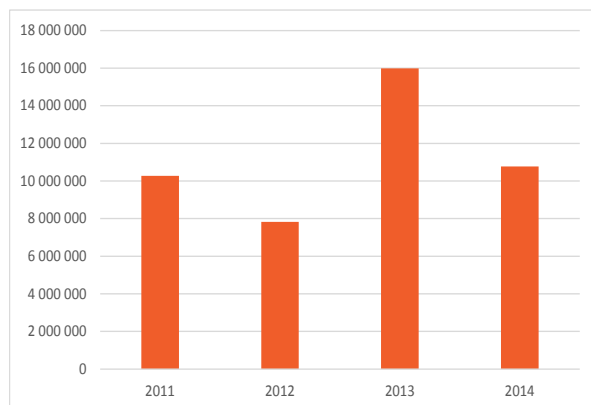
Kluppus Unjárgga gielddas, ja lea juohkán
dieđuid daid birra. Buot proševttain lea báikkálaš
faggi ja leat deatalaččat sámi kulturmuittuid ja
kulturbirrasa lámčimii ja gaskkusteapmái báikkálaš
dásis.

10 Ealáhusat

Váldomihttomearri:

- Nana ja juohkelágan ealáhuseallin mii vuodduuvvá sámi kultuvrii, lundui ja birrasii ja vuhtii váldá daid, ja lea vuodđun eallinfámolaš báikegottiide gos olbmot háliidit ássat.

Geavaheapmi - doarjja vuoddoealáhusaide

10.1 Vuoddoealáhusaid rámmaeavttut

10.1.1 Mariidnaealáhusat

Sámediggi lea 2014:s ánggirusšan hui ollu mearrasámi hástalusaiquin. Earret eará leat lágduvuvon mángga álbmotčoahkkima mearrasámi giliin. Čoahkkimiin lea leamaš hui buorre ávki dán suorggi oktilaš politihka ovddideapmái. Sámediggi lea fuomášan ahte Ealáhus- ja guolástusdepartemeanttas leat leamaš eahpedábálaš ollu áššit, gulaskuddamat, proposiuvvnat ja sullasaččat 2014:s. Sámediggi lea buoremus vejolaš vuogi mielde addán buriid ja konstruktiivva rávvagiid mariidnasuorggi guovddáš politihkkasurggiide 2014:s.

10.1.1.1 Guolástusreguleremat

Sámediggi lea searvan guolástusreguleremiidda ja lea addán rávvagiid áššiide mat gusket riddo- ja vuotnaguovlluide, sihke regulerenčoahkkimiid bokte guolástusdirektevrrain ja Norgga-

ruošša guolástuskommišuvnna bokte.

Vuotnaguolástuslávdegoddi lea nammaduvvon ja lea álggahan barggus 2014:s, ja Sámedikkis leat stuorra vuordámušat lávdegotti bargui guolástushálddašeami ektui.

Sámediggi ja Ealáhus- ja guolástusdepartemeanta čadahit juohke čavčča politihkalaš konsultašuvnna čuovvovaš jagi guolástusreguleremiid birra. Ovdal politihkalaš konsultašuvnnaid leat maddái dollojuvvon hálddahušlaš konsultašuvvnat gonagasreabbáhálddašeami odđa stuorradiggediedáhusa birra. 2015:s joatkit Gonagasreabbádiedáhusain konsulteremiin. Sámediggi oaivvilda ahte buot fatnasat mat leat vuollel 15 mehtera, main leat reaidut ja main lea vejolaš bivdit gonagasreappáid galget sáhttit dan bivdit. Sámediggi ii leat duhtavaš go konsultašuvvnat dás eai ovdánan ja Ealáhus- ja guolástusdepartemeantta hilggui daid.

Ráđđehus háliida 2014:s rievdadit oassálastinlága. Sámediggi doarju dáid rievdadusaid, ja lea bivdán konsultašuvnnaid ráđđehusain, muhto ii leat ožžon.

10.1.1.2 Luossabivdu

Sámediggi lea 2014:s evttohan ahte Finnmárkkuoopmodat (FeFo) ja Finnmárkku fylkkagielda ovttas ovddidit rekrutterenortnega mearraluossabivddus luossasajiid várreemiid bokte nuoraide ja ahte mearraluossabivdu biddjojuvvo joatkkaskuvlla diibmoplánii. Dát lea čuovvoluvvon FeFo luossasajiid juolludannjuolggadusain.

Sámedikkis lea ovddastus Norgga delegašuvnna mii šiehtadallá odđa rádjasoahpamuša Deanujohkii. Delegašuvdna ii leat lihkestuvvan soahpat movt reguleret turistabivddu ja movt buoridit báikegottiid olbmuid beassama árbevirolaš bivdosajiide rádjajogas.

Norgga beale Sámedikkis lea dárkojeaddjistáhtus The North Atlantic Salmon Conservation Organization (NASCO) nammasaš organisašuvnna. Sámediggi lei mielde NASCO

2014 jahkečoahkkimis. Dán jagi sešuvdna dollojuvvui Saint-Malos, Frankriikkas geassemánu 3.- 6. b. Sámedikkis lei iežas rahpansáhkavuorru.

10.1.1.3 Mariidnaealáhusaid ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Nugo ovddit jagiin, de leat ollugat ohcan investerendoarjaga sihke fanasinvesteremiidda ja vuostáiváldinrusttega huksemii. Ollugat áigot ain álgit guolásteaddjin ja vuosttaš gearddi investeret alcceseaset fatnasa, ja lonuhit fatnasa beavttálmahttin dihte ja nannen dihte bivdo- ja guolástusdoaimma. Sin gaskkas leat ollu nuorra bivdit geaidda Sámedikki investerendoarjja lea addán vejolašvuoda oažžut doarjaga eará ruhtadaninstánsain vai sáhttet bivdigoahhtit iežaset fatnasiiguin.

Sámediggi lea juolludan doarjaga oktasaš bálvalusrusttegiidda guolásteddjiide vai sii sáhttet láchit beaktileappo doaimma ja seammás lea šaddan oktavuoha báikkálaš guolástusbirrasis. Sámediggi áigu váldit ovdan ahte lea váikkuhan vuostáiváldinrusttega huksema Silvetvágis Návuona suohkanis. Vuostáiváldinrusttet lea deatalaš vuotna- ja gáddelagaš fatnasiid guolleuvodimii Davvi-Romssa regiovnnas. Báikkálaš fatnasiid sturrodaga geažil livččii unnán oiddolaš fievreridit guliid rusttegiidda mat leat guhkkín eret báikkis, ja badjelaš 50 % sállasiin Návuona suohkanis leat buktuojuvvon dán rusttegi.

10.1.2 Eanadoallu

10.1.2.1 Árktalaš eanadoallu

2014 lei maŋimuš jahki go Árktalaš eanadoalu prográmma sáhtii ruhtadit odđa prošeavttaid. Sámediggi lea searvan sihke ruđaid hálddašeapmái ja prográmma stivrenjovkui. Hálddašanjoavkkus leat fylkkaeanadoalldirektevrrat, boanddaidorganisašuvnnat, Norgga boazosápmelaččaid riikkasearvi (NBR) ja Sámediggi. Sturát prošeavttaid gaskkas maid joavku ruhtadii, ledje earret eará bohccobierggu odđa luohkávuogádat, árktalaš ruonasbuvttadeapmi, groavafuođarbuvtadeapmi ja gárdemuorjijt árktalaš guovllus.

10.1.2.2 Eanadoalu ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Jagi 2015 eanadoallošiehtadusas heaittihuvvui ortnet masa Sámediggi láve oažžut oktiibuot 4 miljon ru váikkuhangaskaomiid. Dát čuohcá sámi guovlluid eanadollui ja Sámediggi ii leat nu duhtavaš go vejolašvuodát oažžut doarjaga doallohuksemiidda sámi guovlluin jagi 2015 leat válduojuvvon eret.

Nugo 2013:s ge de ohce ollugat doarjaga eanadoalu investeremiidda. Mánja gáicadoalli, geat leat ferten njuovvat elliid ja saneret doalbmavistti dávddaid geažil, leat ožžon vistedoarjaga. Sámediggi lei ožžon 2 miljon ru árktalaš eanadollui. 1 miljon ru fievreriduvvui árktalaš eanadoalu hálddašanjovkui, ja 1 miljon ru geavahuvvui sierra prošeavttaide maid Sámediggi ieš ruhtadii. Earret eará juolludii Sámediggi ruđaid Ávjovári prošeavtta joatkimii, mas Porságggu ja Kárašjoga gielddat ja Guovdageainnu suohkan leat mielde.

10.1.3 Boazodoallu

10.1.3.1 Boazolohkoheiveheapmi Finnmárkkus

Sámediggi oaidná ahte boazodoalus lea stuorra eahpesihkarvuoha das makkár váikkuhusat ja viidáseappot čuovvoleapmi šaddá maŋja go geahpedanáigodat nohká. Danne lea Sámediggi bivdán ahte boazolohkoheivehanproseassa evaluerejuvvo, ja ahte álggahuvvo jođáneamos lági mielde bargu einnostan vejolaš čovdosiid ásaheimiin vejolaš boazolohkogeahpedemiid

várás boahtteáiggis, nu ahte dain lea legitimitehta ealáhusas. Sámediggi lea maiddái čujuhan ahte boazologu mearrideapmi mii galgá váldit vuolggasaji buot jahkeáigodatguohtumiin, ja ahte riektedilli dálveguohtoneatnamiin guoskevaš guovlluin ii leat čielggaduvvon. Dát ferte dahkkojuvvot vai nagodit oažžut stabiila ja einnostan vejolaš rámmaid boazodollui.

10.1.3.2 Gulahallančoahkkin boazoorohagaiguin

Sámediggi čadahii 2014 ođđajagimánus njukčamánnui gulahallančoahkkimiid orohagaiguin buot boazoguohtonguovlluin. Ulbmilin lei ja lea ásahit oktavuoda ja gulahallama boazoguohtonguovlluiguin. Váldofáddán buot gulahallančoahkkimiin lea leamaš boazodoalu areálavuodu sihkkarastin. Ollugat boazoguohtonguovlluin leat fuolastuvvan boazodoalu areála suodjaleami geažil ođđa regionála hálddašeami ja guovllustivrraid heaittiheami geažil. Boazoguohtonguovllut leat erenoamážit fuolas go fylkkamannit eai doarvái bures geavat vuosteháhkoinstituhta. Buot boazoguohtonguovllut leat čujuhan ahte resurssaid dáfus lea hástaleaddji guovlluide čuovvut buot plánaproseassaid, ja ahte dát fuonida boazodoalu riektesihkarvuoda.

10.1.3.3 Norgga Boazosápmelaččaid Riikkasearvi (NBR)

Sámediggi lea ovttas Norgga Boazosápmelaččaid Riikkaserviin (NBR), Eanadoallo- ja biebmodepartemeanttain (EBD), fylkkamánniiguin ja Boazodoallohálddahasain searvan rámmaovddidanprosessii sámi ja boazodoallofágalaš mieldeváikkuheapmái boazodoalu regionála hálddašeami. Bargujoavku geigii raporttas EBD:ii geassemánu vuosttaš beaivvi 2014. Bargujoavkku Sámedikki ja NBR ovddasteddjiide lei deatalaš ahte ásahuvvojit buorit rutiinnat oktavuhtii boazodoaluin ja dan searvamii hálddašeami.

Norgga Boazosápmelaččaid Riikkasearvi lea álggahan organisašuvdnaovddidanbarggu, ja Sámediggi lea juolludan ruđaid dán barggu doarjuma várás. Sámediggi lea maiddái juolludan ruđaid Gáldui seminára lágideapmái

boazodoallolága ja álbmotrievtti birra. Dát leat deatalaččat boazodolliid gelbbolašvuoda buorideapmái sin vuoigatvuodaidd birra.

10.1.3.4 Juolludusa heaittiheapmi

boazodoallošiehtadusa bokte

Jagi 2014 boazodoallošiehtadallamiin välljejedje šiehtadusbealit heaittihit juolludusa jagi 2015 rájes. Sámediggi lea fuolastuvvan go oaidná ahte ráđdehusa almmolaš hálddašeami beavttálmahttin, jagi 2015 rájes čuohcá Sámedikki vejolašvuodaide bargat sámi árbevirolaš ealáhusa árvoháhkamiin.

10.1.3.5 Norgga-Ruota

boazoguohtunkonvenšuvdna

Sámediggi lea koordineeren ja searvan sámi bargojovkui mii lea buktán evttohusa Norgga-Ruota boazoguohtunkonvenšuvdna rievdadusaide. Bargujoavku lea geigen árvalusas Norgga ja Ruota ráđdehusaide njukčamánu 2014.

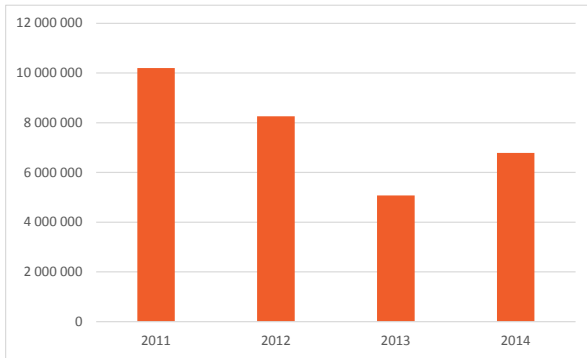
Dalle go bargujoavku evttohusa geigedettiinis doalai sáhkavuoru de deattuhii dat ahte lea dárbu rievdadit konvenšuvdnateavstta, ja ahte lea deatalaš álggahit proseassaid konvenšuvdnaoasi riektečielggadeami. Areáladuohtademiid vuostá suodjaleapmi ja buorre boraspirepolitihkka leat maiddái vealtameahtun deatalaččat rájárasttideaddji boazodollui boahtteáiggis. Sámediggi lei mielde evttohusa geigemis ja deattuhii ahte lea dárbu ahte guoskevaš ráđdehusat čuovvolit bargujoavkku evttohusa. Sámediggi vuordá ahte Ráđdehus konsultere min proseassas viidáseappot Norgga-Ruota boazoguohtunkonvenšuvdna ektui.

10.1.4 Boraspiret

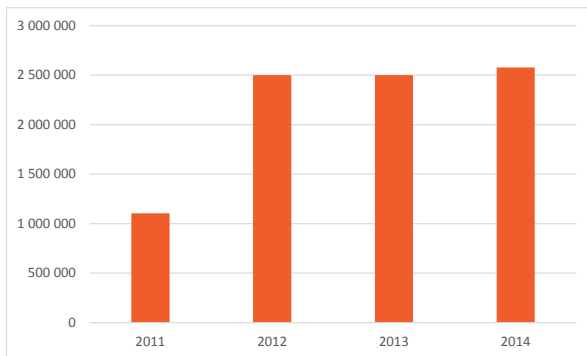
Sámediggi lea doallan seminára regionála boraspirelávdegottiid nammadan lahtuidasas. Ulbmilin lei oažžut ovttalágan áddejumi das mii Sámedikki boraspirepolitihkka lea.

Sámediggi lea duhtameahtun stáhta boraspirepolitihkain go ealáhusberoštumit boraspirepolitihkas eai doarvái váldojuvvo vuhtii.

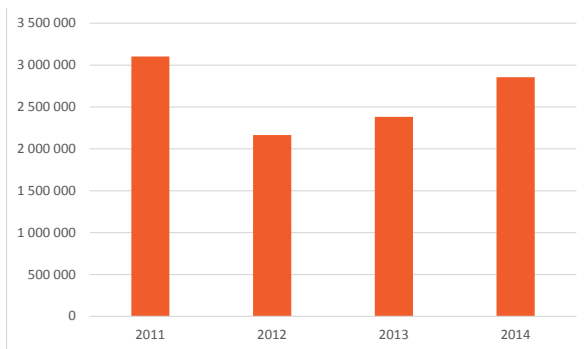
Geavaheapmi - duoji ealáhussiehtadus

Geavaheapmi - gealbovuđot kulturealáhusa ovddideapmi

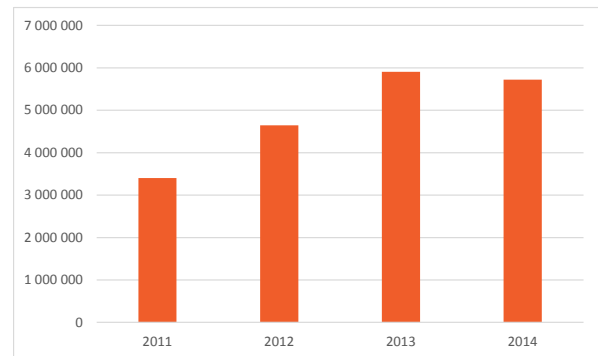
Geavaheapmi - Duodjeinstituhtta

Dálkkádat- ja birasdepartemeanta lea álggahan barggu gumpeavádaga árvvoštallama ektui. Okta evttohus lea viiddidit avádaga Mátta-Norgga nuortaguovllus, ja Sámediggi lea dovddahan eahpádusaidis dán viiddideapmái.

10.2 Geasuheaddji báikegottit

Geavaheapmi - ealáhuseallin ja fitnodatovddideapmi

Sámediggi lea leamaš mielde ruhtadeamen ovddidandoaimbajuid ja investeremiid mat leat hui ollu váikkuhan fitnodatovddideami. Earret eará ohcalit olbmot investerendoarjaga guolástusturismii. Sámedikki oaivila mielde váikkuhit dát doarjagat riskka unnideami ovttaskas fitnodagas, ja dieinna lágiin váikkuhit ealli báikegottiid sámi guovlluin.

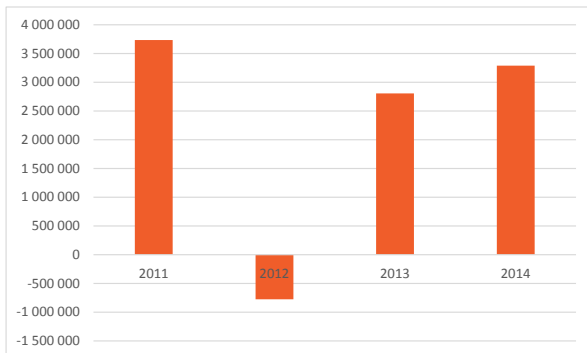
Sámediggi lea searvan ollu buriid proševttaid ruhtadeapmái, sihke fitnodatdásis ja eanet láchči proševttaid. Sámediggi oažžu ollu buriid ruovttoluotta dieđuid. Ollu unnit fitnodatovddidanproševttaid ii livččii lean vejolaš čadahit Sámedikki veahki haga. Sámedikki ruhtadeapmi lea maiddái hui ollu oktavuodain dagahan ahte proševttat ja fitnodagat ožžot eará priváhta ja almmolaš ruhtadeami.

10.3 Kulturealáhusat

2014:s lea Sámediggi ánggiruššan erenoamážit gelbbolašvuoda bajidemiin, fierpmáduhuksemiin ja gánnáhahttivuodain kulturealáhusaid ovddideamis. Oassin dán ánggiruššamis lea Dáhttu fitnodatovddidanprográmma álggahuvvon. Dát prográmma lea ovddiduvvon erenoamážit kulturealáhussuorggi várás. 2014:s álggahii Sámediggi golbma sierra prográmma. Dáhttu 1 Finnmárku, Dáhttu 2 Romsa ja okta prográmma erenoamážit duojáriid várás miehtá riikka, Dáhttu Duodji. Oktiibuot 36 sámi kulturealáhusaktevrra leat dál ovddideamen fitnodaga dán prográmma bokte. Juohke prográmma bistá

Geavaheapmi - árvohákan ja odđaásaheamit

1 544 067 ru lea gessojuvvon ruovttoluotta dán doarjjaortnegis 2012:s.

jagi ja dain leat golbma čoagganeami maid fáddán leat fitnodatjurdda, ásahanveahkki ja strategiijaovddideapmi.

Dasa lassin ožžot buot oasseváldit 50 rávadiimmu guhtege. Prográmma čohkke sin geat beaivválaččat barget okto ja geográfalaččat bieđgguid, ja nannejit sin vejolašvuoda šaddat buorin ealáhusaktevran.

Sámediggi lágidii sámi kulturealáhuskonferánssa Guovdageainnus ja lea dorjon Kultursiidda ásaheami, sámi kulturealáhusfierpmádaga Davvi-Romssas.

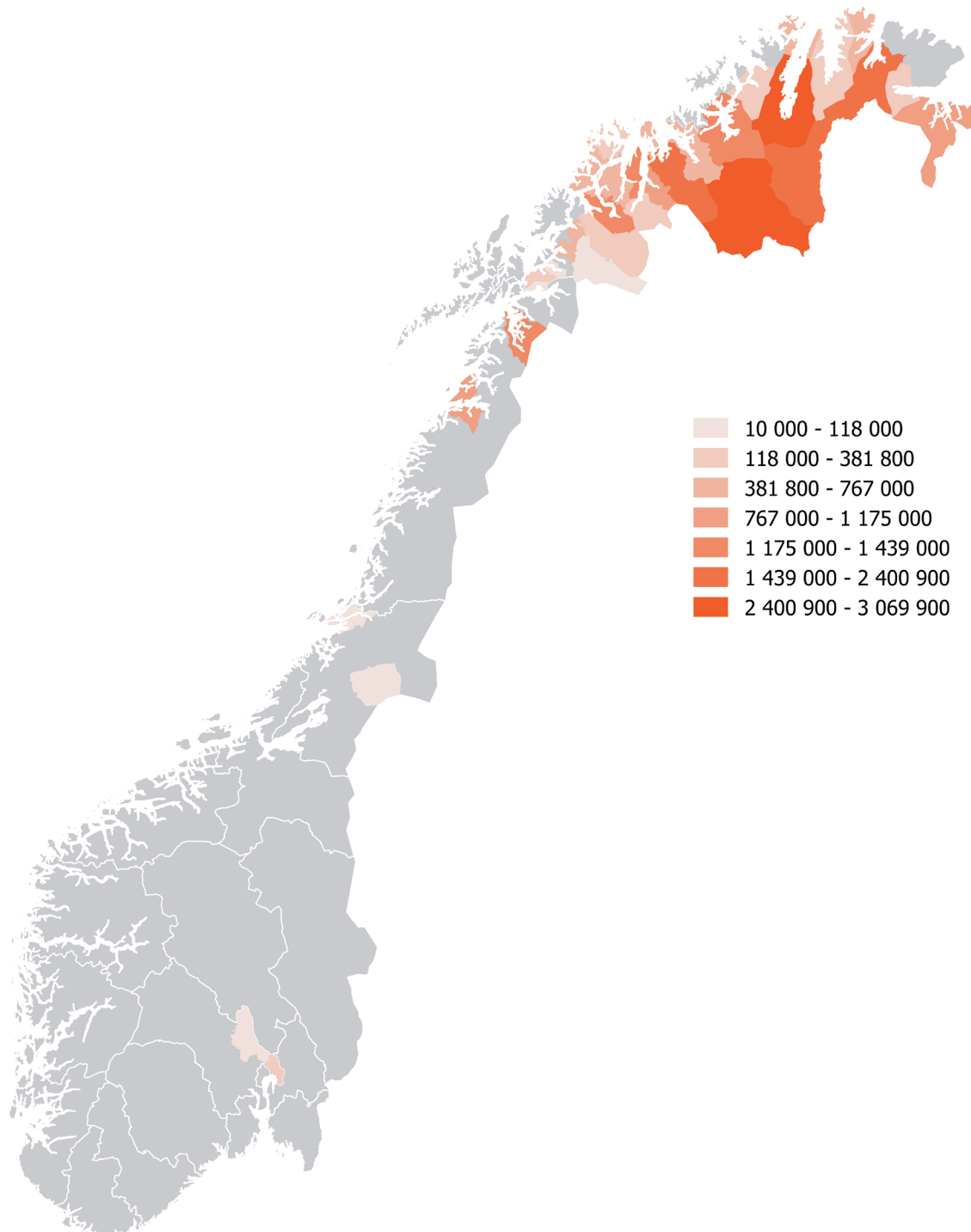
Sámediggi álggahii 2014:s ovttasbarggu Sámi dutkamiid guovddážiin Norgga árttalaš universitehtas (UiT) ráhkadan dihte stáhtusraportta sámi kulturealáhusaid várás.

10.3.1 Duodji

Sámediggi sáddii gulaskuddamii ášši dan birra movt buoridit duoji doarjjaortnegiid. Sámediggi lea doallan maiddái seminára seamma fáttá birra. Notáhtas árvvoštallojuvvojedje sierra molssaeavttut doaimmadoarjjaortnega várás. Okta molssaeavttuin lei sirdit olles ortnega

Kárrtas vuolábealde oidno movt ohcanvudot ealáhusdoarjagat leat juohkásan 2014:s gielddaid mielde

duodjeorganisašuvnnaide. Dát molssaeaktu lea čuovvoluvvon ja bargjoavku galgá árvoštallat leago dan vejolaš čadahit.

Sámediggeráđdi ráhkadii čilgehusa duoji birra. Čilgehusas leat duodjeealáhusa mihttomearit bisuhuvvon nu go dat ledje. Mihttomearrin lea ovddidit ealáhusvuđot duoji mas lea buoret gánnahahttivuohta ja ieš buvttaduvvon gálvvuiddin.

Sámediggi dagai duoji ealáhusšiehtadusa Sámiid dujiin ja Duojáriid ealáhusserviin jagi 2014 várás. Ealáhusšiehtadusa mihttomearrin lea ovddidit ealáhusvuđot duoji mas lea buoret gánnahahttivuohta ja ieš buvttaduvvon gálvvuiddin. Rámman lei 9,4 miljon ru 2014:s.

Nugo 2013:s de lei investerenruđaid jearaheapmi unnit go mii lei biddjojuvvon šiehtadusas. Golahus lei lagabui 3 miljon ru. Stuorámus doarjja lei 1 miljon ru bagadanprošeavtta joatkimii Gaska- ja Nuorta-Finnmárkkus. Mearkagálvoprošeakta duojis, mii álggahuvvui 2013:s, lea doaisttázii bissánan, muhto organisašuvnnain lea áigumuš álggahit barggu fas.

2014:s ruhtaduvvojedje mánga kulturvuđot duodjekurssa ealáhuskapihttalas. Kurssat ledje oanehaččat ja dain lei unnán oktavuoha ealáhusovddideapmái.

Rehketdoallofitnodat bearráigeahčai 10 ohcci 2014:s doaibmadoarjjaortnegis. Guhttasii dain rávvii rehketdoallofitnodat rehketdoaludárkkisteami.

10.4 Árvohákan ja ođđa ásaheamit

Sámi mátkeealáhusaid ovddidanprošeavttas Davvi Norggas leat 36 fitnodaga mielde, 7 Norlánddas, 7 Romssas ja 22 Finnemárkkus. Dát čájeha ahte lea stuorra beroštupmi ealáhusas ovddidit sámi mátkeealáhusa. 2014:s juolludii Sámediggi doarjaga 867 000 ru goalmmát ja maŋimuš jagi čadaheapmái Sámi mátkeealáhusain.

Golggotmánus 2014 dollojuvui Sámi mátkeealáhuskonferánsa. Konferánsa lágidii Sámi Mátkeealáhusat Davvi Norggas Máhttopárkka Origo jodihemiin. Konferánsa lei dievva ja das ledje 71 oasseváldi. Konferánsa bisttii guokte beaivvi ja sáhkavuoruid doppe dolle sihke dutkanbiras ja mátkeealáhusfitnodaga.

Sámediggi lea addán 350 000 ru Biebmo festiválii Márkomeannu HERSKO. Dán biebmo festiválas ledje guovddázis sámi biebmu ja sámi biebmoárbevierut Davit Norlánddas ja Lulli Romssas. Dán lágan lágideamit leat hui deatalaččat mátkeealáhusaid ovddideapmái ja sámi biepmuin ángirusšamii sámi guovlluin dán regiuvnnas.

Sámediggi lea juolludan álggahandoarjaga ja doarjaga sámi mátkeealáhusfitnodagaid álggaheapmái ja ovddideapmái, lotnolasealáhusaide ja doaibmabijuide mat nállašuhttet sámi guovlluiddi ráhkadanávdnasiid.

Karášjogas ja Sis-Finnemárkkus álggahuvvui ásaheamit čuovvleapmi ja oahpahus 2014:s. Sámediggi lea dahkan rámmašiehtadusa olggobeali konsuleanttain, mii čadahii prográmma

Sámedikki ovddas. Ásaheddjiid oahpahuš ja čuovvoleapmi geahččaluvvui álggahuvvot maiddái Lulli-Romssas, muhto Sámediggi ii dadi bahábut ožžon doarvái olbmuid searvat.

Sámedikkis lea fokus meahcceealáhusaide ja biepmu viidáseappot nállašuhhtimii sámi guovlluin, ja attii 2014:s doarjaga mángga prošektii mat čatnasit meahcceealáhusaide, boazodoalovudot turismii ja sámi mátkeealáhusaide. Sámediggi lea bidjan merkii ahte aktevrrat geat háliidit ánggiruššat meahcceealáhusaiguin, vuosttažettiin dahket dan fárrolaga mátkeealáhusain.

11 Regionála ovddideapmi

Váldomihttomearri:

- Árjjalaš ja ulbmillaš ovttasbarggu bokte regionála- ja báikkálaš eiseválddiiguin nannet ja ovddidit sámi kultuvrra, giela ja servodateallima.

Čoahkkimiin gielddaiguin ja fylkkagielddaiguin lea Sámediggi čujuhan ahte ollu sámi ášahusain ja organisašuvnnain váilu báikkálaš ja regionála ruhtadeapmi, erenoamážit musea bealde. Davvinorgga kulturšiehtadus lea buorre ovdamearka das ahte ovttasbargu golmma davimus fylkkagielddaiguin ja Sámedikkiin lea buktán buriid bohtosiid.

11.1 Ovttasbargošiehtadusat fylkkagielddaiguin

Sámediggi lea álggahan proseassa regionála ovttasbargošiehtadusaid geahčademiin vai daid sáhtta dárbašlaččat divodit jos lea dárbu. Sámedikkis ja Romssa fylkkasuohkanis lea leamaš čoahkkin politihkalaš dásis skábmamánus 2014. Bealit leat duhtavaččat šiehtadusain dán rádjai ja háliida geahčadit šiehtadusa 2015:s.

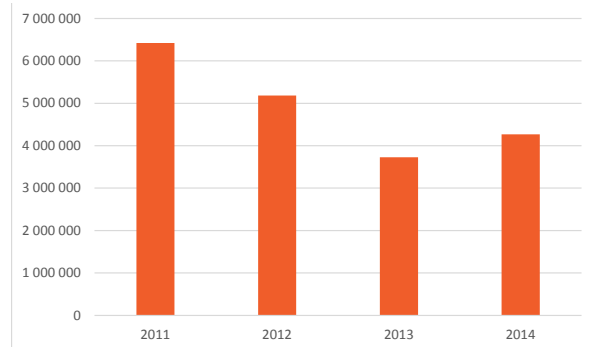
Sámedikkis ja Finnmárkku fylkkagielddas lei čuovvolančoahkkin politihkalaš dásis cuorjománus šiehtadusa birra gos sohppojuvvui doaibmaplána jahkái 2014.

Ollu gelddolaš prošeavttat leat ruhtaduvvon Finnmárkku, Romssa, Norlánda ja máttasámi ovttasbargošiehtadusain, earret eará:

- Bálgáid ja vázzinluottaid merken ja graderen Finnmárkkus Finnmárkku fylkkagieldda bokte
- Lara & Leisa II Máttasámi mánáid-Tv maid TMM Produksjon AS bokte
- Sámi ášahusovddideapmi Rööroses Máttá-Trøndelága fylkkagieldda ja Aajege bokte
- Sámi kultuvra Youtubes Várdobáikki bokte

- Prošeakta árttalaš gihcebiergu Sáččá joatkkaskuvlla bokte ja sámi mátkeealáhusaid ovddideapmi Árrana bokte.

Geavaheapmi - regionálaovddidanprošeavttat

11.2 Ovttasbargošiehtadusat gielddaiguin

Sámediggi ja Romssa suohkan dolle álbmotčoahkkima borgemánus mas ovttasbargošiehtadus lei fáddán.

Oaččuimet buriid dieduid vásihusain šiehtadusa ektui ja buriid rávvagiid šiehtadusa čuovvolemái. Earret eará lea stuorra beroštupmi oažžut ášahuvvot deaivvadanbáikki Romsii, ja lea álggahuvvon bargu čuovvolan dihte dán.

Sámediggi lea ságastallagohtán gávpotgielddaiguin Álttáin ja Bådåddjain dainna áigumušain ahte soahpat ovttasbarggu. Ovttasbargošiehtadusat galget nannet ja gozihit sámi giela ja kultuvrra namuhuvvon gávpotgielddain. Mis leat maiddái fásta čoahkkimat Oslo gielddain oktii jahkebealis.

Sámediggi lea maiddái 2014:s geavahan viehka ollu návccaid čuovvolit ahte sámi geavaheddjiid vuoigatvuodát gielddain ollašuttuovvot iešguđege lágaid ektui. Ovdamearkan dasa leat dakkár oahpahušvuoigatvuohta dahje mánáidgárdesadji mii goziha sámi mánáid dárbbu oažžut heivehuvvon giellafálaldaga mánáid kulturduogáža mielde.

Sámediggi oaidná ahte eahpitkeahhtá heajos gielddaekonomiija sáhttá čuohcat gielddalaš fálaldagaide sámi geavaheddjiid várás eanet, ja juo gáržžes gielddalaš fálaldagat sámi geavaheddjiid várás gártet gáržžideami oaffarin. Skuvlastruktuva lea dáid áššiid gaskkas. Dain oktavuodain go Sámedikkis lea ovttasbargošiehtadusat gielddaiguin rahpasit uvssat lávga gulahallamii daid gielddaiguin maid dat guoská. Sámedikkis lea buorre vejolašvuohta ángiruššat dán lágan áššiin maiddái hálddašanguovllu gielddaiguin. Dán lágan áššit sáhttet boahtit ovdan maiddái sáme giela hálddašanguovllu olggobealde ja gielddain main Sámedikkis eai leat ovttasbargošiehtadusat, muhto gos Sámediggi ángiruššá sierranas sivaidda geažil.

Sámedikki oaivila mielde leat dát muhtun hástalusat maid maiddái sáhttá geahčadit gielddaodastusa oktavuodas. Sámediggi vuordá ahte almmolaččat nammaduvvon giellalávdegoddi guorahallá dáid hástalusaid ja buktá čoavddusevttohusa sierra NAČ:s mii galgá geigejuvvot mañimuštá guovvamánus 15. b. 2016.

11.3 Gielddaodastus

Sámediggi lea gielddaodastusproseassain deattuhan ahte barggus fertejit gozihuvvot ja viidáset ovddiduvvot sámi bálvalusfálaldagat ja ahte mihttomearrin ferte leat sámi giela, kultuvrra ja servodateallima ovddideami sihkkarastin nu ahte dat dávista stáhta sáme politihkkii álbmotrievtti ja Vuoddolága § 108 vuodul.

Sámedikki dievasčoahkkin meannudii vuosttaš ášši gielddaodastusa birra juovlamánus 2014. Dás mearridii dievasčoahkkin prinsihpaid prosessii viidáseappot gielddaodastusain. Prinsihpat dás leat ahte sáme giela hálddašanguovlu ii galgga gáržžiduvvot, sámi vuoigatvuodat fertejit gozihuvvot, ja ulbmilin ferte leat láhkadahkosiid buorideapmi, vai sámi álbmot oažžu vel ain buoret fálaldaga sáme gielas. Sámi pasieanttain lea vuoigatvuohta oažžut dakkár dearvvašvuođa- ja fuolahusbálvalusa mii váldá vuolggasaji

sámi gielas ja kultuvrras. Buot gielddain ii leat seammalágan dihtomielalašvuohta ja máhttu sámi pasieanttain vuoigatvuodaid ja dárbbu birra. Dát ferte vuhtii váldojuvvot nationála čanastagain ja láhkadahkosiin boahtteáiggi gielddaorganiserema oktavuodas.

Mearrádusas deattuhuvvo ahte Sámedikkis galgá leat árijalaš rolla gielddaodastusproseassas viidáseappot ja ahte Sámediggi galgá konsulterejuvvot ovdal go vejolaš mearrádusat dahkkojuvvojit Stuorradikkis dahje gielddain. Mearriduvvui maiddái ahte Sámediggi galgá dahkat čielggadusa daid sámi áššiid birra mat čatnasit gielddaodastussii.

11.4 Interreg 2014 - 2020

Bargojoavku, Sámedikki searvamiin, lea ráhkadan prográmmaevttohusa sierra sámi oasseprográmma várás odđa Interreg V-A Nord 2014 – 2020 prográmma siskkobeaide. Temáhtalaš ulbmilsuorggit sihke Davvi- ja Sápmi-programmas leat čuovvovaččat:

- Dutkan, teknologija ovddideapmi ja innovašuvdna.
- Ealáhuseallima/ealáhushutkama ovddideapmi.
- Kultur- ja birassuodjaleapmi.
- Oktasaš bargomárkana ovdánahttin riikarájaid rastá.

12 Sámi ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš bargu

Váldomihttomearri:

- Álgoálbmogat mearridit iežaset ahtanuššama ja sis lea vejolašvuotta gozihit iežaset beroštumiid riikkaidgaskasaččat.

12.1 Riikkaidgaskasaš bargu

12.1.1 ON álgoálbmogiid máilmmikonferánssa

Sámedikki riikkaidgaskasaš barggus 2014:s leat searat leamaš čohkkejuvvon ON álgoálbmogiid máilmmikonferánssa proseassa ektui. Sámedikkis lea leamaš hui árjjalaš rolla dán proseassas jagi 2011 rájes.

ON álgoálbmotáššiid bissovaš forumis miessemánus 2014 lei deataleamos ášši gávdnat dohkálaš čovdosa movt álgoálbmogat galggašedje searvat máilmmikonferánsaprosessii ja máilmmikonferánssa loahppadokumeantta šiehtadallamiidda.

Dán barggus bohte bohtosat. Forumis nammadii ON válđočoahkkima presideanta guokte álgoálbmotráđdeaddi máilmmikonferánsaproseassa várás, geat ovttas dainna guvttiin nammaduvvon stáhtalaš ráđdeaddiin galge oktiiordnet máilmmikonferánsaproseassa ja šiehtadallamiid loahppadokumeantta sisdoalu birra. Oanehis áiggi maŋŋá foruma loahpaheami ovdánii fas máilmmikonferánsaproseassa.

ON álgoálbmogiid máilmmikonferánssa lágiduvvui čakčamánu 2014. Sámediggi searvvai máilmmikonferánsii Sámi parlamentáralaš ráđi bokte. Dasa lassin ledje Ruošša beale sámiin, sámi nuorain ja Sámiráđis ovddasteaddjit. Sámedikki presideanta sárttui máilmmikonferánssa rahpamis.

12.1.2 Máilmmikonferánssa loahppadokumeanta

Boadus golmma jagi proseassas lea máilmmikonferánssa loahppadokumeanta. Loahppadokumeanttas leat doaibmavudot nationála ja riikkaidgaskasaš doaibmabijut ja Sámediggi áigu váikkuhit daid duohtan dahkama. ON válđočálli nammadii álgoálbmotkoordináhtora ON vuogádagas. Álgoálbmotkoordináhtor galgá evttohit doaibmaplána movt čađahit ON álgoálbmogiid vuoigatvuoda julggaštusa, ja raporteret dan čađaheami ovdáneami birra.

Loahppadokumeantta bokte leat lahttoriikat geatnegahtán iežaset ráhkadit ja čađahit nationála doaibmaplánaid, strategiijaid ja doaibmabijuid mat sihkkarastet ahte ON álgoálbmogiid vuoigatvuoda julggaštus čađahuvo. Dát galgá dahkkojuvot ovttasbargguin álgoálbmogiiguin. Loahppadokumeanta addá dasa lassin vejolašvuoda rievdadit ON álgoálbmotrivttiid áššedovdimekanismin mandáhta, vai dan sáhtášii ovddidit bearráigeahččanorgánan, gosa stáhtat sáhttet raporteret ON álgoálbmogiid vuoigatvuoda julggaštusa čađaheami.

Máilmmikonferánssa mearridii loahppadokumeantta konsensus vuogi mielde.

12.1.3 Rapoteren - ILO konvenšuvdna nr. 169 álgoálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid hárrái iešmearrideaddji stáhtain

Sámediggi lea 2014:s gulahallan ILO:in rapoteremiid birra mat gusket Sámedikki raportii ILO:i áigodagas 01.06.2008 – 31.05.2013.

Sámedikki raporta lea ráhkaduvvon ráđdehusa raportamálle mielde, ja čuovvu ILO-169 válđostruktuvrra, mas konsultašuvnnat deattuhuvvojit dábalaš njuolggadusaid vuolde. Raporta dán oasis raporterejuvvo maiddái sámediggeválgga, mánáidsuodjalusa, ja rihkkosiid ja ránggáštusa birra. Eana- ja

resursavuoigatvuodát raporterejuvvojit oasis mii boahtá maŋábealde, mas maiddá leat luondduresurssaid geavaheami ja suodjaleami hálddašeapmái searvan. Dasto bohtet dearvvašvuohta, oahpahuš ja oahppu, giella ja loahpas oktavuoha ja ovttasbargu riikarájaid rastá, mas bargu Davviriikkalaš sámekonvenšuvnnain čilgejuvvo.

12.2 Sámi ovttasbargu

12.2.1 Sámi parlamentáralaš ráđđi

Njealját sáme-parlamentariihkkariid konferánssa dollojuvvui guovvamánus 2014 Ubmis Ruota bealde. Konferánssa fáddán lei luondduresurssaiguin ávkkástallan sámi guovlluin. Konferánssa cealkámušas nannejuvvo ahte sámiid iešmearridanvuoigatvuohta addá sámiide vuoigatvuođa ieža beassat mearridit makkár ovdáneami háliidit sámi servodagas ja movt háliidit hálddašit ja geavahit luondduresurssaid sámi guovlluin riikkaidgaskasaš álbmotrievtti ja sámiid vuoigatvuođaid vuodul. Cealkámuša vuoddu leat ovddit parlamentariihkkariid konferánssa julggaštusat.

Sáme-parlamentariihkkariid konferánssa buvttii maiddá oktasaš cealkámuša davviriikkalaš sámekonvenšuvnna šiehtadallamiidda. Cealkámušas nannejuvvo ahte sámedikkiid gáibidit ovttamielalašvuođa čovdosa ektui ovdal jagi 2016 ja ahte sámedikkiid eai dohkket ahte šiehtadallamat ájjihuvvojit dahje barggu ovdáneapmi cakkaduvvo. Sámi parlamentáralaš ráđđi lea leamaš ovddastuvvon seminárain, konferánssain ja čoahkkimiin gos álgoálbmotpolitihkalaš áššit leat leamaš beaiveortnegis. Dán lágan deaivvadanbáikkid leat deatalaš arenat ovttasbarggu realiseremis riikarájaid rastá ja sámiid beroštumiid goziheamis riikkaidgaskasaččat. Dát guoská sihke ON:i ja EO:i.

Davviriikkalaš ovttasbargu lea deatalaš Davviriikkaid ráđi bokte. Sámiid eai leat váldjuvvon mielde ollesárvosaš lahttun Davviriikkaid

ráđis, muhto sámiin lea áicistáhtus ja sis lea hállanvuoigatvuohta Davviriikkaid ráđi jahkásaš sešuvnna váldoságastallamis.

12.2.2 Barentsovttasbargu

Sámediggi lea fuolastuvvan ovdáneami geažil Ruošša bealde danne go siviila- ja politihkalaš vuodđovuoigatvuođat goazahuvvojit. Mii oaidnit ovdamearkkaid das go Ruošša eiseválddit stivregohitet regionála álgoálbmotorganisašuvnnaid. Nu geavvá organisašuvnnain ja servviin RAIPONA oktavuodas, mii lea davviguovllu álgoálbmogiid arvesuodjeorganisašuvdna Ruošša bealde.

Mis lea leamaš ágga fuolastuvvat dan geažil go mii oaidnit ahte Ruošša eiseválddit geahččaledje hehttet Guoládaga Sámi searvvi ja Lujávrrri sámi servviid ovddasteddjiid beassamis searvat álgoálbmogiid máilmmikonferánsii. Sámediggi oaivvilda ahte dál lea deataleappot go goassige ovdal joatkit álbmogiid gaskasaš ovttasbarggu, kulturdoaimbajuid ja ealáhusovttasbarggu Barentsguovllus. Sámediggi áigu ain eanet bidjat searaid háhkat dohkálaš kapasitehta ja ekonomalaš resurssaid vai sámiid Ruošša bealde ge sáhtášedje searvat politihkalaččat árjjalaš ja konstruktiva vuogi mielde Sámi parlamentáralaš ráđis.

12.2.3 Davviriikkalaš sámekonvenšuvdna

Sámediggi ja Gielda- ja ođasmahttindepartemeanta leat 2014 soahpan rievdadit Norgga šiehtadallandeleagašuvnna mandáhta Davviriikkalaš sámekonvenšuvnna šiehtadallamiid ektui. Okta šiehtadallančoahkkin dollojuvvui 2014:s

12.2.4 Árktalaš ráđđi

12.2.4.1 Árktalaš parlamentariihkarlávdegoddi 2014:s ásaheđje buot árktalaš stáhtaid ealáhuseallima ovddasteaddjit ja Árktalaš ráđi álgoálbmogiid ovddasteaddjit árktalaš ealáhusforuma (Arctic Economic Council, AEC). Ekonomalaš ráđi mihttomearrin lea ovddidit ekonomalaš ahtanuššama, ja dasto láchčit diliid sosiálalaš ahtanuššamii ja birrasa suodjaleapmái Árktisis

12.2.4.2 Árktalaš ealáhusforum (Arctic Economic Council, AEC)

2014:s ásaheđje buot árktalaš stáhtaid ealáhuseallima ovddasteaddjit ja Árktalaš ráđi álgoálbmogiid ovddasteaddjit árktalaš ealáhusforuma (Arctic Economic Council, AEC). Ekonomalaš ráđi mihttomearrin lea ovddidit ekonomalaš ahtanuššama, ja dasto láchčit diliid sosiálalaš ahtanuššamii ja birrasa suodjaleapmái Árktisis.

12.2.5 Davviguovlopolitihkka

Sámediggi lea 2014:s árjjalaččat searvan ollu arenaide davviguovlopolitihka oktavuodas, earret eará searvan lágidemiide nugo Arctic Frontiers, Girkonjárgga konferánsa, Agenda Davvi-Norga ja Davviriikkalaš sihkarvuodapolitihkalaš forum. Sámediggi oaivvilda ahte odđa ealáhusdoaimmas árbevirolaš álgoálbmotguovlluin galgá leat ávki ja dat galgá njuolga nannet ja ovddidit álgoálbmogiid kultuvrra ja báikegottiid. Sámediggi lea rávven ahte čađahuvvojit proseassat stáhta eiseválddiid, industriija ja álgoálbmogiid gaska maid ulbmilin lea juksat ovddalgihtii dieđihuvvon miehtama guoskevaš álgoálbmogiid servodagain ja sin ovddastusorgánain, lágaide ja doaimabijuide.

13 Dásseárvu

Sámediggi bargá dásseárvosaš sámi servodaga ovdii nu ahte buohkain leat seammalágan vuoigatvuodát, geatnegasvuodát ja vejolašvuodát, beroškeahhtá sohka bealis.

Sámediggi bargá dásseárvvuin iešgudege surggiin. Lea mielde sihke arenain gos dásseárvvoáššit váldojuvvojit ovdan, atná guovddážiis dásseárvopolitihkalaš áššiid ja addá dasto ruđaid earáide geat barget dásseárvvuin.

13.1.1 Sámi dásseárvvoorganisašuvnnat

Dásseárvvoáššiin ferte leat faggi siviila sámi servodagas. Danne addá Sámediggi doarjaga guovtti dásseárvvoorganisašuvdnii, mat leat Sámi NissonForum ja Sáráhká. Organisašuvnnat ovddidit dásseárvopolitihkalaš áššiid sámi servodagas ja hástalit Sámedikki ja addet mávssolaš rávvagiid Sámediggái dásseárvvoáššiin. Bušeahhtajagi 2014 rájes lea doarjja organisašuvdnii šaddan njuolggá juolludussan.

Dát addá stuorát einnostan vejolašvuoda organisašuvnnaide ja haddegoargrun odđá bušeahhtajagis buhttejuvvo.

13.1.2 Veahkaváldi lagaš oktavuodain

Sámediggi ii dohkket veahkaválddi lagaš oktavuodain sámi servodagas ii álggáge. Nissonbeivvi oktavuodas 2014:s čalmmustii Sámediggi veahkaválddi lagaš oktavuodain dievasčoahkkima oktavuodas. Dat dahkkojuvvui ovtasbargguin Finnmárkku politijaiiguin ja lei oassi sin kampánjjas "(Dolain duhkoraddat) Leker med ilden". Sámediggi lea juolludan doarjaga kampánjii. Rahpansáhkavuorus válddii sámediggeráđdi ovdan man deatalaš leat duostat hállat veahkaválddi birra lagaš oktavuodain. Juste jaskatvuohka fáttá birra hehte eanemusat veahkaválddi vuostálastima.

Maiddái váilevaš máhttu veahkaválddi birra lagaš oktavuodain sámi servodagas heađušta min gávdnamis buriid doaibmajuid veahkaválddi vuostá dáistaleamis. Sámediggi ja Justiisa- ja gearggusvuodadepartemeanta leat guhkká geahččalan oazžut áigái proševtta veahkaválddi

birra lagaš oktavuodain sámi servodagas. 2014:s oaččui Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) nammasaš ásahus juolludusa prošehtii, ja dat álggahuvvui ođđajagimánus 2015. Prošeavtta bokte háliidivččiimet mii kártet mii sámi servodagas váikkuha dan ahte šaddá veahkaváldi lagaš oktavuodain. Prošeavtta bokte galgá maiddái geahčaduvvot movt fuomášit veahkaválddi, makkár eastadeaddji doaibmajuid ja veahkkedoajbmajuid sáhtášii láhčit buoremus vuogi mielde sámi álbmoga várás.

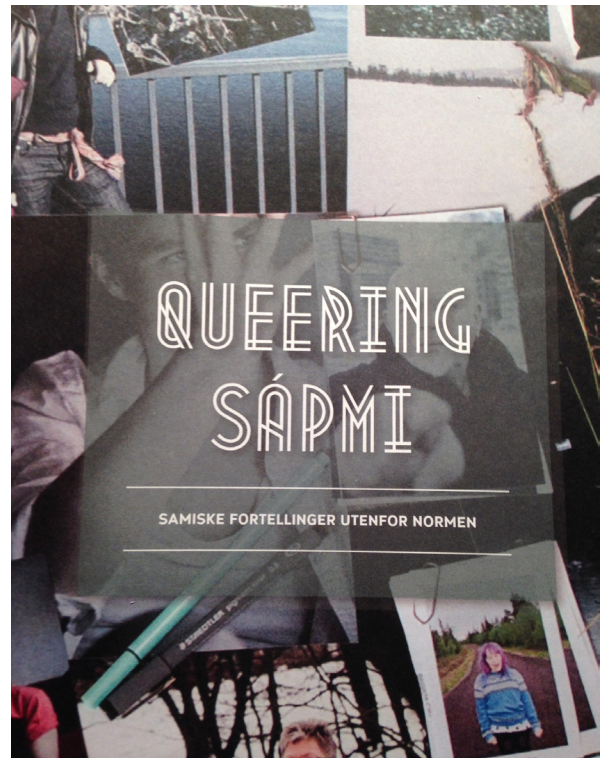
13.1.3 ON nissonkommišuvdnii searvan

Sámediggi searvvai 2014:s ON Nissonkommišuvnna sešuvdnii mii dollojuvvo juohke jagi. Kommišuvnna lea maiddái mandáhta čuovvolit ON nissonkonferánssa, mii dollojuvvo Beijing nammasaš báikkis (1995) doaibmaplána. Fáddán lei ON duhátjagimihtu olaheapmi nissonolbmuid ja nieiddaid ektui. Duhátjagimihtun, leat gávccii konkrehta mihtomeari geafivuoda vuostá dáistaleamis, mii galgá olahuvvot ovdal jagi 2015.

Sámedikkis ledje guokte saji Norgga delegašuvnna ja lei vejolašvuhta addit rávvagiid loahppadokumentii Norgga šiehtadalliid bokte. Dalle go duhátjagimihtut hábmejuvvojedje, de das eai lean mielde álgoálbmogat ja eará olggustuvvon joavkkut. Danne lei Sámediggái deatalaš ahte álgoálbmogiid nissonolbmuid erenoamáš dárbbut ja vuoigatvuodát, oainnusmahttojuvvojedje sešuvnna loahppajulggaštusas ja viidáseappot barggus ođđa ovddidanmihtuiguin. Mii vásiheimmet ahte Norga unnán gozihii álgoálbmotnissoniid šiehtadallamiin.

13.1.4 Lesbbat, homofiillat, bifillat ja tránsat sámi servodagas

Sámediggi lea 2014:s álggahan barggu lesbbaid, homofiillaid, bifillaid ja tránsaid sámi servodagas hástalusaid bidjamiin politihkalaš beaiveortnegii. Sámediggi háliida stuorát dihtomielašvuoda ja rabasvuoda daid hástalusaid ektui mat lesbain, homofiillain, bifillain ja tránsain sámi servodagas leat. Mii leat searvan nu gohčoduvvon pride-doaluide, mii leat sádden preassadieđhusaid ja mii leat levgen arvedávgeleavggain sámediggevisu olggobealde. Sámediggi lea movtta go lea ásahuvvon ođđa organisašuvdna lesbbaid, homofiillaid, bifillaid ja tránsaid várás sámi servodagas, ja mii leat dovddahan sidjiide ahte mii háliidit geahččalit oččodit organisašuvdnii rámmaeavttuid vai sáhttet doaibmat.

14 Sámeálbmotfoandda buvttadeapmi/reanttut

Sámeálbmotfoandda áсахuvvui 2000:s oktasáš buhtadussan daid vahágiid ja eahperievtti ovddas maid dáruiduhttinpolitihkka lea dagahan sámi álbmogii. Foanddas lei fásta vuodđokapitála 75 miljon ru, ja foandda buvttadeapmin mearriduvvui seamma reantu go 10 jagi áiggi stáhtaobligašuvnnain.. Foandda jahkásaš buvttadeapmi juolluduvvui Sámediggái.

Jagi 2014 rájes loahpahuvvui Sámeálbmotfoandda. Jahkásaš buvttadeami sadjái bohte dábálaš jahkásaš juolludusat. Juolludeapmi lei 2014:s 5 000 000 ru.

Juolludusa ulbmil ii leat rievdan ja Sámedikki dievasčoahkkin galgá ain stivret juolludusa. Juolludus galgá geavahuvvot sierralágan sámi giela ja kultuvrra nannendoaibmabijuide. Vuoruhemiid mearrida Sámediggi jahkásaš bušeahtamearrádusain.

Jahkái 2014 lea várrejuvvon 5 000 000 ru jahkásaš juolludusas ja 2 800 000 ru sestojuvvon buvttadeamis, oktiibuot 7 800 000 ru.

Go buohtastahtá bušeahtain lea ollislaš liigegeavaheapmi 366 199 ru. Spiehkastagat čilgejuvvojit juohke fágakapihtalis

Gártaduvvon buvttadeapmi 31.12.2014 nammii lea juolluduvvon Sámedikki 2015 bušeahtas.

15 Politihkalaš dásši

15.1 Sámediggeráđđi

Sámediggeráđđi lea doallan čieža čoačkkima 2014:s. Dasa lassan leat ráđis telefončoačkkimat juohke vahkus. Oktiibuot lea ráđđi meannudan 614 ášši.

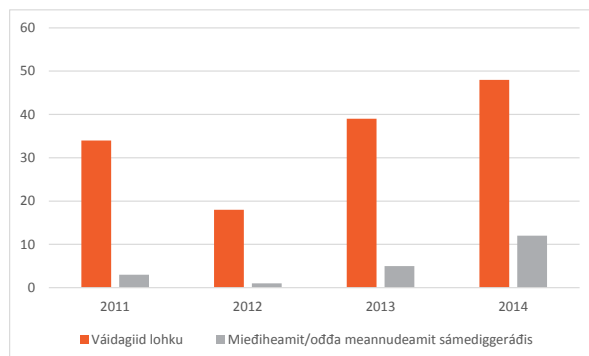
15.2 Sámedikki lánvegodde- ja dievasčoačkkimat

Sámediggi doalai 2014:s njeallje lánvegodde- ja dievasčoačkkima. Njukčamánu, golggoamánu ja juovlamánu ledje lánvegoddečoačkkimat seamma vahkus go dievasčoačkkim, jagi nuppi čoačkanamis dollojuvvui lánvegoddečoačkkim miessemánu ja dievasčoačkkim geassemánu. Dievasčoačkkim meannudii buohkanassii 46 ášši.

15.3 Sámedikki váiddalánvegoddi doarjjaáššiid várás

Sámedikki doarjjaáššiid váiddalánvegoddi, maid Sámediggi ásaheii 2011:s, galgá gozihit sin riektesihkarvuoda geat ohcet doarjaga Sámedikkis. Váiddalánvegoddi galgá meannudit váidojuvvon earjiláššiid ja nie ollašuttit váiddameannudeami hálddahuslaga njuolggadusaid mielde.

Váiddalánvegoddi lea jagiin 2011-2014 meannudan buohkanassii 139 váidaga, ja váiddalohku juohkása čuovvovaččat:

Logut čájehit ahte váiddalohku lassána ja váidagat maidda miedihuvvo dahje ášši lea sáddejuvvon sámediggeráđđi odda meannudeapmái, leat lassánan.

Sivva dasa go váidagat 2011:s ledje nu ollu, lea dat go mii jagi 2010 loahpas eat meannudan váiddaáššiid go vurddiimet dassáži go váiddalánvegoddi ásahevvui.

15.4 Deatalaš čalmmusteami Sámedikkis

Geassemánu dievasčoačkkima oktavuodas lágidii Sámediggi ovtta Sámi allaskuvllain seminára Vuodđolága 200-jagi čalmmusteami dihte. Seminára fáddán lei sámiid kultuvrralaš ja ávnnaslaš vuoigatvuodat manja 1814 Vuodđolága.

Sámediggi čalmmustii iežas 25-jagi, dan rájes go vuosttaš Sámediggi rahppujuvvui, golggoamánu 9. b. 1989, ávvuseminárain Sámedikkis golggoamánu 9. b. 2014. Seminára fáddán lei Sámedikki 25 jagi historjá.

Ávvudeami oktavuodas almmuhuvvojedje maiddái guokte ávvugirjji, "Sámediggi 25 jagi" ja "Sámedikki Dáidda".

15.5 Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lánvegoddi, SáNuL

Sámi nuoraidpolitihkalaš lánvegoddái (SáNuL) nammaduvvojedje odda lahtut áigodahkii 2014-2015. SáNuL doalai 2014:s njeallje čoačkkima. SáNuL čuovui Sámedikki dievasčoačkkima njukčamánu, das lei čoačkkim sámediggerádiin, lágidii sámi nuoraide deaivvadeami Oslos, searvvai konferánssaide ja semináraide, ja lea maiddái doallan sáhkavuoruid. Sii leat maiddái searvan Sámi parlamentarihkarkonferánsii Ubmis, Raasten rastah máttasámi kulturfestiválii, globaliserenkonferánsii ja Eurohpáráđi ja Suoma Sámedikki seminárii Anáris sámi kultuvrra ja giela

birra. SáNuL lei mielde Sámedikki delegašuvnnas ON álgoálbmogiid máilmmikonferánsas New York:s čakčamánu.

Čoahkkimis mii dollojuvvo juohke jagi Mánáidáittardedjiiin válddii SáNuL ovdan sámi nuoraid psyhkalaš dearvvašvuoda, filmmaid ja prográmmaid tekstema ja dubbema sámegillii.

SáNuL lea addán rávvagiid Sámedikki ealáhus- ja kulturlávdegoddái mineráladoaimma birra sámi guovlluin, ja rávvagiid Sámediggeráđđái Sámedikki 2015 bušehttii. Sii muitaledje sámi nuoraid dili birra Norggas Arctic Focal Point:ii UN Indigenous Youth Caucus:s ja adde rávvagiid neahttasiidui Ung.no dan oktavuodas go dat ledje ođasmahttimin ja kvalitehta dáfus dárkkisteamen iežaset artihkkaliid sámiid/ sámi fáttáid birra.

Ovttas Noereh! organisašuvnnain almmuhii SáNuL kronihka sámegiela, girjjálašvuoda jorgaleami ja filmmaid dubbema birra sámegillii. Sii sáddejedje maiddái reivve mángga norgalaš ja ruottilaš filbmabuvttadedjjiide ja ávžžuhedje dubbet filmmaid sámegillii. SáNuL lei mielde árvvoštallanlávdegottis Sámedikki gilvvu oktavuodas givssidanplakáhta ráhkadeami oktavuodas.

15.6 Sámedikki vuorrasiidráđđi

Sámediggeráđđi lea nammadan Sámedikki vuorrasiidráđi áigodahkii 2014-2017. Vuorrasiidráđđi lea Sámediggeráđi ráđdeaddi orgána ja galgá veahkehit Sámediggeráđi Sámedikki vuorasolbmuid politihka hábmemis.

Sámedikki vuorrasiidráđđi háliida ovttasbarggu viđa davimus fylkkaid vuorrasiidráđiiguin. Sis lea 2014:s leamaš čoahkkin Davvi-Trøndelága vuorrasiidráđiin, ja fokusis lei ovttasbargu vuorrasiidráđiid ja sámi boarrásiid gaskka Davvi-Trøndelágas ja sámi ovddastus vuorrasiidráđđái. Vuorrasiidráđis leat maiddái leamaš čoahkkimat sámi álbmogiin mángga gielddas ja gieldahálddahasain. Vuorrasiidráđđi háliida juohkit dieđuid sierra hástalusaid birra mat sámi vuorasolbmui leat, ja fuomášuhttit gielddaid ahte doppe ássá sámi álbmot.

